

Sted og kompleksitet.

**Et komparativt kulturvitenskaplig studium av to gater i
Berlin og Oslo.**

av

Sara Kohne

Masteroppgave i kulturvitenskap

Det humanistiske fakultet

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Våren 2011

Abstract

This thesis is focusing on the experience of people that are living in areas going through a certain change. We have, more specifically, chosen two streets (one in Oslo and one in Berlin) that have been subject to a transformational process affecting their physical, social and cultural outlook. This process is called gentrification. Using a qualitatively oriented method we have taken a closer look into how the agents of these streets are describing the places. This we have done with a view to how place-attachments find expression. Our approach to this field of study is operating on two levels, one descriptive and the other comparative. Regarding the first we will mainly take into consideration how the agents in each street are experiencing the places, how they are using them and how the places are being ascribed meaning and value. A main question in this connection will thus be formulated: What kind of qualities belonging to each street is being put to the fore as valuable in relation to peoples sense of belonging to a place? This question will however be seen in interaction with the other level of comparison as this will be found as an own subject of treatment towards the end of the thesis.

Forord

Jeg vil hermed rette en stor takk til:

alle informanter i både Choriner Strasse og Markveien for deres engasjement og deres interessante fortellinger,

Haci Akman for en veldig inspirerende og støttende veiledning,

Hans Philip Einarsen og Lars Emil Hansen for gode tips underveis,

Randi Saur for fine samtaler og et tak over hodet,

Franzi Langner for kritiske diskusjoner,

alle medstudenter fra lesesalen for morsomme lunsj- og middagspauser,

mine foreldre for praktisk og økonomisk støtte og

Kjetil Moon Sørli for masse hjelp og korrekturlesing.

Bergen, januar 2011

Sara Kohne

Innhold

1	Innledning	6
1.1	Valg av tema – to gater i endring	6
1.2	Problemstilling	7
1.3	Historisk blikk på Choriner Strasse og Markveien	8
1.4	Oppgavens struktur	13
2	Metode	14
2.1	Valg av metode	14
2.2	Intervjuene	16
2.3	Deltakende observasjon	20
2.4	Analyse og fortolkning	22
3	Teori og begreper	25
3.1	Tidligere forskning	25
3.2	Det kulturelle landskap	27
3.3	Gentrifisering – endring av gamle arbeiderbydeler	28
3.4	Sted	31
3.5	Forholdet mellom menneske og sted	33
3.5.1	Stedets essens	34
3.5.2	Stedets identitet	35
3.5.3	Stedsfølelse og stedstilknytning	37
3.6	Urbanitet	39
4	Choriner Strasse og Markveien	41
4.1	Choriner Strasse	42
4.1.1	Å komme til gaten – informantenes første møte med Choriner Strasse	43
4.1.2	Beskrivelser av gatens fysiske miljø	45
4.1.3	Beskrivelser av gatens sosiale miljø	50
4.1.4	Å ta Choriner Strasse i bruk	57
4.1.5	Å være hjemme i Choriner Strasse	62
4.1.6	Forandring eller utvidelse?	66
4.2	Markveien	71
4.2.1	Å komme til gaten – informantenes første møte med Markveien	72
4.2.2	Beskrivelser av gatens fysiske miljø	75

4.2.3	Beskrivelser av gatens sosiale miljø	79
4.2.4	Å ta Markveien i bruk	84
4.2.5	Å være hjemme i Markveien	89
4.2.6	Forandring eller utvidelse?	92
5	Likheter og ulikheter	97
5.1	En gate i endring	97
5.1.1	Det første møte med gaten	97
5.1.2	Gatens fysiske miljø	98
5.1.3	Gatens sosiale miljø	98
5.1.4	Å ta gaten i bruk	99
5.1.5	Å være hjemme i gaten	100
5.1.6	Forandring eller utvidelse?	101
5.2	Avslutning	103
	Litteraturliste	105
	Appendiks	109
A)	Originalsitater på tysk	109
B)	Intervjuguide Berlin	116
C)	Intervjuguide Oslo	118
D)	Informasjonsskriv	120

1 Innledning

1.1 Valg av tema – to gater i endring

Oppgaven tar for seg et emne i feltet for stedsforskning. Stedsforskningen kan sies å ha fått en kulturvitenskapelig interesse, da man begynte å anlegge et stedsperspektiv som gikk utover det rent geografiske. I en kulturvitenskapelig forstand kan et sted først og fremst sies å være skapt av menneskelig (sam)handling. Denne aktivitet blir å se i sammenheng med det/de kulturelle uttrykk som til enhver tid gjør seg gjeldende. Et sted blir dermed å betrakte som en gjenstand for eller i forandring. I denne oppgaven er det byen som står i fokus som undersøkelsens objekt. Det er med henblikk på dens beboere og disse ulike levemåter at analysen finner sted.

I løpet av de siste tyve til tredve årene kan vestlige storbyer sies å ha gjennomgått en del endringer (av blant annet økonomisk, sosial eller kulturell art).¹ Her vil jeg i hovedsak konsentrere meg om et fenomen som har oppstått i de større byene, nærmere bestemt en transformativ prosess som har fått navnet *gentrifisering*². Gentrifisering blir her å forstå som en fysisk og sosiokulturell oppgradering og forvandling av tidligere arbeiderstrøk. Oppgaven tar imidlertid ikke sikte på å vise eller forklare hvorfor denne prosessen finner sted. I stedet for gjøres det et forsøk på å gi et bilde av selve fenomenet gjennom perspektiver som kommer til uttrykk ved det som her omtales som aktørenes (disse blir nærmere bestemt i metoddelen) stedsoppfattelse. Her kan det nevnes at det er forholdet mellom sosiale prosesser og et begrep om sted som blir (gjennomgående) vektet gjennom en nærmere undersøkelse av aktørenes stedstilhørighet samt deres forståelse av de stedeigne endringer. Retningsgivende for det stedsbegrep som formuleres, er denne tanke som ligger til grunn om at sted blir skapt og konstruert gjennom sosiale handlinger.

I denne optikk tar oppgaven i nærmere øyesyn storbyene Oslo og Berlin, hvor det nettopp kan hevdes at en form for gentrifisering har funnet og fremdeles finner sted. En gate i hver by er blitt undersøkt med tanke på aktørenes tilknytning til de respektive stedene samt med tanke på deres opplevelser av den endring som disse gjennomgår/har gjennomgått. Med dette som utgangspunkt er det blitt tatt sikte på å få frem en komparativ dimensjon hvorved eventuelle likheter mellom norsk og tysk byutvikling kan synliggjøres. Denne dimensjon kan betraktes som et bidrag i henholdsvis norsk og tysk stedsforskning.

---

¹Aspen, Jonny: *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Spartacus Forlag, Oslo 2005, s. 9f.

² Se nærmere forklaring i kap. 3

1.2 Problemstilling

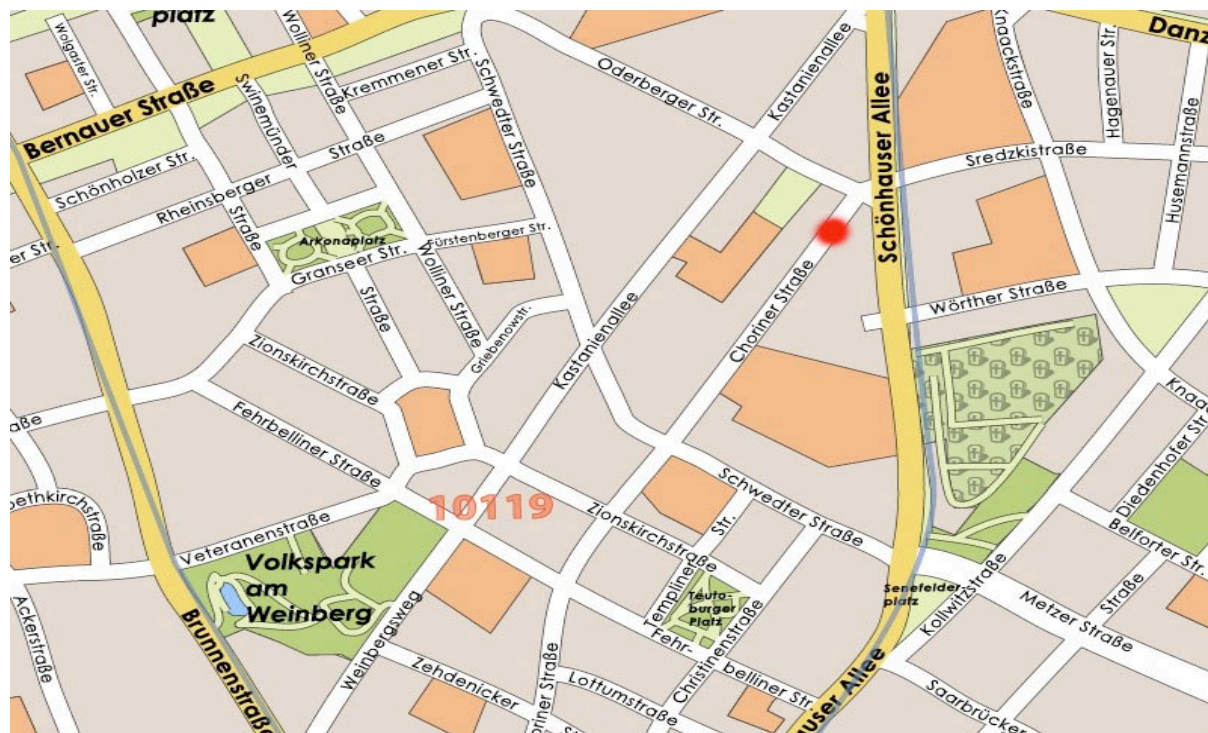
I oppgaven vil jeg tar for meg to gater, henholdsvis Choriner Strasse i Berlin og Markveien i Oslo. Felles for disse er at de er situert i områder preget av endring. Ved å se nærmere på den subjektive erfaringsdimensjon som kan sies å komme til uttrykk i slike områder, vil jeg i det følgende ta sikte på å komme nærmere inn på visse likheter og ulikheter i mellom de to gatene. Oppgaven kan i så måte sies å bevege seg på to nivåer, det ene deskriptivt, det andre komparativt. Med hensyn til førstnevnte vil jeg interessere meg for hvordan aktørene i hver enkelt gate opplever stedet, tar i bruk og tillegger det mening og verdi. Et hovedspørsmål vil således være: Hvilke av de respektive gaters kvaliteter fremheves som verdifulle i forhold til det som går på stedstilknytning og stedstilhørighet? Dette spørsmål blir imidlertid å se i *vekselvirkning* med det andre komparative nivå slik dette vil være å finne som et emne behandlet avslutningsvis. Hermed vil jeg formulere oppgavens overordnede problemstilling på følgende vis:

- *Hvordan kommer aktørenes oppfattelse, opplevelse og beskrivelse av disse stedene (Oslo og Berlin) til uttrykk?*
- *Hva betyr selve områdene for deres stedstilhørighet og -tilknytning?*

1.3 Historisk blikk på Choriner Strasse og Markveien

Choriner Strasse og Markeveien ligger begge i områder som er preget av endringer i både arkitektonisk og samfunnsmessig forstand. I det følgende skal det gis en beskrivelse av hver gate.

Choriner Strasse i Prenzlauer Berg

Figur 1: Choriner Strasse³

Choriner Strasse i Berlin finner man i bydelen Prenzlauer Berg. Dette området er sentralt beliggende i det som tidligere var Øst-Berlin. Prenzlauer Berg oppstod i den såkalte gründertiden på slutten av 1800-tallet og representerte det som på denne tiden ble kalt for ”Berliner Mischung”⁴, altså en blanding karakterisert ved en særegen sameksistens av boliger og arbeidsplasser (eksempelvis bryggerier og verksteder) i indre by. Arbeidere og næringsdrivende bodde her side om side. Til tross for krigens ødeleggelser finnes det fremdeles mange eldre bygninger i fra førkrigstiden. Disse femetasjers bygårdene preger den dag i dag fremdeles det som kan omtales som bydelens ”ansikt”.

Sammenliknet med de andre bydelene i Øst-Berlin hadde Prenzlauer Berg i DDR-tiden en spesiell status for regimets ledelse (som så det som sin oppgave å ivareta og opprettholde den revolusjonære arbeiderbevegelsens kamp mot kapitalisme og fascisme). Området stod med andre ord i en særstilling idet det ble gjenstand for særlig oppmerksomhet

³ <http://www.berliner-stadtplan24.com/berlin/content/upload/eintragen.html>.

⁴ ”Berlinsk blandning“ [Min oversettelse].

fra sentralmakten. Dette hadde å gjøre med at Prenzlauer Berg tradisjonelt sett var kjent for å være en arbeiderbydel hvor en velorganisert proletarisk bevegelse hadde sitt sete (også utover andre verdenskrig).⁵ Til tross for dens særstilling i DDR, gjennomgikk denne delen av byen imidlertid ingen gjennomgripende forandring verken av samfunnsmessig eller fysisk/arkitektonisk art. Særlig i sistnevnte forstand ble området i stor grad forsømt. Prenzlauer Berg var med andre ord på denne tiden et nokså stabilt sted som for en stor del var befolket av kunstnere og arbeidere med forholdsvis lav inntekt.

I kjølvannet av murens fall gjennomgikk bydelen imidlertid en signifikant endring. Det var som nevnt etter mange års forsømmelse nødvendig å sette alle husene i stand og i de påfølgende år ble det igangsatt det som til å begynne med ble omtalt som et forsiktig byfornyelsesprosjekt. Hermed planla man å sanere bygningsmassen med hensyn til en ivaretagelse av områdets fysiske historikk, nedrivninger skulle så vidt det lot seg gjøre unngås og endringer skulle gjennomføres i lydhør omgang med den lokale befolkningen. Man skulle videre ta høyde for folkemeningen ved å utvide beboernes rett til medbestemmelse, graden av fortrengninger (eller tvungne utflyttinger) skulle holdes på et minimum. Prosjektets omfang var betydelig og på nittitallet ble bydelen omtalt som Europas største saneringsområde, nesten alle husene ble opprustet. Men byfornyelsen skjedde imidlertid på bakgrunn av en generell samfunnsmessig og økonomisk transformasjon slik denne fant sted i overgangen fra stats sosialisme til privat markedsøkonomi. Til tross for prosjektets intensjoner gjennomgikk området store endringer i befolkningsstrukturen. Mange ”valgte” av økonomiske hensyn å flytte som følge av en generell prisstigning.⁶ Fra å være en arbeider- og kunstnerbydel ble Prenzlauer Berg etter hvert et område for høyutdannede og folk med god inntekt. Hermed fikk bydelen en nytt ”image”. Eksempelvis ble gamle ”brune” kneiper erstattet med cocktail-barer, og i stedet for tradisjonell tysk husmannskost meldte det internasjonale kjøkken sin ankomst.

I dag er Prenzlauer Berg et attraktivt sted og området preges av en stadig økende tilflytning. Det er særlig ressurssterke mennesker fra det tidligere Vest-Tyskland, Frankrike, Danmark, Sverige og USA som lar seg lokke til bydelen. Området gjennomgår stadig endringer og per i dag er bydelen i ferd med å gå fra å være et såkalt alternativt sted (med stor andel av studenter) til å bli et kvarter for nyrike.

Choriner Strasse er blitt valgt som et utgangspunkt for at man skal kunne danne seg et bilde av den utviklingen som bydelen har gjennomgått siden murens fall. Både med hensyn til arkitektur og befolkningsstrukturen lar det seg gjøre å vise frem både eldre og nyere sider ved

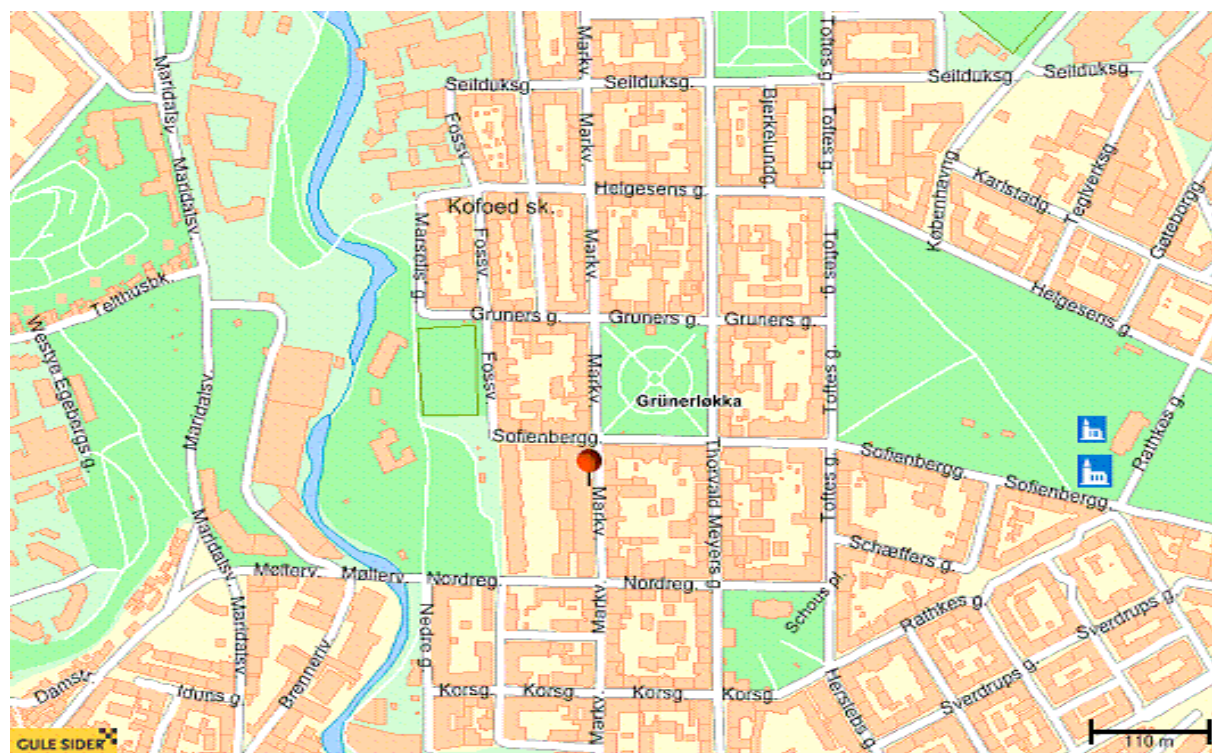
⁵ Grosinski, Klaus: *Prenzlauer Berg. Eine Chronik*. Dietz Verlag, Berlin 1997, s. 23.

⁶ Holm, Andrej: “Stadterneuerung in Berlin Prenzlauer Berg.” In: Christian, Krjewski (red.): *Berlin – Stadt – Entwicklungen zwischen Kiez und Metropole seit der Wiedervereinigung*. AAG, Münster 2006, s. 55f.

området. I forbindelse med den nevnte byfornyning falt gaten inn under saneringsområdet Teutoburger Platz. Den ligger i nærheten av den for mange mer kjente Kastanienallee (som også blir omtalt som "Castingallee" idet den har kommet til å bli et symbol for det "hippe" Berlin)⁷ og kan i dag sies å stå i et slags "atmosfærisk naboskap" med denne gaten. Samtidig kan den betraktes som en egen *Kiez*⁸ med restauranter, kafeer, skoler, barnehager, gallerier, arkitektkontor og forretninger av forskjellig slag (bokhandel, lekebutikk m.m). Det er tale om en forholdsvis lang gate som (i løpet av de senere år) har gjennomgått en iøynefallende forandring, nye butikker er blitt åpnet og mange hus er blitt sanert. Per i dag må gaten kunne sies å gjennomgå en stadig pågående saneringsprosess idet nye bygg stadig reises samtidig som eldre hus pusses opp. Til tross for denne fornyelse, kan man imidlertid fremdeles finne en del detaljer i fra eldre dager her (eksempelvis fra DDR).

At jeg har valgt nettopp denne gaten som gjenstand for en nærmere undersøkelse, har å gjøre med at jeg selv en stund jobbet i en av dens restauranter. Hermed kom jeg i berøring med det som viste seg å være et møtested for mange av de som bor og/eller jobber i dette området. Med denne erfaring som bakgrunn ble min interesse for gaten fattet.

Markveien på Grünerløkka

Figur 2: Markveien⁹

⁷ http://studvest.no/reportasjer.php?seksjon=midten&art_id=9523 [publisert 15.10.2008].

⁸ Eget område med særegen atmosfære.

⁹ <http://www.gulesider.no>.

Markveien ligger i den gamle arbeiderbydelen Grünerløkka i Oslo, eller nærmere bestemt ”Indre by øst”¹⁰. Historisk var bydelen, i likhet med Prenzlauer Berg, preget av en funksjonell blanding av industri- og håndverksvirksomhet og boliger. Rund 1900 var det stort sett den nye arbeiderklassen som inntok Grünerløkka på grunnen av lave boligpriser og kort avstand til industrien som befant seg langs Akerselven. Området ble derfor tidlig kjent som en ”arbeiderbydel”. Arkitekturen på Grünerløkka er karakterisert ved industribygg langsmed Akerselva, samt fireetasjers leiegårder i mur. Disse ble bygget på 1800-tallet og ble reist etter modeller hentet fra kontinentet (særlig fra København og tyske byer som Hannover og Berlin), hvor mange norske arkitekter fikk sin utdanning.¹¹ Som etnologen Lars Emil Hansen skriver gikk Kristiania generelt og Grünerløkka spesielt, på denne tiden under betegnelsen ”lille Berlin”, en referanse som ble gjort med henblikk på bygårdenes estetiske utforming, konstruksjon og materialvalg (byggene som her ble reist var riktignok mindre enn bygg i liknende områder i Berlin, eksempelvis Prenzlauer Berg).¹²

Fra og med midten av 30-tallet frem til 70-tallet ble Grünerløkka omtalt i nokså negative ordelag. Bydelen ble betraktet som et fattigkvarter preget av forfall og dårlige hygieniske forhold. Dette var et område som ikke fulgte med i tiden. I denne perioden ble det riktignok lagt frem planer om en omfattende sanering av området, men da man ikke kom til noen avklaring på denne henstilling ble lite gjort med tanke på bygg og bomiljø i denne bydelen. I begynnelsen av syttiårene kom det imidlertid til en vending. Områdets ”urbane kvaliteter” ble nå fremhevet – sentrumsnært, et godt og variert bomiljø, samtidig som man også begynte å tenke på å ivareta dets kulturhistoriske verdier. Det var på denne tiden at unge folk og ikke-vestlige innvandrere strømmet til bydelen, først og fremst på grunn av at det var billig å bo der, men også fordi dens ”atmosfære” gikk for å være annerledes på en tiltrekkende måte. Med den økende populariteten ble området revitalisert og Grünerløkka gikk fra å være et tradisjonelt arbeiderstrøk til å bli kjent som en etnisk sammensatt bydel av unge og kreative.¹³

I 1977 ble det såkalte byfornyelsesprogrammet igangsatt. Grünerløkka skulle oppgraderes. I kjølvannet av dette dukket det opp en del spørsmål som særlig hadde å gjøre med alternativet mellom på den ene siden å rive for å bygge nytt, og på den andre siden å

---

¹⁰ En sammenfatning av bydelene Grünerløkka/Sofienberg og Tøyen/Grønland som ligger i den østlige delen av Oslo. I: Børrud, Elin: ”Hva skjer på Grünerløkka? Raske endringer og stabiliserende transformasjon.” I: Aspen, Jonny (red.): *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo.*, s. 273.

¹¹ Hansen, Lars Emil: *Bydelen som ”skiftet ham”: kulturhistoriske bilder av 1900-tallets Grünerløkka: en studie av Grünerløkkas diskursive og symbolske forvandling på 1900-tallet.* Universitetet i Oslo, Oslo 2004, s. 24f.

¹² Ibid., s. 25.

¹³ Hansen, Lars Emil: ”Gentrifisering: Forvandling av gamle arbeiderstrøk.” I: Christensen, Arne Lie (red.): *Fremtid for fortiden.* Vol. 32, nr. 3/4, Fortidsminneforeningen, Oslo 2004, s. 18f.

bevare de gamle byggene ved å sanere dem. Motstand ble imidlertid uttrykt mot begge disse alternativene da man fryktet at det gamle bomiljøets særpreg ville gå tapt som følge av en slik fornyelse. Et av disse motstandsprosjektene kan her nevnes. Dette oppsto i forbindelse med Markveien 56C, en bygård fra 1875. Dette var det første bygget i området som kom til å gjennomgå en omfattende rehabilitering. Man tok sikte på å vise at det kunne være mulig å sanere hus med statlig husbankfinansering, uten at beboerne måtte flytte ut (dette var et stridstema, da man ikke anta råd om hvor folk kunne bo i tiden oppgraderingen pågikk). I Markveien 56C ble folk boende i det som ble et prøveprosjekt og forbilde for hvordan man kunne gå frem i forbindelse med områdets fornyelse.¹⁴

I løpet av 1990-tallet fikk Grünerløkka en endret sosial profil. Gjennom det bildet som hadde dannet seg av bydelen som ”eksotisk” og ”mangfoldig”, ble området nå tiltrekkende for ressurssterke mennesker med høy utdanning og inntekt. Næringslivet endret seg i takt med den nye befolkningsgruppens livsstil og folk som lenge hadde vært bosatt i området (heriblant en del innvandrerfamilier) så seg tvunget til å flytte (blant annet på grunn av forhøyede husleider). I sin artikkel om gentrifisering fremhever Hansen at Grünerløkka på denne tiden ble en bydel med høy økonomisk og sosiokulturell status.¹⁵

I dag er Grünerløkka blitt karakterisert som et av de mest vitale områdene i Oslo.¹⁶ En slik betegnelse blir først og fremst å se i samband med bydelens rikholdige kulturtilbud, dens uteliv, kafeer, restauranter og forretninger. Befolkningen utgjøres per i dag for en stor del av unge voksne. Den har også en høy andel innvandrere (både fra vestlige og ikke vestlige land)¹⁷. Det er med andre ord tale om en bydel i stadig vekst og endring.

Markveien (med dens restauranter, kafeer og butikker) er en av de mer sentrale og livlige gatene på Grünerløkka. Det er en parallellgate til bydelens hovedgate Thorvald Meyersgate (oppkalt etter jordeieren Thorvald Meyer som i 1861 kjøpte opp deler av Grünerløkka). Denne gaten ble valgt med tanke på dens sentrale beliggenhet (i et gammelt arbeiderstrøk), samt på grunn av dens popularitet.

Choriner Strasse og Markveien har blant annet det til felles at det er storbygater som befinner seg i det som tidligere ble omtalt som arbeiderbydeler. Disse områdene har gjennom mange år vært skueplasser for materielle, sosiale og kulturelle endringer. De har fått ny status og blitt tillagt en ny kulturell mening hermed har de også blitt attraktive og populære. Fra å ha vært

¹⁴ Kvam, Sigrid: “Bydelen som ble ny.” I: *Oslo – Portrett av en by: en artikkelserie om Oslo og Oslos bydeler – ved fire av dem: Grunerløkka, Homansbyen, Kampen og Vaterland*. Norsk journalisthøgskole, Oslo 1988, s. 3f. og Hansen, Lars Emil: *Bydelen som "skiftet ham" : kulturhistoriske bilder av 1900-tallets Grünerløkka: en studie av Grünerløkkas diskursive og symbolske forvandling på 1900-tallet.*, s. 74f.

¹⁵ Hansen, Lars Emil: “Gentrifisering: Forvandling av gamle arbeiderstrøk.”, s. 20.

¹⁶ Kvam, Sigrid: “Bydelen som ble ny.”, s. 7.

¹⁷ <http://folk.uio.no/martsti/SGO%201002%20%20%20%20%20%20Grunerlkka.pdf>, s. 5.

forsømte og fattige bydeler, har disse områdene fått nytt liv ved at unge, kunstnere og innvandrere i løpet av en periode har etablert seg, og satt sitt preg her. I en tid da begreper som ”multikulturalisme” og mangfold stod i samband positive konnotasjoner, ble pengesterke mennesker tiltrukket av områdene som hermed ble gjenstand for investering. Med en slik utvikling (kort skissert), har begge gatene gjennomgått en oppgradering hvis konsekvens har vært at mindre bemidlede har vært tvunget til å flytte (pga. ”oppgraderte levekostnader”) i likhet med folk som av andre grunner ikke har kommet overens med den omsegripende ”oppgradering”. I dag er begge gatebilder preget av den rehabiliterte bygningsmassen, hvoriblant små mer eller mindre eksklusive forretninger, gallerier og kafeer/restauranter har åpnet og driver sin virksomhet.

1.4 Oppgavens struktur

Etter å ha fremstilt oppgavens tema og gatenes historie i **kapittel en**, skal det i **kapittel to** gis en presentasjon av relevante metodiske valg og utfordringer under innsamlingen, analysen og tolkningen av materialet. Deretter nevnes det i **kapittel tre** tidligere forskning relatert til *menneskers forhold til sted og endringer byen*. Videre gis det i dette kapitlet en redegjørelse av teorier og begreper som skal gi en forståelsesmessig bakgrunn for analysen, som er å finne i **kapittel fire**. Her drøftes det, med utgangspunkt i det empiriske materialet aktørenes oppfattelse, opplevelse og beskrivelse av de to respektive gatene i forhold til deres tilknytning og tilhørighet til stedene. Denne drøfting vil imidlertid finne sted ut i fra et og samme strukturelle oppsett. Choriner Strasse belyses først deretter Markveien. Gatene parallellføres med henblikk på **kapittel fem**. Her kommer jeg avslutningsvis inn på likheter og ulikheter i et komparativt perspektiv.

2 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for den metodiske fremgangsmåten som er blitt anvendt i oppgaven. Her vil det også bli kommet inn på hvilke utfordringer og vurderinger som er blitt tatt i forekant og underveis i arbeidet, samt hvorledes jeg har kommet frem til ulike fortolkninger som underveis er kommet til uttrykk.

2.1 Valg av metode

Valget av metode har blitt gjort med tanke på å vinne innsikt i forholdet mellom menneskene og den verden som de lever i. Sentralt i denne forbindelsen står interessen for hverdagslivet. For å komme til en forståelse av hvordan mennesker ut i fra gitte omgivelser kan sies å skape et sted for seg selv, vil jeg forsøke å ta i bruk et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv med fokus på nettopp på det dagligdagse liv. Det er aktørens subjektive forståelse av de respektive stedene som skal undersøkes.

Hermed blir det tale om å nyttiggjøre seg av visse kvalitativt orienterte forskningsmetoder som kan åpne opp for en analyse av stedenes beskaffenhet¹⁸ ved at jeg tar i øyesyn hvordan aktørene kan sies å oppfatte, oppleve og beskrive deres respektive gater. Med et slik utgangspunkt skulle det være mulig å nærme seg feltet i et perspektiv ”nedenfra”. Jeg må med andre ord søke å komme i berøring med det tanke- og følelsesliv som kommer til uttrykk hos de mennesker som lever der. I forlengelsen herav håper jeg å kunne komme til en forståelse av hvordan identitet konstrueres og oppleves i et miljø.¹⁹

To fremgangsmåter melder seg som relevante i denne sammenheng, den såkalte deltakende observasjon samt det kvalitative intervju. Kombinasjonen av disse to synes for meg å kunne gi meg en viss tilgang til aktørens stedsopplevelser. Ifølge sosiologen Katrine Fangen vil intervjuet kunne bli å betrakte som en form for selvpresentasjon, mens man ved observasjon vil kunne komme i besittelse av såkalte handlingsdata. Hermed åpnes det opp for et samspill hvorved man skulle kunne bli i stand til å vurdere det sagte opp i mot det observerte og vice versa.²⁰ Ved bruken av slike kvalitative metoder er det imidlertid viktig at man er seg bevisst at nye spørsmål kan dukke opp underveis, spørsmål som kan virke inn på

---

¹⁸ Fossåskaret, Erik: ”Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse.” I: Fossåskaret, Erik, Fuglestad, Otto Laurits, Aase, Thor Halfdan (red.): *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo 1997, s. 12f.

¹⁹ Frykman, Jonas og Gilje, Nils: ”Being There. An Introduction.” I: *Being There: New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*. Nordic Academic Press, Lund 2003, s. 14f.

²⁰ Fangen, Katrine: *Deltagende Observasjon*. Fagbokforlaget, Bergen 2008, s. 141.

den opprinnelige problemstillingen. Slik kan denne type kvalitativ forskning, med folkloristen Bente Gullveig Alvers og sosiologen Ørjar Øyens ord, være preget av: ”[...] en ganske tett forbindelse mellom innsamling av empirien og analysen av materialet [...]”²¹, noe som gjør at vårt metodevalg krever og forutsetter en viss fleksibilitet i omgangen med det innsamlede materialet.

Som nevnt er to gater blitt undersøkt. Feltarbeidet måtte derfor deles i to. Jeg begynte i Choriner Strasse i oktober 2009 (hvor jeg ble værende i to uker). Berlin ble av ulike grunner prioritert før Oslo. Disse var hovedsakelig av organisatoriske art. Sistnevnte sted syntes for meg å kreve en del mer planlegging og tid i forhold til det å skulle opprette gode forutsetninger for å vinne feltinnpass (noe jeg antok som mer krevende her enn i Berlin, da jeg verken hadde bekjente i området og heller ingen forforståelse av stedet fra før).

I Berlin lå forholdene i utgangspunktet bedre tilrette (jeg hadde eksempelvis tilgang til et sted å bo) og tid kunne spares med tanke på Oslo. En annen ting som var utslagsgivende i denne sammenheng, var at det ble sett på som en fordel å ta utgangspunkt i et område som var kjent på bakgrunn av oppvekst og jobberfaring. Hermed lot det seg nok enklere gjøre å få innpass i denne gatens miljø, hvor det altså ville bli tale om å gjøre et såkalt ”feltarbeid i egen kultur”²², noe som, i et tilfelle som mitt, nettopp impliserer et visst kjennskap til en del regler, tegn og symboler som gjør seg gjeldende i et område. Denne type forforståelse kan nok sies å ha lettet på arbeidsbyrden underveis. Samtidig var jeg klar over det dilemma som består i at det allerede kjente og fortrolige lett kan komme til å utgjøre en ”blindsoner” og dermed også stå i veien for et nytt blikk på tingene. Den analytiske distansen ville med andre ord kunne stå i fare for å komme ut av syne. En slik fiksering på det kjente og (til)vante var altså viktig å unngå og i denne forbindelse kom dette spørsmålet til å melde seg; hvordan kan jeg skape meg en slik avstand som gjør det mulig å åpne opp for et perspektiv hvor igjennom et sted kan fremstå på en ny og annerledes måte? I denne forstand kunne det nok ha vært en fordel å begynne feltarbeidet i Oslo, i et område som for meg var relativt nytt og som ved sin fremmedhet nok hadde krevd en viss nyorientering i fra min side med tanke på å finne frem til konkrete tilnæringsmåter til et ukjent felt. Dette ville nok kanskje kunne bidra til å øve opp et analytisk blikk på tingene, noe som så, overført på Berlin, kunne ha ytt motstand mot den nevnte ”hjemmeblindhet”.

---

²¹ Alver, Bente Gullveig og Øyen, Ørjar: *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Tano Aschehoug, Oslo 1997, s. 130.

²² Som Gry Paulgaard kaller det, i artikkelen: “Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler?”, I: *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data.*, s. 70f.

Feltarbeidet i Oslo ble gjennomført i løpet av et par uker i februar 2010. Gjennom stedets fremmedhet oppsto altså på naturlig vis en slik distanse. Forholdene lå med andre ord slik til rette at det her falt seg mer naturlig å skulle artikulere og se ting av underforstått art. Samtidig meldte problemet om å få feltinnpass seg på et annet vis enn i Berlin.²³

2.2 Intervjuene

Intervjuene har tatt sikte på å la aktørene fortelle om deres forståelse og vurdering av de respektive stedene. Hermed kunne det la seg gjøre å få tilgang til deres subjektive stedsopplevelser gjennom det sagte. Det kvalitative forskningsintervju skulle i følge psykologen Steinar Kvale i så måte gi mulighet for en nærmere iakttagelse av det som i et fenomenologisk perspektiv blir omtalt som aktørens livsverden (dette gjennom utsagn og fortolkninger av stedet qua fenomen).²⁴

Med stedets aktører mener jeg mennesker som ved sin stedstilknytning kan være med på å gi et sammensatt bilde av stedet som fenomen. For å kunne få til en viss spredning i det som kom til uttrykk i intervjuene var det viktig at fokus ikke kun var rettet med et eller få aktørsegmenter. Planen var derfor å involvere ulike befolkningsgrupper, eksempelvis stedets innfødte, immigranter og innflyttere (dvs. såkalte ”gentrifikatorer”²⁵). Ved slik å ta høyde for at mennesker er situert i et miljø på forskjellig vis og at de følgelig har ulike oppfatninger og opplevelser av det stedsmessige, har jeg hatt som et mål (og en forventning) å komme frem til et bilde hvorved oppfatninger, opplevelser og beskrivelser av sted kommer til uttrykk på en nyansert måte.

I forbindelse med mitt feltarbeid i Berlin gjorde jeg et forsøk på å komme i kontakt med informanter via internett. Hermed fant jeg frem til to nettsider som umiddelbart fanget mitt interesse. Den ene sto en naboskapsforening bak, mens den andre var siden til (den for meg allerede kjente) en gatefest i Choriner Strasse. Førstnevnte involverer en gruppe som er opptatt av områdets sosiale fellesskap. I denne sammenheng står de som arrangører av små kulturarrangementer (eksempelvis boklesninger, filmvisninger begge deler med påfølgende diskusjoner og samtaler) hvor folk kan få anledning til å lære hverandre nærmere å kjenne. Sistnevnte involverer hovedsakelig folk som bor og jobber i Choriner Strasse (eller som av

---

²³ Paulgaard, Gry: “Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler?”, s. 71f.

²⁴ Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal AS, Oslo 1998, s. 39.

²⁵ Gentrifikatorer er et begrep Edward Robbins bruker for nye beboerne fra middelklassen, hovedsakelig unge høyt utdannede personer, eller eldre velstående og etablerte individer, i artikkelen: ”Et nabolag uten naboskap.” I: Aspen, Jonny (red.): *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo.*, s. 233.

andre grunner står i et forhold til gaten). Disse står hver år bak en fest som arrangeres i gaten. Flere e-poster er blitt skrevet til de respektive gruppens kontaktpersoner. Disse ble informert om mitt studieprosjekt og i denne sammenheng fikk de spørsmål om de kunne tenke seg å stille opp i et uformelt intervju for å fortelle om gaten. På disse forespørslene ble det gitt flere positive tilbakemeldinger (to i fra naboskapsforeningen og tre i fra gatefesten). I tillegg kom jeg gjennom tips fra bekjente (i fra det nevnte arbeidssted) i kontakt med en dame som bor i gaten samt en mann som jobber i en av dens butikker.

Ved feltarbeidet i Oslo ble det forsøkt opprettet kontakt med informanter på liknende vis. Her tok jeg også utgangspunkt på internett hvor igjennom jeg ved et tilfelle komme til en informant hvis blogg nettopp handlet om Markveien. Vedkommende bak siden ble kontaktet per e-post. Videre kom jeg via en bekjent i berøring med en person som har skrevet sin hovedoppgave om Grünerløkka. I fra denne fikk jeg tips om to som jobber og bor i gaten. Mens jeg gikk rundt i gatens butikker for å dele ut skriftlige intervjuforespørsler, ble jeg oppmerksom på en organisasjon som viste seg å være en forening for nesten samtlige forretninger i området. Gjennom organisasjonens nettside fant jeg frem til e-postadressene til de fleste av gatens butikker. Disse ble kontaktet og i motsetning til min personlig henvendelse i de enkelte butikker kom jeg ganske snart i kontakt med et par personer som kunne tenke seg å delta.

Med tanke på forholdet mellom materialets overskuelighet på den ene side og ønsket om en viss variasjon på den annen, har jeg begrenset meg til ti intervjuer (fem i hver gate). Hva angår sistnevnte moment (variasjon), var det ønskelig å komme i kontakt med flere personer med minoritetsbakgrunn. Dette viste seg imidlertid å være vanskelig idet denne gruppen ikke var lett å komme i kontakt med.

Av mine fem informanter i Choriner Strasse var det kun en som var innfødt og oppvokst i selve bydelen. Resten var innflyttere fra andre byer, hovedsakelig i fra det tidligere Vest-Tyskland. En var i fra Sverige. I Markveien var ingen av informantene født eller oppvokst i gaten (og heller ikke i bydelen). Bare en var født og oppvokst i Oslo. Resten var flyttet til i fra andre steder (heriblant var det to som kom i fra småbyer utenfor Oslo, en i fra Nord-Norge samt en i fra Irland). I mitt intervjumaterialet er det altså en overvekt av innflyttere i forhold til innfødte. Dette er felles for begge gater. Felles er også kjønnsrepresentasjonen som for begge gater er relativt jevnt fordelt, tre menn og to kvinner i Berlin samt tre kvinner og to menn i Oslo. Hva angår alder foreligger det også her en viss spredning. Denne var noe større i Oslo enn i Berlin. I Markveien var det kun en informant som var yngre enn 30 år, to var mellom 40 og 50 og to var over 50. I Choriner Strasse var tre

av informantene mellom 30 og 40 år, mens to var mellom 40 og 45 år. Alle informantene bor eller jobber i de respektive gatene (noen gjør begge deler), av disse er noen enslige, mens andre lever i parforhold. Fire av dem har hjemmeboende barn (av disse er tre i Choriner Strasse).

Intervjuene ble gjort på både offentlige og private steder (kafeer, arbeidssteder samt hjemme hos folk). Man kan si at dette skapte ulike former for kontakt med tanke på nærhet og distanse, men i mine øyne hadde de ulike lokalitetene liten innvirkning både på intervjuenes forløp og informantenes åpenhet. Alle intervjuer ble gjort på det man kan kalle for enkel og avslappet måte, i vanlige språk- og uttrykksformer.

I forkant av intervjuene ble det laget en intervjuguide som, om man ser bort i fra enkelte små justeringer, var den samme for begge gater.²⁶ På denne bakgrunn har jeg prøvd å legge forholdene til rette for en senere komparativ analyse av begge steder. Denne er delt inn i fire underkategorier:

- *Tilknytning* – spørsmål som angår informantenes forhold til gaten, språkelige forhold (hva angår inkludering/ekskludering), forhold til tradisjoner og verdier, samt spørsmål omkring deres interesse for det som finner sted av hendelser i gaten.
- *Naboskap* – spørsmål om naboskapsforhold, samhold og vennskap, samt mer generelt spørsmål om folk i gaten.
- *Kulturell produksjon* – spørsmål omkring kulturtilbud i gaten(e)
- *Sted* – spørsmål omkring stedets fysiske uttrykk (utseende), heriblant spørsmål om gatens særegenheter samt spørsmål om bygningsmessige forandringer.

Ved et slikt oppsett kom jeg, gjennom de enkelte informantenes utsagn i besittelse av et spesifikt materiale hvorved ulike oppfatninger og opplevelser av sted kom til uttrykk. Samtidig har jeg fått i hende informasjon vedrørende forhold omkring de enkeltes stedstilhørighet. Det kan også nevnes at uforutsette temaer og begreper dukket opp som en følge av samtalenes åpne karakter. Dette har igjen gitt tilgang til nye perspektiver. Intervjuguiden har i så måte vist seg å være til forholdsvis stor hjelp for det tilfang av utsagn og fortellinger som utgjør mitt empiriske materialet. I hvert enkelt intervju har jeg forholdt meg til den, men i større eller mindre grad, da dens anvendelse varierte i forhold til de enkelte samtalenes tema og ikke minst flyt. I denne sammenheng er det at Kvale gir en beskrivelse av det mellommenneskelige forhold som kan oppstå i intervjuet idet han taler om dets dynamiske

---

²⁶ Se appendiks.

dimensjon.²⁷ En slik dynamisk flyt kan sies å ha gjort seg gjeldende blant annet ved å bidra til å holde disse samtalene i gang (slik at man i stor grad inngikk situasjoner preget av en spørsmål/svar-karakter), men også mer generelt ved å gjøre at det allerede i utgangspunktet var enklere å følge informantenes tankegang og dermed vinne innpass i feltet. Men, som nevnt og som jeg oppdaget underveis, en slik inneforståttethet med et sted kan også være til hindring i det man lett kan komme til å bli underlagt føringer med hensyn til spørsmålsformuleringer og ikke minst fortolkninger av det sagte. Det var med andre ord en fare for at en viss stigmatisering og visse fordommer skulle kunne stille seg i veien for et analytiske blikk.

For Oslo var forholdet som nevnt et annet, men selv om graden av forforståelse her ikke kan sies å ha vært like stor som i Berlin, så fikk intervjuene likevel en god flyt og dynamikk.

For alle intervjuene har en viss gjensidig forståelse (eller enighet) mellom meg og informantene vært en forutsetning (for gjennomførelsen). Ifølge etnologen Haci Akman gir intervjupartnerens ulike sosiale og kulturelle referanserammer – slik disse er uttrykk for deres subjektive virkelighetsforståelse, kun mening hvis de involverte velger å åpne disse rammene og hermed får i stand en gjensidig respekt for hverandre. Denne gjensidighet er grunnlaget for selve samtalen forståelsen er grunnlaget for selve samtalen²⁸ og synes i mitt tilfelle å ha gitt meg inntrykket av at de enkelte intervjuene ble til samtaler hvor mening er blitt til i et samspill mellom meg og de intervjuede.²⁹

Ved å intervju mine informanter på en uformell og åpen måte, sitter jeg igjen med inntrykk av å ha fått frem nyanserte og ganske detaljerte fortellinger om de respektive stedene. Fortellingene varierer også i form, hvilket vil si at noen av informantene har svart meget utdypende, ofte med henvisning til deres egne livshistorie, mens andre kan sies å bære preg av en stor grad av refleksjon omkring deres egen rolle på stedet. Atter andre var mer opptatt av å gi en generell presentasjon av stedet. Denne variasjonen har imidlertid hatt forholdsvis lite å si for den senere analysen.

Dilemma av etisk art, særlig med hensyn til misforståelser basert på feiltolkninger av det sagte, har jeg prøvd å unngå ved å ta hensyn til forhold omkring informantenes integritet. Av denne grunn har jeg i forekant av hvert intervju informert de involverte om deres rett til, i ettertid, å trekke tilbake utsagn som har fremkommet i samtalenes løp. Samtidig er hver enkel

---

²⁷ Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju.*, s. 77.

²⁸ Akman, Haci: *Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil.* Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 1993, s. 24.

²⁹ Holter, Harriet: "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning." I: Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning.* Universitetsforlaget, Oslo 1996, s.16.

blitt bedt om å gi et skriftlig samtykke³⁰ hvorved det gis anledning til å bruke det sagte i sammenheng med herværende oppgave. Dette skulle være i samsvar med de krav som Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste legger til grunn for såkalt informert samtykke. Jeg har med hensyn til personvern, i tillegg valgt å anonymisere informantene ved å gi dem nye navn. Dette gjøres med bakgrunn i et forsiktighetshensyn som går på at det som skrives (eller sies) om den enkelte kan få uforutsette følger. Det innsamlede materialet har i så måte blitt behandlet konfidensielt.³¹ En annen grunn til denne anonymiseringen er at oppgaven tar for seg relativt små miljøer, noe som gjør det viktig å verne tredje-personer (eksempelvis familie og venner) omtalt i intervjuene. I denne sammenheng brukes imidlertid ordet anonymt synonymt med en aidentifisering, noe som innebærer at opplysningene er gjort anonyme, men tilgjengelig gjennom en såkalt koblingsnøkkel som gjør opplysningene indirekte identifiserbare.³² I kontrast til en full anonymisering, fikk jeg hermed muligheten til å kunne gi en mer omfangsrik beskrivelse av de enkelte informanter og den kontekst som de befinner seg i. Dette nødvendiggjøres ved en slik kvalitativ undersøkelse som her er blitt gjennomført idet det får avgjørende betydning for materialets fortolkning.³³

2.3 Deltakende observasjon

Ved metodisk å ta i bruk deltakende observasjon håper jeg å kunne vinne innsikt i visse forestillingsmessige fenomener (hva angår tankesett, symboler og ideer). I så måte vil min undersøkelse som nevnt være preget av en fenomenologisk tilnæringsmåte. Observasjonen av aktørenes handlinger foretas med henblikk på å komme til en nærmere forståelse av hvorledes stedsidentitet og stedstilhørighet kan sies å bli dannet. I geografisk avgrensede felter som det her blir tale om, skulle jeg ved å anvende en slik metode kunne komme i besittelse av en bredere oversikt og forståelse hva angår sosiale relasjoner og dagligdagse situasjoner (ut i fra aktørenes aktiviteter).³⁴ Dette innebærer at det her blir tale om å observere det daglige livet til de mennesker som kan sies å benytte seg av de respektive områder (beboere, arbeidere, besøkende, forbipasserende). Men for å kunne komme nærmere inn på aktørenes opplevelsesaspekt har det imidlertid vært nødvendig – i henhold til metoden, å selv bli en aktør. Dette innebærer at man ut i fra egen kroppslighet eller fysiske presens gjør seg en

---

³⁰ Se appendiks.

³¹ Vike, Harald: "Anonymitet og offentlighet." I: *Norsk Antropologisk Tidsskrift*. Vol.12, nr.1-2, Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 77.

³² <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/God-forskningspraksis/Anonymisering/>.

³³ Alver, Bente Gullveig og Øyen, Ørjar: *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis.*, s. 120.

³⁴ Fangen, Katrine: *Deltagende Observasjon.*, s. 28f.

erfaring av det sagte og opplevde, for således – ved en slik ”medopplevelse”, å bedre kunne komme til en begripelse av de perspektiver som fremkastes fra aktørenes side.³⁵ Sagt med andre ord; situasjoner og atferd vil her bli tatt i betraktning gjennom en direkte kontakt (eksempelvis samtaler). Herved skulle jeg kunne komme i berøring med visse situasjonsbestemte fortolkninger, uttrykk fra aktørenes side. Som deltakende observatør vil det gjennom en slik direkte form for kontakt (som innebærer en viss grad av samhandling), la seg gjøre å få en indirekte tilgang til de måter aktørene kan sies å oppfatte og oppleve det stedsmessige på. Som et tillegg til denne type observasjon vil også mine egne inntrykk og opplevelser av de respektive stedene gjøre seg gjeldende sammen med en nærmere beskrivelse av de enkelte gatenes beskaffenhet (med henblikk på blant annet arkitektur, bruksområder og infrastruktur). Det kan her også nevnes at jeg som et ytterligere supplement til de nevnte undersøkelsesmetoder har tatt i bruk feltnotater sammen med et billedmateriale som jeg selv har gått til anskaffelse av. Førstnevntes nedskrift av tanker og hendelser var til hjelp for min erindring, mens det opparbeidede billedmaterialet har fungert som en art visuelle feltnotater.

I ettertid kan jeg se at bruken av denne undersøkelsesmetode ble mer utfordrende enn jeg hadde tenkt meg i utgangspunktet. Å observere folks handlinger og aktivitet med henblikk på deres stedsopplevelser- og tilhørighet, har vært vanskelig. Dette kan ha å gjøre med at ”tingene”, i det man skal til å gå i fra det anskuelige til det som skal anskueliggjøres, kan ha en tendens til å komme så nær at det kan by på problemer å se utover dem. I tillegg har jeg hatt begrenset med tid (to uker for hver gate, fire uker tilsammen), noe som gjorde at jeg i Oslo så vel som i Berlin, har tatt i nærmere øyesyn ting som fremkom på bakgrunn av samtaler med informantene. Eksempelvis ble jeg i Choriner Strasse gjort oppmerksom på en lite plass. Denne ble oppsøkt for at jeg selv kunne gjøre meg et inntrykk av det omtalte. Ved å sitte på en benk for å se hva denne plassen ble brukt til forsøkte jeg å forholde meg aktivt til informantenes utsagn ut i fra et eget perspektiv. Bilder ble blant annet tatt for å kunne dokumentere plassen, samt som et forsøk på å fange opp dens atmosfære.³⁶ I dette tilfelle har dette billedmaterialet vært til hjelp med hensyn til å avgrense mitt perspektiv (hva angår utsnittets begrensning) samt til å oppøve et visst selektivt fokus. Det har med andre ord bidratt til å tilveiebringe en viss distanse i forhold til det aktuelle felt, en distanse som i følge kultur- og medievitaren Karin Becker skulle muliggjøre det som omtales som en ”konstruktiv

---

³⁵ Frykman, Jonas og Gilje, Nils: “Being There. An Introduction.”, s. 10f.

³⁶ Becker, Karin: “Picturing a field. Relationships between visual culture and photographic practice in a fieldwork setting.” I: Pertti J., Anttonen (red.): *Folklore, heritage politics and ethnic diversity. A Festschrift for Barbro Klein*. Multicultural Centre, Botkyrka 2000, s. 105f.

refleksivitet³⁷ (noe som var særlig aktuelt med tanke på mitt feltarbeid i Berlin). I denne forbindelse ble også iakttakelser skrevet ned i den nevnte feltdagboken. Hermed fikk jeg tilgang til to forskjellige tilleggsilder som jeg har kunnet vende tilbake til for senere analytisk bruk.

Feltarbeidet har, på de to respektive steder, fortonet seg på noe forskjellig vis. Mens jeg i Choriner Strasse satte i gang med intervjuene for så å gå over til observasjon, var tilfellet omvendt i Markveien hvor jeg begynte med observasjonen. Dette skjedde av skjønsmessige hensyn. Markveien og Grünerløkka var som nevnt relativt ukjente steder og det ble derfor sett på som hensiktsmessig å ta til med observasjonsdelen (kartlegge, bli kjent med området). På denne måten kunne jeg lettere forholde meg til henvisninger og referanser som kom frem i intervjuene.

2.4 Analyse og fortolkning

Min analyse av det innsamlede materialet tok til med å transkribere intervjuene for å få dem over i en mer oversiktlig og strukturert form. Med utgangspunkt i et syn om at de nedskrevne intervjuene ikke kan forstås som gjengivelser i en enkel forstand (av en gitt virkelighet), men at de mer er å betrakte i termer av en viss abstraksjon (som oppstår idet man vektlegger visse aspekter og utelukker andre), har det nettopp vært viktig underveis å forholde seg til hvordan det transkriberte materialet kunne komme til anvendelse.³⁸ Dette innbar at jeg har måttet gjøre et valg med hensyn til de enkelte transkripsjonenes nøyaktighet i forhold til det som er kommet til uttrykk. Her har jeg etterstrebet en ordrett transkripsjon samtidig som jeg også har innbefattet visse følelsesmessige uttrykk hvorved det sagte er blitt betont på en måte som har hatt innvirkning på fortolkningen. Jeg har også for en stor del valgt å se bort i fra informantene dialekter, selv om jeg har merket meg visse muntlige formuleringer og særegenheter. Dette ble gjort blant annet med hensyn til å ivareta informantenes anonymitet, men også av praktiske hensyn i det jeg slik unngikk et dilemma om å gjengi dialekt i korrekt skriftlig form.³⁹ Her kan det også nevnes at samtlige informanter ble tilsendt en transkribert versjon av deres respektive intervjuer. Hermed er de blitt gitt mulighet til å delta i en ”medredaksjon” av det sagte (idet de har kunnet komme med korreksjoner, be om at ting ble fjernet eller også å trekke seg i fra undersøkelsen som sådan). Det transkriberte materialet

---

³⁷ Ibid., s. 108.

³⁸ Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju.*, s. 104f.

³⁹ Ibid., s. 106.

gjennomgikk imidlertid svært få endringer, kun en informant kom i denne forbindelse med en bemerkning angående en korleksjon i personopplysningene.

Intervjuene fra Berlin ble av praktiske hensyn transkribert på tysk. For den ikke-tysktalende leser har jeg likevel valgt å oversette de tyske sitatene til norsk. I dette arbeid har jeg forsøkt å gi en så nøyaktig oversettelse som mulig (særlig med hensyn til å unngå misforståelser av de enkeltes utsagn, men også i forhold til å ivareta informasjon på en best mulig måte).

Etter å ha transkribert hvert enkelt intervju ble materialet så ordnet i henhold til visse kategorier. Flere gjennomlesinger måtte til for å få en helhetlig oversikt. Deretter ble det på bakgrunn av intervjuenes innhold, nedtegnet et oversiktskart i samsvar med den nevnte intervjuguidens fire kategorier. Disse kartene kan sammenliknes med det sosiologen Pål Repstad betegner som en ”datamatrix”.⁴⁰ Ved deres hjelp lot det seg enklere gjøre å ta i betraktning hvor inngående hver informant kom inn på de enkelte tema, en betraktning som ble gjort med henblikk på en (mer overordnet) bestemmelse i forhold til intervjuenes relevans for problemstillingen. Denne fremgangsmåten åpnet også opp for lettere å kunne se sammenhenger i et nokså omfangsrikt materiale samtidig som ulike perspektiver (på stedet) kom klarere frem.

Underveis i denne prosessen har jeg, i samband med at intervjuenes lesemaåter så å si var blitt ”tømt” for muligheter, måttet presisere og også endre de anvendte kategorier.⁴¹ I denne forbindelse har jeg med tanke på oppgavens komparative aspekt, hermed prøvd å sammenpasse kategoriene slik at det på best mulig vis kunne passe for begge gater.

Samtidig som datamaterialet slik er blitt strukturert, har det også blitt fortolket. Repstad gir en bestemmelse av fortolkning som en begrunnet vurdering av materialet i forhold til den problemstilling som ble tatt opp i undersøkelsen. En slik vurdering vil således ha blitt foretatt under hele undersøkelsesprosessen. Det vil si at den må sies å ha gjort seg gjeldende i forhold til både datainnsamlingen og analysen, så vel som under skriveprosessen.⁴² Denne fortolkningsprosess kan også betegnes som hermeneutisk. Dens forløp kan beskrives i termer av en spiral hvorved en kontinuerlig veksling i vår forståelse av forholdet mellom helhet og deler anskueliggjøres idet allmenne sammenhenger blir lest inn i de mer konkrete betraktninger som gjøres og vice versa. Hermed er det blitt tatt sikte på å komme frem til en gradvis utdypning i forhold til en meningshorisont hvorved de i utgangspunkt skjulte

---

⁴⁰ Repstad, Pål: *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget, Oslo 2007, s. 129.

⁴¹ Holter, Harriet: ”Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning.”, s. 18.

⁴² Repstad, Pål: *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*, s. 113.

meninger klargjøres etter hvert som undersøkelsesprosessen skrider fremover.⁴³ Det vil si at jeg tolket de ulike informantenes utsagn om de respektive steder ut fra teorier rund sted og betydning, inn i et større sammenheng, nemlig deres forhold til de to respektive gater. Det teoretiske rammeverk ble stort sett satt i stand i forkant av intervjuene, dette medførte imidlertid at det underveis har blitt gjenstand for en viss korreksjon (i visse tilfeller har det blant annet vært nødvendig med et teorisupplement) etter hvert som jeg er blitt bedre kjent med empirien. I så måte har jeg gjort meg den erfaring at det empiriske materialet i seg selv heller enn å være statisk og entydig, heller må sies å være flertydig (flere fortolkningsmåter). Det er med andre ord min fortolkning som har satt det i bevegelse.

Ved å gå frem på denne måten har jeg måtte forholde meg til informantenes utsagn som uttrykk for en art selvforståelse. Dette innebærer at vårt utgangspunkt finner sted i en verden som allerede kan sies å være fortolket. Min oppgave skulle dermed ha vært å tolke denne verden gjennom å rekonstruere informantenes utsagn eller (selv)forståelse ved hjelp av teoretiske begreper. Dette innebærer at en såkalt ”dobbel hermeneutikk” settes i spill hvorved man foretar en distinksjon mellom to nivåer; et nivå som viser til erfaringsnære begreper (mht. informantenes utsagn og beskrivelser) samt et nivå for erfaringsfjerne begreper (dvs. instrumentelle begreper som kan anvendes på det første nivå).⁴⁴ Med tanke på at den kvalitative metode blant annet tar sikte på å sikre at enhver teoretisering er fundert empirisk⁴⁵, har altså spørsmålet om hvorledes informantenes utsagn kan kobles til teori/fortolkning dukket opp. I det analysedelen ikke har vært ment å skulle være en ren skildring av miljø og hendelser, har jeg derfor måtte finne en balanse mellom fortelling og teoretisk fortolkning.

---

⁴³ Ibid., s. 121.

⁴⁴ Gilje, Nils og Grimen, Harald: *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Universitetsforlaget, Oslo 1993, s. 146.

⁴⁵ Repstad, Pål: *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag.*, s. 114.

3 Teori og begreper

Denne oppgaven kan sies å finne et utgangspunkt i de betydningsdannelser som avstedkommes på steder preget av det urbane. Jeg har i så henseende stilt meg et spørsmål om hvordan aktørene i Choriner Strasse og i Markveien kan sies å oppleve, oppfatte og beskrive det stedsmessige i henhold til deres tilhørighet og tilknytning til de respektive steder. For å komme til en nærmere stedsforståelse vil jeg i det følgende ta i bruk en del begreper og teori som kan være av nytte i forbindelse med herværende tematikk (som jeg skal se angår begreper om henholdsvis det kulturelle landskap, sted, relasjon mellom mennesket og sted, urbanitet og gentrifisering). Disse vil jeg nedenfor presentere og diskutere. Det må her nevnes at de ikke kan sies å utgjøre en helhetlig systemteori, men er hentet i fra ulike fagdisipliner. De er i så måte ment å bidra til en forståelse av analysedelen. Men før det skal de gis en kort overblikk over tidligere forskning.

3.1 Tidligere forskning

Forskning relatert til forholdet mellom mennesker og sted går på tvers av fag som eksempelvis arkitektur, etnologi, psykologi, sosiologi og human- eller kulturgeografi. Dette innebærer at det foreligger et teoretisk mangfold. Likevel kan nok emnet sies å finne sitt primære nedslagsfelt i kulturgeografien. I denne forbindelse har Edward Relph med boken *Place and placelessness* gitt et viktig bidrag til forståelsen av relasjonen mellom mennesker og sted.⁴⁶ Her blir menneskets stedsopplevelse, i et fenomenologisk perspektiv, å forstå som en vesentlig del av dets eksistens i verden. Stedets beskaffenhet blir med andre ord avdekket i forhold til det som kan omtales som en essensiell opplevelse av det. Dette åpner opp for en forståelse av hvordan et sted som sådan kan sies å anta mening og verdi for mennesker. Et sentralt synspunkt er at stedets grunnleggende kvalitet ligger i en evne til å ordne og samle menneskers forestillinger, erfaringer og atferd på romlig vis. Jeg vil imidlertid også trekke frem boken *Space and place. The Perspective of Experience* hvor kulturgeografen Yi-Fu Tuan tar i betraktning menneskets tanker og følelser omkring sted i forhold til dets tilknytning til en forestilling om hjem og nasjon. Et annet aspekt som berøres i denne sammenheng er det man kunne omtale som en stedets temporale dimensjon idet Tuan her åpner opp for en kobling mellom stedsfølelse og følelse av tid.⁴⁷ Av nyere forskning bør også artikkelsamlingen *Kulturelle landskap. Sted, fortelling og materiell kultur*. (utgitt av folkloristen Torunn Selberg

⁴⁶ Relph, Edward: *Place and placelessness*. Pion Limited, London 1976.

⁴⁷ Tuan, Yi-Fu: *Space and Place: The Perspective of Experience*. Edward Arnold, London 1977.

og filosofen Nils Gilje) nevnes.⁴⁸ Her finner man flere bidrag som kan si noe om hvordan steder blir skapt av menneskelig aktivitet. Et samlende perspektiv er at steder ikke er statiske, men i prosess. Et sted blir til i kraft av hvordan man opplever det og forteller om det.

Annen relevant forskning omkring den nevnte relasjonen mellom mennesker og sted, er studier knyttet til det urbane (disse står nødvendigvis ikke i forbindelse med et spesifikt fagområde). Byliv har som emne vært gjenstand for en del undersøkelser, særlig i Vest-Europa og i Nord-Amerika. En sentral skikkelse i denne forbindelse er sosiologen (og filosofen) Georg Simmel som i essayet *Storbyene og åndslivet* gir en fremstilling av hvordan byens beskaffenhet kan sies å virke inn på den menneskelige væremåte (dette sett i kontrast til mindre steder som småbyen og bygden).⁴⁹ Også etnologen Anne Louise Gjesdal Christensen må her nevnes som en av de første som i norsk sammenheng gjorde byen til et eget forskningsfelt. I hennes forskning blir bymennesket satt i fokus med henblikk på det som omtales som en relasjon mellom livsform og det fysiske miljø. Et sentralt verk er *Livet i og mellom husene. Utvalgte artikler om livsform og bymiljø*.⁵⁰ Idéhistoriker Jonny Aspen og samfunnsgeograf John Pløger har også bidratt til studier av det urbane liv med henblikk på endringer i norske storbyer.⁵¹ I tysk sammenheng står sosiologene Hartmut Häussermann og Walter Siebel sentralt. Deres felles studier tar blant annet sikte på å vise hvordan fysiske og sosiale endringer i byene kommer til uttrykk og virker inn på livet til de som bor der.⁵² Etnologen Tanja Marquardt gir i denne forbindelse et konkret eksempel på hvordan endringer i form av en gentrifiseringsprosess blir opplevd av beboere i et nærmiljø i Berlin Prenzlauer Berg. Hennes doktorgradsavhandling *Käthes neue Kleider. Gentrifizierung am Berliner Kollwitzplatz in lebensweltlicher Perspektive*, gir en fremstilling av hvordan en slik prosess spesifikt virker inn på et kvinnelig atferdsmønster i hverdagen.⁵³ Til sist kan jeg nevne en liknende, og nylig utgitt undersøkelse som er blitt gjort i boken *Tøyengata – et nyrikt stykke Norge*.⁵⁴ Her gir samfunnsgeograf Tone Huse en skildring av livet i Tøyengata (i bydelen Grønland i Oslo) sett i forhold til nettopp en ”norsk” gentrifiseringstematikk. Sentrale

⁴⁸ Selberg, Torunn og Gilje, Nils: *Kulturelle landskap. Sted fortelling og materiell kultur*. Fagbokforlaget, Bergen 2007.

⁴⁹ Simmel, Georg: “Storbyene og åndslivet.” I: Østerberg (red.): *Handling og samfunn. Sosiologisk teori i utvalg*. Pax Forlag, Oslo 1990.

⁵⁰ Gjesdal Christensen, Anne Louise: *Livet i og mellom husene. Utvalgte artikler om livsform og bymiljø*. Universitetsforlaget, Oslo 1991.

⁵¹ Her kan nevnes bøkene som: Aspen, Jonny: *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo.*, og Pløger, John: *Byens språk*. Spartacus Forlag, Oslo 2001.

⁵² Her kan nevnes bøkene som: Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung*. Campus, Frankfurt/New York 2004., og Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Neue Urbanität*. Suhrkamp, Frankfurt/Main 1987.

⁵³ Marquardt, Tanja: *Käthes neue Kleider. Gentrifizierung am Berliner Kollwitzplatz in lebensweltlicher Perspektive*. Tübinger Vereinigung für Volkskunde, Tübingen 2006.

⁵⁴ Huse, Tone: *Tøyengata – et nyrikt stykke Norge*. Flamme Forlag, Oslo 2010.

spørsmål blir i denne sammenheng stilt omkring hvordan en gates fysiske og sosiokulturelle oppgradering kan sies å gripe inn i menneskelige tilhørighetsforhold. Herved gis et viktig bidrag til forståelsen av et byliv i endring.

3.2 Det kulturelle landskap

Ifølge arkitekten Christian Norberg-Schulz er gaten å betrakte som en særegen form for rom som finner sin grunn i den tetthet byrommet oppviser. Gaten leder videre og knytter sammen ulike lokaliteter. Den er som sådan en vesentlig del av byen som i så henseende kan forstås som et sted hvor mange veier møtes, samles og spres.⁵⁵ Choriner Strasse og Markveien er hver for seg deler av urbane områder. Som sådan vil jeg sette disse gatene i forbindelse med et begrep om det kulturelle landskap. Begrepet tas i bruk og diskuteres først og fremst av kulturgeografer som Peirce F. Lewis, Yi-Fu Tuan og Donald William Meinig. Lewis skriver blant annet at det kulturelle landskap er et landskap som er skapt av mennesker og at det som sådan fremviser deres smak, verdier og generelle streben i en konkret og synlig form.⁵⁶ Ifølge Tuan skulle det først bli mulig å finne frem til en forståelse av en regions menneskelige særpreget ved å ta i betraktning landskapets fysikk. En slik iakttagelse må imidlertid gå utover det rent visuelle (som kun gir en overfladisk informasjon) i forsøket på å få frem en mer nyansert innsikt.⁵⁷ Denne tanken blir i et essay av Meinig videreført: "[...] any landscape is composed not only of what lies before our eyes but what lies within our heads."⁵⁸ Det kulturelle landskap må altså forstås i termer av det relasjonelle, hvilket innebærer at et landskaps fysikk alltid vil være tilknyttet en menneskelig erfaring og fortolkning av det. Det utgjør med andre ord mer enn det som faller en i øye. Også etnologene Katarina Saltzman og Birgitta Svensson er inne på noe av det samme når de hevder at det kulturelle landskap først og fremst må forstås ut i fra betrakteren (den enkelte som kan sies å tolke det på sitt vis). Det får med andre ord sitt innhold og sin form i samsvar med den mening og verdi som investeres i det. I så måte vil et landskap fremstå som en mangefasettert størrelse idet ulike oppfatninger

---

⁵⁵ Norberg-Schulz, Christian: *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus*. Universitetsforlaget, Oslo 1978, s. 54f.

⁵⁶ Lewis, Peirce F.: "Axioms for Reading the Landscape. Some Guides to the American Scene." I: Meinig, Donald William (red.): *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*. Oxford University Press, New York/Oxford 1979, s. 12.

⁵⁷ Tuan, Yi-Fu: "Thought and Landscape. The Eye and the Mind's Eye." I: *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*, s. 93.

⁵⁸ Meinig, Donald William: "The Beholding Eye. Ten Visions of the Same Scene." I: *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*, s. 34.

om hva som er stygt og pent, men også så forskjelligartede ting som minner, lukter, myter og navn vil kunne spille inn med hensyn til de bestemmelser som det gis.⁵⁹

Det må imidlertid understrekes at selv om begrepet om det kulturelle landskapet står i forbindelse med stedsbegrepet, så er disse to ikke å forstå som sammenfallende. Mens et sted vanligvis refererer til et bestemt avgrenset område hvorpå mennesket befinner seg, så vil det kulturelle landskap bli å se i sammenheng med det som Meinig omtaler som et ”panorama”. Et slikt panorama setter i spill det som kunne omtales som et ”formalt prerefleksivt nivå” slik dette tenkes å omslutte eller innhulle selve det blick som kastes på et sted (heller enn å utgjøre stedet som sådan). Det kulturelle landskap er med andre ord noe som man alltid er omgitt av. Således tas det ofte for gitt uten at man reflekterer omkring det. Hermed kan man si at det dreier seg om et nivå man sjelden er seg bevisst og som derfor sjelden kommer til syne.⁶⁰ Et sitat fra et intervju med en mann som jobber i Markveien kan i denne forbindelse være anskueliggjørende:

[...] I knew you're going to ask about Markveien. I'm surprised I had that much to think about it, to be honest [ler]. Because when you are used to a street it's like walking in the fog, you stop paying attention to what it's like, just walk up and down.⁶¹

Ofte blir man seg bevisst et slikt nivå (for stedets kulturelle landskap) i forbindelse med markante endringer hvorved eksempelvis visse verdier og meninger er i ferd med å bli borte eller komme til. I det følgende vil jeg gi en beskrivelse av en prosess som må sies å ha en stor innvirkning både på stedet som sådan samt på det jeg her har omtalt som dets kulturelle landskap. Hermed vil jeg ta i betraktning hvordan et miljøes sosiale, kulturelle og materielle struktur kan komme til å endre seg på drastisk vis.

3.3 Gentrifisering – endring av gamle arbeiderbydeler

Både Choriner Strasse og Markveien har det til felles at de ligger i områder som har vært, og fremdeles er, preget av en viss endring. Denne type endring vil jeg her sette i forbindelse med et begrep om gentrifisering. Hermed tar jeg sikte på å nærme meg de respektive stedenes kompleksitet ved å bringe inn en utvikling som i senere tid har gjort seg gjeldende for hvordan de i dag kan sies å fremstå.

⁵⁹ Saltzman, Katarina og Svensson, Birgitta: “Inledning.” I: Saltzman og Svensson (red.): *Moderna landskap: Identifikation och tradition i vardagen.*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm 1997, s. 9.

⁶⁰ Meinig, Donald William: “Introduction.” I: Meinig (red.): *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays.*, s. 3.

⁶¹ Intervju 6, s. 22.

Den teoretiske bestemmelsen av gentrifiseringsbegrepet kan føres tilbake til den britiske sosiologen Ruth Glass som i begynnelsen av 1960-tallet gir en beskrivelse av hvordan et boligområde (ofte situert i sentrumsnære arbeiderstrøk) i fysisk og sosial forstand blir gjenstand for *en generell oppvurdering*. Begrepet kommer av den engelske betegnelsen for lavadelen – *the gentry*, men blir i denne sammenheng anvendt som en samlebetegnelse for samfunnets øvre sosiale lag.⁶² Ifølge etnolog Hansen innbeærer gentrifisering også en klasseforvandling. Et område går fra å være uattraktivt og billig til å bli trendy og kostbart i en prosess som innebærer at et befolkningssegment skiftes ut med et annet som er mer velstående. Gjennom rehabilitering og modernisering av bygningsmassen i eldre og sentralt beliggende boligområder stiger både boligpriser og husleie, de mindre ressurssterke (i en økonomisk forstand) viker plassen for de som har større økonomisk kapasitet. Dette bringer også med seg endringer både i den lokale infrastrukturen og i bylandskapet idet de nyankomne gjerne har en annerledes sosiokulturell bakgrunn, en annen livsstil og andre preferanser enn de som bor/bodde der fra før. Hermed skifter området gradvis karakter – på godt og vondt, idet det som tidligere var lokaler for eksempelvis brune kneiper og kafeer, manufakturforretninger, slakter- og pølsemakerbutikker etc., nå blir inntatt av designerforretninger, gallerier, delikatesseforretninger, kaffebarer og eiendomsmeglere. I så måte ivaretas ofte områdets fysiske struktur idet den blir gjenstand for nye incentiver. Men denne nye formen for vitalitet finner imidlertid sted på bekostning av de som tvinges til å bryte opp i fra sitt vante nærmiljø.⁶³

Ifølge Hansen fører ikke denne prosessen kun til endringer av materielle og sosiale strukturer. Også områdets kulturelle innhold transformeres. Nye måter å tenke og snakke om stedet på oppstår, noe som gjerne bringer med seg en endring i det assosiasjonsmønster som tidligere kan sies å ha vært knyttet til stedet. Eksempelvis kan det negativt ladde ordet ”saneringsområde” få en positiv valør idet de omfattende endringene kan knyttes til ord som ”moderne” og ”pulserende”. Man får med andre ord å gjøre med en verdiøkning i både en økonomisk og symbolsk forstand.⁶⁴

I forskningen forklares ofte gentrifiseringen av et område ved hjelp av en fasemodell. Utgangspunktet er som nevnt ofte et eldre sentrumsnært område i fra 1800-tallet. Dette er gjerne

Gentrifiseringsprosessens forløp forklares i forskningen ofte ved hjelp av et fasemodell. Utgangspunktet er ofte et eldre sentrums- eller sentrumsnært område fra 1800-

⁶² Huse, Tone: *Tøyengata – et nyrikt stykke Norge.*, s. 14.

⁶³ Hansen, Lars Emil: ”Gentrifisering: Forvandling av gamle arbeiderstrøk.”, s. 15f.

⁶⁴ *Ibid.*, s. 16.

tallet preget av bygårdsmiljøer med en blanding av boliger, forretninger, verksteder og fabrikkbygninger, som hovedsakelig bebos av arbeiderklassebefolkning, pensjonister og trygdede. Første fasen begynner så med en tilflytting av de såkalte pionerer. Dette er gjerne unge folk (studenter, ferske akademikere og arme kunstnere) som tiltrekkes av de billige husleiene og den sentrale beliggenheten. Denne fasen finner ifølge Hansen sted forutfor de omfattende rehabiliteringsprosjektene mens bygningene fremdeles er i en nokså dårlig forfatning.⁶⁵ Etter denne første ”oppdagelse” setter andre fase inn hvorved de såkalte gentrifikatører⁶⁶ kommer på banen. Dette er ifølge etnologen Marquardt gjerne folk i fra et mer velstående sjikt som, ut i fra en interesse i en varig oppgradering av området, setter i gang ulike rehabiliteringsprosjekter (finansiert ved både offentlige og private midler). Hermed åpnes det opp nye forretninger som samsvarer med de nye beboernes vaner og behov. Området får et ”ansiktsløft” noe som i sin tur gjerne fanger medias oppmerksomhet.⁶⁷ Gjennom presseomtaler og reportasjer innledes så den såkalte tredje fase hvorved mennesker utenfra lokkes til området. Det i forbindelse med denne siste fase at også investorer og eiendomsutviklere kommer inn i bildet. Med utsikter til profitt igangsettes en mer omfattende oppgradering. Kommunale leiegårder kjøpes op og totalrehabiliteres med det resultat at områdets pengemessige verdi økes markant. Det er i takt med denne generelle prisøkning at de mindre pengesterke som nevnt fortrenses.⁶⁸

Denne forklaringsmodellen omtaler Marquardt som ”etterspørselsteorien”, en teori som stort sett omhandler de økonomiske og kulturelle endringer som er knyttet til denne type tilflytting av folk med typiske middelklassekjennetegn (høyere utdanning, jobb i kunnskaps – eller servicenæringen etc.). Som sådan står modellen ifølge Marquardt i sammenheng med påstanden om at den globale økonomiske utvikling har innvirkning på den sosiokulturelle utvikling som skjer i visse bydeler i de store byene (særlig i vesten). I så måte medfører en fallende (vestlig) industriproduksjon og en stadig voksende service-næring (i storbyer hvor industrien er flagget ut) en omfattende endring i den sosio-økonomiske verdiproduksjonen. Ved at konsumpsjonen nå kan sies å ha blitt verdiskapende (forbruksøkonomi) får man å gjøre med en ny distribusjon hvorved det nå ifølge Marquardt er en middelklasse i stegring (med bakgrunn i service-næringen) som er på jakt etter steder å bo. Disse tar imidlertid ikke til takke med hva som helst, men stiller visse krav til standard og komfort. Hermed er det gjerne denne type etterspørsel som ofte blir å betrakte som den utløsende faktor for den

---

⁶⁵ Ibid., s. 17.

⁶⁶ Se tidligere forklaring kap. 2.

⁶⁷ Marquardt, Tanja: *Käthes neue Kleider. Gentrifizierung am Berliner Kollwitzplatz in lebensweltlicher Perspektive.*, s. 40.

⁶⁸ Hansen, Lars Emil: ”Gentrifisering: Forvandling av gamle arbeiderstrøk.”, s. 17.

oppgraderingsprosess som altså går under navnet gentrifisering (oppgradering av tidligere forfalne og sentrumsnære arbeiderbydeler).⁶⁹

I denne sammenheng kan det nevnes at både Grünerløkka og Prenzlauer Berg kan sies å være klassiske eksempler for gentrifisering i Oslo og Berlin på bydeler som har vært igjennom flere av disse gentrifiseringens faser.⁷⁰

3.4 Sted

Et begrep om sted er ment å gi oppgaven et rammeverk og en basis. Begrepet kan bestemmes på flere vis. Det er derfor relevant å gi en begrepsavklaring som er anvendbar for oppgavens tema slik dette som nevnt ovenfor omhandler forholdet mellom mennesker og sted.

Innenfor kulturgeografiens forskning omkring rom og sted kom det på 1970-tallet til en teoretisk nyorientering. Stedsbegrepet fikk nå en ny dimensjon i det man gikk bort i fra å betrakte sted i termer av et statisk avgrenset område utgjørende en fysisk bakgrunnsramme for menneskelig handling. Den nye tenkemåten vektla de indre, subjektive og opplevelsesmessige aspekter ved det stedsmessige, aspekter som fremkom med henblikk på det som ble omtalt som "(a) sense of place". Sentralt ble hermed spørsmål omkring hvordan mennesker kan sies å erfare, tolke, oppleve og knytte seg til de områder hvor de, i praktisk omgang med sine omgivelser, lever sine liv.⁷¹

I denne sammenheng skiller man i kulturgeografien mellom et rombegrep og et begrep om sted. Førstnevnte blir å tenke på i termer av det abstrakte. Relph som var en av de som var med på å anlegge dette nye perspektivet skriver følgende om det romlige:

Space is amorphous and intangible and not an entity that can be directly described and analysed. Yet, however we feel or know or explain space, there is nearly always some associated sense or concept of place. In general it seems that space provides the context for places but drives its meaning from particular places.⁷²

Dette skulle innebære at det i forholdet mellom sted og rom foreligger en viss sameksistens. Ved at det stedsmessige må sies å bli formet gjennom en menneskelig erfaring, vil også det romlige, forstått som en del av denne erfaring, bli organisert på en slik måte at det svarer til

⁶⁹ Marquardt, Tanja: *Käthes neue Kleider. Gentrifizierung am Berliner Kollwitzplatz in lebensweltlicher Perspektive.*, s. 37f.

⁷⁰ Se Hansen, Lars Emil: "Gentrifisering: Forvandling av gamle arbeiderstrøk.", s. 18ff, og Marquardt, Tanja: *Käthes neue Kleider. Gentrifizierung am Berliner Kollwitzplatz in lebensweltlicher Perspektive.*, s. 41ff.

⁷¹ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.* Aarhus Universitetsforlag, Århus 2005, s. 22.

⁷² Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 8.

både biologiske behov og sosiale relasjoner.⁷³ Men uansett hvilken måte rommet blir konsipert på, så vil det sentrale i denne forbindelse være dets tilknytning til en viss stedsfølelse ("sense of place"). Historiker Niels Keyser Nielsen kan sies å forfølge denne tanke når han i sin bok *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner* skriver at steder kan betraktes som konkrete og følelsesmessige utgaver av rommet og at de som sådan er fylt med drømmer, lengsler, historie, objekter og representasjoner. Det er med andre ord tale om aspekter ved det romlige som får mening i og med en opplevelse eller erfaring. Ved disse tas en omverden i betraktning (man dveler, finner seg til rette etc.).⁷⁴

Men hvordan skal man kunne komme frem til en nærmere bestemmelse av hva som utgjør et sted? Ifølge Nielsen er det tre sider ved det stedsmessige som må tas i betraktning. For det første viser et steds lokalitet til dets unike og singulære plass. Dette er imidlertid betinget av et fysiske presens, en kroppslig tilstedeværelse hvis primære *handling* består i at det stedsmessige lokaliseres og tilføres visse grenser i det en distinksjon settes mellom det nære og det fjerne. Hermed får man å gjøre med en viss materialitet hvorved det stedsmessige kan sies å bli forlenet med en art (romlig) utstrekning. En slik materialitet tenkes videre å ligge til grunn for menneskets stedsoppfattelse idet den blir å betrakte som en forutsetning for den dimensjon som gjør at man i det hele tatt kan tale om et sted på en meningsfull og konkret måte. Sagt med andre ord; steder er grunnleggende å forstå i termer av en viss stofflighet, de er konkrete til tross for at de kun foreligger i forestillingen. Med henblikk på et slikt spenn (mellom det fysiske og det mentale) kommer Nielsen inn på et annet aspekt ved det stedsmessige hvorved et steds kulturelle bearbeidelse åpner opp en dimensjon for sosiale relasjoner, praksiser og tenkemåter. Det tredje aspekt blir ifølge Nielsen å se i samband med at steder blir tilskrevet mening og verdi. Slik oppstår i tillegg subjektive og emosjonelle stedstilknytninger hvorved et sted kan sies å bli kvalifisert, dvs. anta kvaliteter. Disse er imidlertid ikke fastsatt en gang for alle. De er fleksible, ofte omstridte, idet de endres over tid.⁷⁵

Å gi et begrep om sted en nærmere bestemmelse skulle således ifølge Nielsen fordre at man tar i betraktning både dets fysiske og dets mentale dimensjon. Et sted utgjøres hermed ikke kun av ideer eller mentale figurer alene. Også dets fysiske håndgripelige og romlige beskaffenhet må inngå som et aspekt ved en slik tilnærmelse. Et ensidig fokus på det mentale må altså unngås i et slikt perspektiv.⁷⁶ Geograf Rune Tønnessen er inne på noe av det samme i

---

⁷³ Tuan, Yi-Fu: *Space and Place: The Perspective of Experience.*, s. 34.

⁷⁴ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 22.

⁷⁵ *Ibid.*, s. 22f.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 29.

det han forstår det stedsmessige i termer av både et eksternt naturalistisk aspekt så vel som et erfaringsmessig og eksistensielt aspekt. Førstnevnte viser til et steds ytre og objektive egenskaper, mens sistnevnte angår en indre subjektiv avgrensning og forståelse av det. Vektlegging av disse to dimensjonene varierer fra individ til individ.⁷⁷

I denne sammenheng kan det understrekes at det stedsmessige altså blir å forstå i termer av det prosessuelle. Et steds materielle og mentale aspekter tenkes med andre ord å inngå i spill med hverandre. Hermed får det mening og verdi, ikke som noe fastlagt og fiksert, men som noe som er i stadig tilblivelse med de perspektiver som kastes på det (grupper og individer, generasjoner, kjønn og klasser).⁷⁸

Et sted står, til tross for sin avgrensning, heller ikke for seg selv. Derimot står det i relasjon til andre steder. Sett i et slikt geografisk perspektiv vil dets beliggenhet eller posisjon være av relasjonell art idet den alltid kan angis i forhold til noe annet. Men også i en mental forstand vil et sted også stå i relasjon til noe som gjør at det heller ikke her vil stå for seg selv, i det det hele tiden vil være å se i sammenheng med ulike meninger og verdier (en sammenheng som også kan være omstridt).⁷⁹ Hermed kan det sammenfattende sies at steder heller enn å foreligge som gitte enkle og avgrensede størrelser, må forstås som komplekse helheter, eller som Relph skriver:

In our everyday lives places are not experienced as independent, clearly defined entities that can be described simply in terms of their location or appearance. Rather they are sensed in a chiaroscuro of setting, landscape, ritual, routine, other people, personal experiences, care and concern for home, and in the context of other places.⁸⁰

3.5 Forholdet mellom menneske og sted

For å komme nærmere inn på hvordan menneskets forhold til steder kan sies å bli dannet vil jeg i det følgende støtte meg til Relphs utlegning av relasjonen mellom menneske og sted. I boken *Place and placelessness* nevnes i denne sammenheng tre sentrale aspekter. Disse utgjør ulike dimensjoner ved denne relasjon og omtales henholdsvis som *stedets essens*, *stedets identitet* og *stedsfølelse* eller *stedstilknytning*. De har det til felles at de alle har sitt opphav i

⁷⁷ Tønnessen, Rune: *Om stedet, om det moderne, og om stedets stilling i moderne menneskers øyne*. Geografisk Institutt Universitetet i Trondheim, Trondheim 1994, s. 82.

⁷⁸ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 30.

⁷⁹ *Ibid.*, s. 31.

⁸⁰ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 29.

menneskets erkjennelse og oppfatning, samt dets evne til å tillegge det stedsmessige mening.⁸¹

3.5.1 Stedets essens

Med referanse til arkitekten John Donat skriver Relph at steder opptrer på ulike nivåer med tanke på den menneskelige erfaring eller opplevelse. I så måte passer de ikke inn i en rigid klassifiseringsorden, men spenner i fra det personlige (mitt/ditt sted) til det upersonlige (land, kontinent).⁸²

Stedenes variasjon med henblikk på deres kompleksitet kan ifølge Relph være en ønskverdig kvalitet ved stedsopplevelsen, men samtidig blir det problematisk å forstå stedet som fenomen. I samsvar med Nielsens betraktninger påpekes det at det imidlertid foreligger en mulighet for å kunne tenke seg det stedsmessige i termer av et fenomenologisk konsipert ”noe” som man skulle kunne ha en erfaringsmessig tilgang til. Ved å ta i nærmere øyesyn ulike aspekter ved det stedsmessige slik disse ovenfor er blitt berørt (dets lokalitet, materialitet og verdi/mening)⁸³, skulle det altså være mulig å komme til en vurdering av hvorvidt disse ulike faktorene er essensielle for menneskets stedserfaring og i hermed også dets stedsfølelse. Ved en slik tilnærming kan man videre komme til å avdekke det som beskrives som en ”stedets essens” eller ”the sources of meaning”.⁸⁴

Ifølge Relph må et sted forstås som sentrum for både handling og intensjon. Sistnevnte går utover den kun bevisste hensikt og blir i denne sammenheng tenkt som: ”[...] a relationship between man and the world that gives meaning”⁸⁵. I så måte er det at objekter og trekk ved verden skulle bli erfart ”in their meaning”. Et sted vil som sådan utgjøre enten en kontekstuell bakgrunn for intensjonelt bestemte objekter eller hendelser, eller det vil selv kunne bli å betrakte som et såkalt intensjonsobjekt. Men uansett hvilken rolle det spiller, så vil det stedsmessige være betinget av en viss intensjonell rettethet. Hermed skulle stedets essens bli å tenke i termer av en sådan ubevisst (eller pre-refleksiv) intensjonalitet hvorved steder finner sin bestemmelse i henhold til visse sentra signifikante for den menneskelige eksistens. I en slik sammenheng vil Relph eksempelvis mene at hver og en har en intensiv forbindelse

---

⁸¹ Ibid., s. 29f

⁸² Ibid..

⁸³ Se avsnitt 3.1 historikeren Nielsens tre aspekter som utgjør sted.

⁸⁴ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 29.

⁸⁵ Ibid., s. 42.

med, og bevissthet om, det sted man er født, det sted man er oppvokst og/eller det sted man befinner seg på.⁸⁶

I en slik utlegning av stedets essens må det nevnes at det er den erfaringsmessige dimensjonen som vektet. Dette innebærer altså at både sosiale og fysiske aspekter ved det stedsmessige underordnes den menneskelige erfaring av det.

3.5.2 Stedets identitet

I den videre utlegningen av forholdet mellom menneske og sted står også et begrep om identitet sentralt. For Relph vil et slikt begrep ha en fundamental posisjon når det kommer til menneskets oppfattelse av verden. Dette blir å se i samband med Martin Heideggers filosofi og tanken om at en identitet vil gjøre krav på mennesket uansett hvor og hvordan det er forbundet med former for eksistens.⁸⁷

I denne sammenheng vil jeg kunne trekke inn sosialantropolog Trond Thuens arbeid omkring nettopp forholdet mellom sted og identitet. I boken *Sted og tilhørighet* kan man lese at mennesker og steder må tenkes å utgjøre en avgrenset helhet. Denne helhet har en egen plassering i tid og rom. At mennesker og steder blir omtalt med egennavn blir her å se som et uttrykk for at de på en grunnleggende måte oppfattes som unike og singulære. Dette kan bli å se i samband med et begrep om identitet som tar opp i seg en forestilling om ”å være identisk med seg selv” (”ulik alle andre” eller ”gjenkjennbar som den eller det samme over tid”). Men det understrekes samtidig at begrepet som sådan kan sies å innebære en mening som går utover det som slik skulle forbli seg selv likt. Ved å ta høyde for at det foreligger et sett med felles karakteristika eller kjennetegn åpnes det opp for en klassifisering som gjør at man kan foreta en overgang i fra denne forestilling om ”å være identisk med seg selv” til forestillingen om ”å være identisk med andre”. Hermed skulle identitetsbegrepet kunne romme både et *jeg* og et *vi*. Ifølge Thuen så blir begge disse dimensjoner ved identitetsbegrepet nødvendiggjort ved ulik (språklig) bruk. På den ene siden må man kunne presist referere både til geografiske steder i rommet så vel som til personer i det sosiale landskap ved egennavnenes praktiske og dagligdagse anvendelse. Men samtidig vil en viss klassifisering av både mennesker og steder i forhold til kulturelt definerte kategorier (basert på fellestrekk) være uunngåelig.⁸⁸

Men hva kan et steds identitet mer presist sies å innebære? Ifølge Relph vil et sted riktignok innbefatte en viss individualitet, men også kulturelle- og symbolske elementer som

---

⁸⁶ Ibid., s. 42f.

⁸⁷ Ibid., s. 45.

⁸⁸ Thuen, Trond: ”Stedets identitet.“ I: Thuen (red.): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlag AS, Kristiansand 2003, s. 59f.

går på tvers av det individuelle må tas i betraktning. Som sådan kan det også forstås som et produkt av en prosess hvorved stedets identitet blir bestemt i forhold til et trans-individuelt intensjonelt og erfaringsmessig plan slik dette settes i spill med dets fysiske skue. I så måte skulle dets identitet vise hen til både et nivå for det singulære og unike, men også til et nivå som forbinder det forskjellige ved det enkelte sted til noe felles.⁸⁹

For Relph er den menneskelige stedsoppfattelse i stor grad ureflektert. Dette har å gjøre med at det som regel dreier seg om en oppfattelse av ulike deler eller elementer som settes på det som man kan omtale som en helhetens fellesnevner. I analysen av det helhetsinntrykk som tilskyndes av et steds skue, blir det fremhevet at man, med henblikk på det stedsmessiges identitet, må skille mellom tre hovedkomponenter. Disse dreier seg om stedets essens slik denne, som nevnt, var å forstå i termer av en viss strukturering av den menneskelig stedserfaring. Som sådan utgjør disse komponentene henholdsvis stedets materialitet (dets gitte fysiske rammeverk), dets bruk (med henblikk på aktivitet), samt dets vurdering (i forhold til den mening og verdi som det får tilskrevet). Kombinasjonen av disse medvirker til det man kan kalle for stedets (komplekse) mangfoldighet.⁹⁰ Det er med andre ord tale om komponenter som hver for seg kan sies å være distinkte poler eller utgangspunkt for analyse. I den menneskelige stedserfaring er de imidlertid vevd inn i hverandre. Dette innebærer at de alltid vil stå i implisitte innbyrdes forhold i det som til sammen konstituerer en dialektisk rekke eller en felles erfaringsmessig struktur. Ifølge Relph er disse komponentene i en viss forstand å betrakte som ”råmaterialer” for det stedsmessiges identitet. Disse tenkes dermed å inngå i dialektiske forbindelser som i så måte utgjør det som omtales som denne identitets elementære strukturelle relasjoner. Som sådan skulle det stedsmessige utgjøre en kompleks størrelse idet disse tre komponentene tenkes å måtte være involvert på ulikt vis alt ettersom hvilket sted som tas i betraktning.⁹¹

Et steds identitet lar seg imidlertid ikke utelukkende forstå på denne bakgrunn. Den er med andre ord ikke kun å forstå som et resultat av disse hovedkomponentenes innbyrdes forhold. Man må også ta høyde for at denne identitet impliserer en mental forestillingsverden hvorved stedets billedmessige fremtreden må forstås som et produkt av alle de elementer som kan assosieres med det, elementer som står i hopehav med de ulike individenes og gruppenes intensjonelle stedserfaring. Ifølge Relph kan et slikt sammensatt bilde på mange vis sies å være identiteten (eller: å utgjøre det identifikatoriske aspekt ved det stedsmessige) i det det hermed ikke kun er tale om vilkårlige abstraksjoner av en objektiv realitet, men om

⁸⁹ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 44.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 45f.

⁹¹ *Ibid.*, s. 47f.

intensjonelle fortolkninger av en (eksistensiell) realitet som går utover et rent erkjennelsesteoretisk perspektiv.⁹²

Sammenfattende kan jeg altså si at et steds identitet bestemmes på et nivå ut i fra de tre hovedkomponenter som kombinatorisk kan sies å utgjøre dennes mangfoldighet. Det enkelte sted er således å forstå både i termer av det unike og singulære, samtidig som det deler visse egenskaper med andre. På et annet nivå må man også ta høyde for de faktorer som spiller inn i og med en mental forestillingsverden (individ/gruppe). Jeg fastholder således endelig at et steds identitet, til tross for at det dreier seg om en kompleks og sammensatt begrepslig størrelse, imidlertid alltid vil innebære et erfaringsmessig aspekt for menneskets opplevelse av nettopp *dette* sted og ikke et hvilket som helst annet.⁹³

3.5.3 Stedsfølelse og stedstilknytning

Samspillet i forholdet mellom menneske og sted kan sies å komme til uttrykk i form av en stedsfølelse eller stedsfornemmelse. Relph skriver i denne sammenheng, med henvisning til topograf Ian Nairn, at stedsfølelse, i ordets smale forstand, kan sies å være en evne til å skjjelne mellom ulike steder med henblikk på deres respektive identiteter. I en mer vid forstand impliseres imidlertid også en følelse av identitet, samt en fornemmelse av en stedsmessig kontinuitet slik dette blir å betrakte som nødvendig for menneskets virkelighetssans.⁹⁴

På liknende vis gir også sosiolog David M. Hummon en beskrivelse av en tilsvarende følelse: ”By *sense of place*, I mean people`s subjective perceptions of their environments and their more or less conscious feelings about those environments.”⁹⁵. Stedsfølelsen blir hermed å forstå både i termer av en fortolkende omgang med omgivelsene så vel som i termer av en sansemessig reaksjon som fremkommer i og med at man konfronteres med disse. I så måte åpnes det opp for en mer ”personlig” dimensjon idet menneskets (forståelse og) sansemessige fornemmelse av et sted blir å finne i kombinasjon med en meningsdimensjon som omgivelsene antar i og med den orientering som kan sies å finne sted. Denne dimensjon blir, i følge Hummon å forstå som en forutsetning for at man i det hele tatt kan tale i termer av en identitet og, i forlengelse herav, en *stedstilknytning*.⁹⁶

⁹² Ibid., s. 56.

⁹³ Ibid., s. 62.

⁹⁴ Nairn, Ian (1965) i Relph, Edward: *Place and placelessness*, s. 63.

⁹⁵ Hummon, David M.: “Community attachment: Local sentiment and sense of place.” I: Altman og Low (red.): *Place attachment*. Plenum Press, New York 1992, s. 262.

⁹⁶ Ibid., s. 262f.

Denne forbindelse mellom en viss stedsfølelse og en følelsen av å være knyttet til et sted synes også å samsvare med det psykolog Irwin Altman og antropolog Setha M. Low, skriver om sistnevnte. I følge disse er stedstilknytning et begrep som, i kraft av å innbefatte flere ulike (men beslektede) fenomener, er flertydig.⁹⁷ Tanken om denne flertydighet tas også opp av geograf Tønnessen som kommer inn på at de ideer som faller inn under et begrep om tilknytning ofte kan likne på hverandre, men at de i så måte også må sies å avdekke til dels forskjelligartede aspekter i forholdet mellom menneske og sted. På dette vis fremheves det at begrepet som sådan fungerer som en tematisk fellesnevner eller samlebetegnelse. Som sådan rommer det mange ulike tilnærminger til diskusjonen av stedets rolle og betydning.⁹⁸

For, med tanke på en praktisk anvendelse, å nærme meg en avklaring i forhold til begrepets flertydighet, tar jeg utgangspunkt i det som blir omtalt i termer av en *topofili* eller kjærlighet til et sted. Dette uttrykk har sitt opphav hos den franske filosof Gaston Bachelard og finner videre praktisk anvendelse hos kulturgeograf Tuan.⁹⁹ Ifølge Nielsen skulle sistnevnte med *topofili* forstå den stedstilknytning som oppstår på bakgrunn av menneskets materielle avhengighet av, eller symbiose med, natur og omgivelser. *Topofili* innebærer hermed en interaksjon med, eller bearbeidelse av, omgivelsene. Som sådan blir det tale om en viss pregning av det som foreligger innenfor en viss radius, en pregning som finner sted både i landbrukssamfunn og i urbane områder. Dette samspill mellom menneske og miljø tilveiebringer en psykologisk relasjon til det som omgir en. Hermed åpnes det opp for en temporal dimensjon i det det psykologiske må tenkes å innbefatte både erfaringer i henhold til det forgangne, men også en forventning i forhold til det kommende.¹⁰⁰ *Topofili* må imidlertid, i følge Nielsen, ikke reduseres til kun å omfatte følelses- eller erfaringsmessige kvaliteter. Derimot dreier det seg om et ”integrerende” fenomen som impliserer menneskelige stedsbånd basert på følelse, viten, tro og tanker i tillegg til atferd og handling. Som sådan må det forstås å være situert i spennet mellom det fysiske og det mentale/symbolske.¹⁰¹

Det kan her nevnes at begrepet, ved å kunne bli satt i forbindelse med det forgange, også kan forstås i termer av det historiske. Herved kan man knytte *topofili* til en lengsel etter et bestemt sted. Dette åpner videre opp for en viss nostalgi som lar vise at et sted som sådan ikke nødvendigvis er noe man har fysisk tilgang til (ved at det foreligger i rommet). Det

---

⁹⁷ Altman, Irwin og Low, Setha M.: *Place attachment.*, s. 3.

⁹⁸ Tønnessen, Rune: *Om stedet, om det moderne, og om stedets stilling i moderne menneskers øyne.*, s. 83.

⁹⁹ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 31.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 32.

¹⁰¹ *Ibid.*

kan også dreie seg om en temporal dimensjon idet dets mening og verdi antas som en mental forestilling.¹⁰²

Alene synes imidlertid ikke begrepet topofili å være tilstrekkelig med tanke på det å skulle fyllestgjørende redegjøre for et fenomen som stedstilknytning. Begrepet synes nemlig ikke å omfatte betydningen de menneskelige sosiale relasjoner har når det kommer til en slik forbindelse. Dette er for øvrig et tema som berøres av Altman og Low som også åpner opp for å se på tilknytningen til et sted i lys av familie, venner, fellesskap så vel som spesifikke kulturer som sådan.¹⁰³

3.6 Urbanitet

Ettersom jeg i analysedelen vil ta for meg to storbygater, kan det her være på sin plass å komme litt nærmere inn på begrepet om det urbane. Dette kan betraktes som et nøkkelbegrep i forhold til det å skulle gi en bestemmelse av byspesifikke tenke- og handlemåter. Historisk er det et begrep som kan spores tilbake til filosofen Cicero (ca. 80 f. Kr.) som med *urbanitas* forstod en dannelsesnorm som var særegen for byen og bymennesket. Det er byens rolle i forhold til dens beboeres dannelse som blir vektet idet den er et sted for dialog og møter. I denne sammenheng er *urbanitas* et nødvendig og avgjørende element på et sted hvor det fremmede hele tiden kan sies å gjøre seg gjeldende. *Urbanitas* blir i en slik sammenheng å forstå som en bymessig norm som muliggjør og tilveiebringer en dannet omgang med nettopp det fremmedartede.¹⁰⁴

Sosiologene Häussermann og Siebel omtaler det urbane som en levemåte som er karakteristisk for storbyene. Det urbane liv er ifølge dem karakterisert ved en rekke særegenheter. En av disse er dets inndeling i ulike sfærer så som det private og det offentlige. En annen er dets karakter av å være preget av en vital kontiguitet hvorved ulike måter å leve på står i gjensidig adskilt forhold til hverandre.¹⁰⁵ I en forlengelse herav skriver etnolog Wolfgang Kaschuba i sine studier av det urbane, at urbanitet er noe som oppstår med den menneskelige forestilling. I så måte er det tale om noe som er karakterisert ved en kamp mellom ulike livs-, verdi- og vitenskonsepter. Hermed skulle de ulike levevis som man kan

---

¹⁰² Ibid., s. 33f.

¹⁰³ Altman, Irwin og Low, Setha M.: *Place attachment.*, s. 7.

¹⁰⁴ Pløger, John: *Byens språk.*, s. 167f.

¹⁰⁵ Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung.*, s. 33.

finne i storbyene inngå i forhold som ofte er motstridende i det de er uttrykk for ulike sosiale relasjoner og kulturelle livsformer som ikke alltid foreligger i harmonisk sameksistens.¹⁰⁶

Med Kaschubas perspektiv på det urbane, introduseres det også for et begrep om migrasjon. Sett i en historisk sammenheng skulle byer, ifølge Kaschuba, hovedsakelig oppstå og vokse ved innvandring av både fremmede mennesker så vel som ideer. Det urbane skulle i så måte være preget av en permanent sosio-kulturell spenningstilstand hvorved byen kontinuerlig kan sies å befinne seg i åpningen for det nye og fremmedartede (ideer og tanker). Hermed trekkes det positive veksler på det fremmede som noe som ansporer til en viss urban dynamikk.¹⁰⁷ Det oppstår med andre ord en heterogenitet særegen for bymennesket og det urbane liv, hvorved en forskjell kommer til syne mellom by- og bygdefolk.

Det er med tanke på en slik forskjell at visse aspekter ved Simmels tankegods kan fremstå som relevante. Ifølge Simmel må nemlig byens bygningsmessige tetthet samt dens høye befolkningstall få innvirkning på dens beboers sosiale omgang. Dette skjer ved at bymennesket tenderer mot å utvikle visse karaktertrekk (reservasjon, blaserhet, intellektuelle evner) som har som funksjon å beskytte dets nervesystem. En følge av en slik form for tilpasning er at møter som finner sted i byene lett fortoner seg som upersonlige idet kommunikasjonen reduseres til et nivå for det hensiktsmessige. Til forskjell fra bygdefolk innskrenkes gjerne slike møter til møter mellom ulike funksjonelle roller (som man tiltrer). Disse karaktertrekk og former for sosial omgang må imidlertid ikke forstås utelukkende i termer av det negative. De finner nettopp sin hensiktsmessighet i den forstand at de bibringer en viss grad av anonymitet som et særegen aspekt ved det urbane. Denne er av avgjørende betydning for det urbane liv idet den forstås å være medvirkende til å heve toleransen i møte med det fremmede.¹⁰⁸

Simmel belyser imidlertid bymenneskets atferd ut i fra aspekter som først og fremst synliggjøres i det offentlige rom. Hermed kan man med sosiologen Hans-Paul Bahrtdt innvende mot Simmel at et slikt (be)grep om det urbane blir for ensidig knyttet til et begrep om det offentlige. For Bahrtdt er nettopp polariteten mellom den offentlige og private sfære et sentralt trekk ved urbaniteten. Denne utgjør for ham en spesifikk grense mellom en urban og rural levemåte. Det påpekes at hver sfære følger egne atferdsmønstre. Det private gir, på den ene side, rom for intim og emosjonell atferd som ikke er hjemmehørende i det offentlige og fungerer som sådan som et rom for dette. På den andre side preges det offentlige av normer

---

¹⁰⁶ Kaschuba, Wolfgang: "Urbane Identität: Einheit der Widersprüche?", I: Vittorio Magnago Lampugnani (red): *Urbanität und Identität zeitgenössischer europäischer Städte*. Wüstenrot-Stiftung, Ludwigsburg 2005, s. 8-28.

¹⁰⁷ Ibid., s. 10f.

¹⁰⁸ Simmel, Georg: "Storbyene og åndslivet.", s. 87-102.

for distanse i det visse regler gjør seg gjeldende for forholdet mellom mennesker i det offentlig rom.¹⁰⁹

4 Choriner Strasse og Markveien

Individual views of place [...] tend to be personal, subjective, and even idiosyncratic. Yet these personal views are the most elementary and accessible way of being in geographical space and place, for it is the way we constantly experience the world and act on it.¹¹⁰

Robert David Sack

Både Choriner Strasse og Markveien kan begge sies å være gater med hver sin særegne komplekse profil. Denne dannes ved de beskrivelser som aktørene gir, beskrivelser hvorved deres forestillinger og erfaringer av både gatens fysikk (landskap, arkitektur, naturområder) så vel som dens sosiale aspekter (mellommenneskelige relasjoner og sosiale kontekster) kommer til uttrykk ikke bare hver for seg, men også i vekselvirkning med hverandre.

Jeg vil i denne delen av oppgaven imidlertid ta i bruk samme strukturelle oppsett for å belyse begge gatene (først Choriner Strasse i Berlin og deretter Markveien i Oslo). Generelt vil det bli drøftet med utgangspunkt i det empiriske materialet, men et spesielt fokus vil bli lagt på informantenes oppfattelse, opplevelse (eller erfaring) og beskrivelse av gatenes materielle og sosiale trekk. Hermed skulle man kunne åpne opp for en dypere forståelse av hvordan informantenes tilknytning til de respektive gatene kan sies å komme til uttrykk. I det følgende gis en presentasjon av de ulike informantenes fortellinger. Materialet viser til både likheter og forskjeller, både med hensyn til gatene betraktet hver for seg, men også med hensyn til gatene betraktet i forhold til hverandre. Det må understrekes at de perspektiver som her kommer til uttrykk baserer seg på et visst utvalg gjort i fra et større empirisk materiale. Denne redaksjon er gjort både av plasshensyn, men også med tanke på å få frem aspekter ved det sagte som har særlig relevans for herværende problemstilling. Med utgangspunkt i mine feltnotater vil det imidlertid innledningsvis (i hvert avsnitt) gis et beskrivende bilde av de to gatene.

¹⁰⁹ Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung.*, s. 55f.

¹¹⁰ Sack, Robert David: *Place, Modernity, and the Consumer's World: A Relational Framework for Geographical Analysis.* John Hopkins University Press, Baltimore 1992, s. 11.

4.1 Choriner Strasse

Det er en høstsøndag og jeg sitter på undergrunnsbanen som kjører gjennom det tidligere Øst-Berlin i retning bydelen Prenzlauer Berg. Utenfor vinduene ser jeg nyrestaurerte fireetasjers murhus fra gründertiden i forskjellige farger. På siste stasjonen før toget forsvinner inn i undergrunnen igjen, går jeg av. Jeg går ned fra traseen og passerer Kastanienallee, en av Prenzlauer Bergs livligste gater. Trikken kjører opp og ned langs gaten og unge mennesker sitter på fortauskafeene, kikker i utstillingsvinduer, spaserer eller står fordypet i samtale. Jeg svinger rundt det første gatehjørnet og inn til Choriner Strasse. Fra denne enden av gaten kan jeg se helt ned til det neste gatekrysset. På hjørnet er det en liten kiosk fullpakket med aviser og godteri. Det er mindre liv her enn i Kastanienallee, men gaten virker ikke tom eller stille. Mens jeg går nedover møter jeg mennesker som spaserer med hunden, sykler eller går hastig fra et sted til et annet. Frem til det første gatekrysset ved Schwedter Strasse passerer jeg flere små forretninger, en liten plass med bordtennisbord, og her og der et nybygget hus. Foran en leketøysbutikk står det to barn som kikker i utstillingsvinduene som har modellfly hengende fra taket. Ved siden av ligger det en restaurant som serverer søndagsfrokost. I gatedelen forbi Schwedter Strasse er det nesten ingen butikker. Her ligger noen arkitekt- og designerkontor bak store vinduer. Da jeg kommer til det lille gatekrysset ved Zionskirchstrasse blir det livligere. Ved to av de fire hjørnene ligger en kafé, hvor den ene er godt besøkt av kvinner med barn og unge motebevisste mennesker. Jeg kikker litt lenger inn i Zionskirchstrasse og ser at gaten krysser en liten park. Det er Teutoburger Platz.

Tilbake på Choriner Strasse, ved siden av kafeene, ser jeg et håndmalt skilt hvor det står "Spätkauf"¹¹¹. Det tilhører en butikk som selger varer man kanskje hadde glemt å kjøpe på supermarkedet rundt hjørnet. Husets sprukne og mørke fasade er påfallende slitt i forhold til de resterende husfasader i gaten, som alle på et eller annet vis er nyoppusset, eller i god byggmessig stand. Jeg beveger meg gradvis videre nedover til jeg krysser Fehrbelliner Strasse og kommer til gatens siste kvartal. Trærne i denne nedre delen er litt høyere enn i resten av gaten og det virker som om husene også har blitt høyere på grunn av nedoverbakken. Jeg blir oppmerksom på tre menn som, mens de snakker opphisset med hverandre, prøver å løfte en eske med mange elektroniske smådeler inn i et vindu. Ved siden av dem står en eldre dame med en liten hund i bånd og holder øye med dem. På motsatt side av gaten, nesten i enden, ser jeg en stor veggplakat for et byggeprosjekt; et framtidig huskompleks i luksuriøs stil. Bak en stor inngjerdet byggeplass, ser jeg de konturene av de fremtidige boligene. Det er få

---

¹¹¹ En butikk som holder nattåpent.

mennesker som er ute og går. Ved gatens siste hjørne setter jeg meg ned på en benk som er bygget rundt et tre.

4.1.1 Å komme til gaten – informantenes første møte med Choriner Strasse

In der großen Stadt Berlin
Kommst du auf die Kosten:
Wenn der Westen es nicht bringt,
gibt's ja noch den Osten.¹¹²

Robert Gernhardt

Som nevnt kommer de fleste av mine fem informanter i Choriner Strasse fra andre steder enn Berlin, og hovedsakelig fra det tidligere Vest-Tyskland.¹¹³ De flyttet hit for å studere kort tid etter murens fall, lokket av byens historie og dynamikk. Siden de var studenter ble bydelen Prenzlauer Berg ansett som særlig tiltrekkende. Her fikk de store leiligheter til en rimelig leie og et miljø som, på grunn av sin beliggenhet (nærhet til det tidligere Vest-Berlin), beboere (arbeidere, kunstnere og intellektuelle) og kneipekultur, ble oppfattet som spennende, utforsket og annerledes. Her fant de en atmosfære som de ikke kjente fra før.¹¹⁴

Selv om de fleste informantene på forhånd var godt kjent med bydelen og området rundt Choriner Strasse, gjaldt det ikke alle og dermed fikk de ulike forhold til gaten. Dette sier Paul, som bor i gaten:

Altså Choriner Strasse var ikke noe begrep for meg før. Visste ikke engang om jeg tidligere har kjørt gjennom den, sikkert [ler]. Men på den tiden var i hvert fall Kastanienallee eller Oderberger Strasse [to gater som ligger i nærområdet] mer aktuell.¹¹⁵

Noe liknende sier også Lena, som har bodd i gaten de siste fem årene. Hun forteller om sitt første møte med gaten:

Vi ble tilbudt en leilighet i Choriner Strasse tidligere, men vi avslo det.
– *Hvorfor?*

¹¹² “I den store byen Berlin får du dekket dine omkostninger. Hvis du ikke får det i Vesten, så finnes det til slutt i Østen.” [Min oversettelse] – Gernhardt, Robert: *Berliner Zehner. Hauptstadtgedichte*. Haffmans Verlag, Zürich 2001, s. 60.

¹¹³ Se Metodekapittel avsnitt 2.2.

¹¹⁴ Jf. Intervju 2 og intervju 4.

¹¹⁵ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 1. [Alle tyske originalsitatene er å finne i appendiks]

Fordi vi syntes at det var et off-område, litt dødt, vi kjente egentlig ikke området noe særlig.¹¹⁶

På spørsmål om hvordan de kom i berøring med gaten svarer informantene at forholdet til bydelen og området i ulik grad har vært avgjørende for deres valg om å bo eller å jobbe der. Det er ulike faktorer eller egenskaper ved gaten som informantene fremhever som utslagsgivende i denne sammenheng. Disse egenskaper kan sies å stå i sammenheng med det kulturgeografen Relph omtaler som *kilden til mening* ved et sted, eller ”stedets essens”. Denne er ifølge Relph bestemmende for menneskers opplevelse av et sted.¹¹⁷ Gjennom å se på stedets ulike kvaliteter kan det ifølge Relph vurderes hvorvidt disse kan sies å være vesentlige for menneskers opplevelse av stedet, og samtidig avdekkes kilden til stedets mening:

[...] examining the various properties of place, such as location, landscape, and personal involvement, some assessment can be made of the degree to which these are essential to our experience and sense of place. In this way the sources of meaning, or essence of place can be revealed.¹¹⁸

For Lena, som bodde på forskjellige steder i Prenzlauer Berg og dermed er godt kjent med bydelen var gaten i seg selv ikke avgjørende for at hun kom til stedet: “[...] gaten i seg selv var ingen avgjørelse for å flytte hit, det var leiligheten.”¹¹⁹ Det var først og fremst leiligheten og dens rolige beliggenhet i husets bakgård som ble utslagsgivende. Stedets rolige atmosfære ble til en essensiell kvalitet og gaten ble dermed tiltrekkende. Annerledes svarer Tom som bor og jobber i gaten. Han kjente gaten lenge før han flyttet dit fordi han bodde i gatens nærområde, og benyttet seg jevnlig av et par butikker der. For ham utstrålte gaten en slags ”østtysk” atmosfære. Dette opplevde han som annerledes og spennende, noe han forklarer med sin herkomst fra det tidligere Vest-Tyskland:

Det fantes alltid noe som en la merke til før vi var i Choriner Strasse. Altså det var Onkel Phillip før og det var Spätkauf nede mellom Schwedter Strasse og Fehrbelliner Strasse, den hadde absolutt kultstatus. For oss som vesttyskere var det i prinsippet ganske merkelig å gå inn der. Fordi det var en helt annen verden og den fattet vi ikke helt, vi skjønte ikke hva som skjedde der, men tross alt var det et viss eventyr. [...] I alle fall var det som var annerledes noe som var veldig tiltrekkende. Og jeg går stadig dit, nå som før.¹²⁰

Det var den ukjente stemningen, som Tom fornemmet i de to butikkene, som gjorde stedet tiltrekkende, og som gjorde at han bestemte seg for å slå seg ned i strøket. Hans tidligere

¹¹⁶ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 3.

¹¹⁷ Jf. Kap.3, avsnitt 3.2, og Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 43.

¹¹⁸ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 29.

¹¹⁹ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 3.

¹²⁰ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 7.

kjennskap til gaten og området rundt blir i så måte å betrakte som en avgjørende grunn for hans valg av stedet. For Tom var imidlertid beslutningen av en emosjonell karakter.

Andre informanter nevner først og fremst andre mennesker som utslagsgivende for å komme til Choriner Strasse. Kilden til erfaring man gjør seg av sted, samt den mening som man knytter an til det, kan også omfatte andre mennesker. Paul illustrerer dette slik:

[...] så flyttet en gammel vennine av meg fra mitt fødested Saarbrücken, stedet jeg opprinnelig kommer fra, hit til Choriner Strasse. [...] og så var det snakk om at det var et rom ledig hos henne og på grunn av at jeg skulle skrive min siste eksamen tenkte jeg at det var en fin mulighet for å få et rom, å bo to og to, å få ro og så videre.¹²¹

En liknende forklaring gir også informanten Max som er butikkansatt i gaten:

Etter min utdanning som gastronom gikk jeg gjennom Berlin og tenkte på å finne en jobb. Så passerte jeg denne lekebutikken og [navn til kollega] satt her foran butikken med en flaske øl og jeg stod der og sa 'wow leketøy!' – og siden da har vi kjent hverandre og det var da alt begynte.¹²²

4.1.2 Beskrivelser av gatens fysiske miljø

I intervjuene fikk informantene beskrive Choriner Strasse slik de ville ha karakterisert gaten for andre som er lite kjent med området. Gjennom svarene kom det frem enkelte aspekter ved stedet som er av betydning for de enkelte informantene og deres tilknytning til gaten. Her fremheves de fysiske (som belyses i dette avsnitt) så vel som sosiale egenskaper (jf. avsnitt 4.1.3) ved gaten, som betydningsbærende.

Som nevnt i kapittel 3.2, skal gatens landskap forstås som en materiell form som er knyttet til informantenes erfaringer og tolkning av den. I det følgende avsnitt er det ikke gaten som samhandlingsfelt som belyses, men gaten som en symbolsk arena som er knyttet til det fysiske landskap. Ifølge sosiologen Hummon har den objektive materielle kvaliteten i et område lite å si i seg selv, det er beboernes persepsjon av den fysiske kvaliteten som er forbundet med tilknytning.¹²³ Videre må tankene til kulturgeografen Tuan fremheves her i det han påpeker at det ikke er husene eller gaten i seg selv som skaper en stedsfølelse, men deres distinktive egenskaper. Disse gir hus og gate en sansemessig kvalitet og vil være til hjelp for menneskenes utvikling av en stedsbevissthet.¹²⁴ Han sier: ”The physical setting itself is of no

¹²¹ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 1.

¹²² [Min oversettelse] – Intervju 3, s. 1.

¹²³ Hummon, David M: ”Community attachment: Local sentiment and sense of place.”, s. 257f.

¹²⁴ Tuan, Yi-Fu: *Space and Place: The Perspective of Experience.*, s. 171.

great moment; what is important is what it tells, in visible and unmistakable signs, [...]”¹²⁵. Dette kan illustreres av informanten Tom, som med henvisning til egen profesjon som arkitekt, beskriver gatens arkitektoniske trekk som særegen. Han uttaler seg om en del av husenes estetikk og spesielle form. At visse elementer avviker fra den historiske ramme (gründertiden) de er bygget i, er bare et ekstra tiltrekkende moment ved gatens utseende, hevder Tom:

Choriner Strasse er sikkert ikke en gate hvori det samler seg særlig fine bygninger, eller hvor det finnes en skarp differensiering, altså hvor det finnes en storstilt leilighet i den opphøyde første etasjen og så blir leilighetenes størrelser mindre oppover. Her er det mer jevnt fordelt. [...], altså i den øvre delen, i den nordlige delen av Choriner Strasse [...] på grunn av disse skrå grunnstykkeksnittene oppstår selvfølgelig veldig besynderlige grunnriss for leilighetene, [...] som altså ikke svarer til den klassiske berlinske gründertiden - , berlinsk stue - standardgrunnriss, men nettopp er forskjellige, pussige [...] noe som er annerledes og merkelig. Dette gir selvsagt også sjarm og sannsynligvis også en viss tiltrekningskraft, nettopp fordi det er spesiell [...].¹²⁶

Figur 3: Skrå grunnstykkeksnitt i Choriner Strasse. Foto: Sara Kohne

Hvert sted har en fysisk, visuell form som er relativt stabil. Ifølge Relph lar betydningen av enkelte assosiasjoner ved fysiske karaktertrekk seg ikke fornekte når et sted skal bestemmes. Han skriver at det er stedets utseende eller tilsynekomst som er det klareste kjennetegn og egenskap ved et sted, enten det dreier seg om bygninger eller naturlige elementer:

Certainly appearance, whether of buildings or natural features, is one of the most obvious attributes of place. It is substantial, capable of being described. As visual landscape place has its clearest articulation.¹²⁷

¹²⁵ Tuan, Yi-Fu: “Thought and Landscape. The Eye and the Mind’s Eye.”, s 101.

¹²⁶ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 6.

¹²⁷ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 30.

Denne synlige kvaliteten må altså anses som en viktig egenskap ved stedet, som således kan ha betydning for informantenes forhold til gaten. Dette eksemplifiseres av Lena som beskriver gatens utseende, særlig dens arkitektoniske og naturlige trekk, som sjarmerende:

[...] fordi det er virkelig et fint område, husene er fine, det finnes masse grønt i gaten, mange trær. Det er fint til å spasere her [...] Det finnes også en del nye og arkitektonisk vellykkede hus nettopp her i denne gatens avsnitt, på den motsatt siden.¹²⁸

Likeså fremhever Paul gatens estetikk som tiltrekkende. Når han får besøk utenfra, liker han å ta gjestene med på spasertur gjennom gaten. Han synes at Choriner Strasse er en fin spaservei, en kvalitet ved gaten som gjør at han velger den når han går til jobben hver dag:

Jeg synes at det er en utrolig fin spaservei. Når jeg får besøk av venner tar jeg ofte denne veien for å starte herfra, [...], så videre til å vise Hackescher Markt. Altså denne typiske ruten, og det er også veien til jobben min hver dag, men da med sykkel.¹²⁹

I sin undersøkelse *Etnisk Atlas: kulturell diaspora i Bergens byrom* understreker etnologen Haci Akman og litteraturviteren Signe Solberg viktigheten av å innbefatte den materielle siden av stedet som en grunnleggende faktor for oppfattelsen av det, særlig med henblikk på dets utbredelse og grenser. Med henvisning til Norberg-Schulz skriver Akman og Solberg at avgrensning er en ”urhandling” som gir grunnlaget for en ordnet forestilling av omgivelsene og noe å orientere seg etter.¹³⁰ Det illustreres av Tom som uttaler seg om gatens fysiske utstrekning. Ifølge ham er gaten først og fremst definert gjennom dens geografiske lengde. Det faktum at Choriner Strasse, i motsetning til for eksempel Prenzlauer Allee,¹³¹ ikke strekker seg utover i det uendelige, men er begrenset i lengden, utgjør for Tom en identitetsskapende kvalitet ved gaten:

[...], fordi den [gaten] er allerede definert, det er ganske innlysende, at den nettopp ikke er en endeløs gate, den ender akkurat oppe ved Kulturbrauerei [...] i alle fall synes jeg at det at den nettopp ikke er uendelig er et aspekt som er viktig for å oppleve en slik gate som identitetsskapende, at man ikke bor ved Berliner Allee eller Prenzlauer Allee, [...].¹³²

Men det er ikke bare gatens fysiske ramme som får Tom til å oppleve et øyeblikk av gatens singulære identitet. Han understreker videre dens enestående fysiske særpreg (lengde) i

¹²⁸ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 9.

¹²⁹ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 5.

¹³⁰ Akman, Haci og Solberg Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom*. Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 2001, s. 63 og 85.

¹³¹ En av Prenzlauer Bergs store hovedgater som går gjennom tre bydeler.

¹³² [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 5.

forhold til andre gater i området. Det er noe som gjør at han beskriver gaten som unik. At et steds fysiske særpreg i forhold til andre liknende steder kan være et identitetsskapende aspekt, og dermed viktig i sammenheng med opplevelsen av selve stedet, står i tråd med Relph sine tanker om stedets identitet: "The identity of place takes many forms, but is always the very basis of our experience of *this* place as opposed to any other."¹³³.

I Choriner Strasse er det flere informanter som forteller at visse synlige elementer ved gatens landskap fremkaller et bilde og en atmosfære hos dem som de setter i forbindelse med fortiden, enten gjennom minner eller antatte forestillinger. I denne sammenheng kan det vises til sosialantropologen Thuen som i henhold til antropologen Margaret Rodman sier at stedet som materialitet – bygninger, gater, landskapsformer, utsikt – utgjør metonymie tegn som kan gi symbolsk innhold til felles punkter for individuelle erindringer.¹³⁴ Herved knyttes opplevelsen av det materielle stedet til en opplevelse av tid. Paul demonstrerer dette idet han sier at han generelt sett opplever gatens arkitektur som forløsende for forestillinger om en forgangen tid. Dette er noe han på den annen side synes er spesielt for strøket, og en medvirkende årsak til at området ble ansett som attraktivt:

[...] altså, til tross for at alt nå er blitt renoveret, finnes det her en helt annen atmosfære enn i gater i Kreuzberg [bydel i det tidligere Vest-Berlin], eller i Vest-Berlin. Dette er kanskje betinget av arkitekturen [...], eller slik jeg kjenner til gaten, eller når man går igjennom husenes oppganger, [...]. Så finnes det bybadet her, hvor man kan tenke seg hvordan det så ut tidligere, [...], om det var slik vet jeg ikke. [...].

– Synes du at det er bra, liker du det?

Ja, det er jo en av flere grunner som lokker så mange til Berlin, tror jeg, eller som gjør den østlige delen av Berlin så tiltrekkende.¹³⁵

På denne måten synes Paul å være av den oppfatning at visse hus fungerer som symboler på det fortidige. Det er noe kulturgeografen Meinig refererer til når han erklærer at stedets fysiske trekk kan gi uttrykk for en forgangen tid: "Every landscape is an accumulation. The past endures; [...]"¹³⁶. Med dette understreker Meinig at stedet oppstår som en prosess, som kan vise til tidens forløp.¹³⁷ Dette illustreres også av Lena når hun snakker om gatens estetikk. For henne symboliserer særlig de gamle butikkskiltene et bindeledd til tiden *før* husene ble modernisert:

¹³³ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 62.

¹³⁴ Thuen, Trond: "Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger." I: Thuen (red.): *Sted og tilhørighet.*, s. 13.

¹³⁵ [Min oversettelse] – Intervju 1, s.14f.

¹³⁶ Meinig, Donald William: "The Beholding Eye. Ten Visions of the Same Scene.", s. 44.

¹³⁷ Ibid.

Noe jeg synes er fint, er at skriften fra gamle butikker og liknende ikke fjernes når husene blir renoverert og modernisert. Det er egentlig en fin ting, fordi man får på den måten en sånn referanse til hvordan det sa ut tidligere.¹³⁸

Figur 4: Gammel forretningsskrift på et modernisert hus i Choriner Strasse. Foto: Sara Kohne

Deler av gatens materialitet kan bli forstått som betegnelser for fortiden og utløser dermed en følelse av nostalgi. Ifølge Relph demonstrerer nostalgibegrepet at tilknytningen til stedet som en gang var vel verdsatt, fortsatt er av betydning.¹³⁹ I henhold til historikeren Nielsen viser nostalgibegrepet, som tidligere nevnt, til tilknytningen til sted. Stedets betydning finnes i mindre grad i dets materialitet, men mer i en mental forestilling om stedet. Denne forestilling er ifølge Nielsen preget av en form for lengsel som innebærer et ønske om kontinuitet og som skapes gjennom et brudd i form av geografisk eller kulturelt oppbrudd.¹⁴⁰ Dette kan demonstreres gjennom Toms utsagn. Når han snakker om den tiden da han flyttet til området, en tid han opplevde som eventyrlig og spennende, beskriver han hvordan den spesielle atmosfæren hadde sammenheng med lukten fra kullovnene, husenes urenoverte fasader og gatenes dårlige belysning. Denne stemningen forsvant, ifølge Tom, med moderniseringen av husene. Men siden gatelampene og belysningen i Choriner Strasse er blitt bevart, fremkaller de iblant vemodige erindringer:

[...] men det skjer veldig ofte at vi snakker om det, om lyset og naturligvis lukten, særlig om vinteren, hvordan det var og hvor mørkt alt var. Det er jo bare på grunn av at alle fasadene nå har blitt malt og malt lysere selvfølgelig enn de var på den tiden, at det er lysere i gatene. Fremdeles finnes jo fortsatt den samme belysningen.

– Mener du gatebelysningen?

¹³⁸ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 14.

¹³⁹ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s.41.

¹⁴⁰ Jf. Kap. 3., avsnitt 3.5.3 og Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 33f.

Akkurat, gatebelysningen er fremdeles den samme riktig, ja og vi blir da så helt vemodig til sinns [ler] [...].¹⁴¹

Som Paul, Lena og Tom beskriver det, representerer gatens materielle trekk ifølge Thuen en hjelp til å erindre og blir samtidig til forankringer av tid i rommet.¹⁴²

Men som nevnt utgjøres gaten ikke bare av det fysiske. Den bestemmes i stor grad også av sosiale elementer og hvordan disse oppfattes av informantene.

4.1.3 Beskrivelser av gatens sosiale miljø

I det følgende avsnitt er det hovedsakelig informantenes opplevelse av gatens sosiale struktur som belyses. Det spørres hvilke betydninger de enkelte informantene tillegger det sosiale miljø de opplever på gaten. I denne sammenheng skal det trekkes inn tanker fra psykologen Altman og antropologen Low, som fremhever at opplevelsen og tilknytningen til sted i stor grad kan være basert på andre mennesker samt deres forhold til hverandre. De skriver:

Thus the social relations that a place signifies may be equally or more important to the attachment process than the place qua place. [...] Places are [...] repositories and contexts within which interpersonal, community, and cultural relationships occur, and it is to those social relationships, not just place qua place, to which people are attached.¹⁴³

Lena, som bor sammen med mannen og sønnen sin i gaten, beskriver Choriner Strasse som en ”tenkende” og ”kreativ” gate. Dette gjør hun med utgangspunkt i de menneskene som bor og jobber på stedet, de menneskene hun har kontakt med i gaten (som alle jobber i mediebransjen), og det faktum at det finnes flere arkitekt- og advokatkontorer her:

[...] vi kjenner også mange mennesker som bor i husene rett ovenfor. Det falt seg naturlig på en måte, egentlig er det mange bekjente av min mann som er her, han jobber i TV-bransjen og her bor det også veldig mange TV- og mediemennesker, kreative mennesker. [...] Ja og det finnes mange arkitektkontorer, rett overfor finnes det jo et par, og advokater finnes det jo noen stykker av litt lenger ned, det vet jeg. Men det virker mer som en sånn tenkende gate, en kreativ gate. [ler].¹⁴⁴

Likeså tillegger Tom gaten betydning i forhold til de menneskene som oppholder seg der. For ham er Choriner Strasse en gate som er preget av en god blanding av mange typer mennesker. Her finnes det et mangfold som gjør at gaten ikke lar seg kategorisere i sosial

¹⁴¹ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 2.

¹⁴² Thuen, Trond: ”Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger.”, s.13.

¹⁴³ Altman, Irwin og Low, Setha M.: *Place attachment.*, s. 7.

¹⁴⁴ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 4-5.

forstand. Han forteller at han legger merke til at en del mennesker har vært bosatt i gaten i lang tid, til tross for endringene som har skjedd, men også at mange nylig har flyttet til området. Denne sammensetning opplever han som en særegen kvalitet ved gatens befolkning:

Ja Choriner Strasse er litt sånn spesiell, fordi det finnes en slags gjennomsnitt her, [...]. Det er ikke en typisk gate som du finner i et strøk i Wedding [bydel tilgrensende Prenzlauer Berg med høy andel av sosialklienter] eller i et typisk eneboligområde, eller noe sånt. Men den har faktisk noe som er gjennomsnittlig med henblikk på en sosial blanding, det finnes mange forskjellige mennesker her. Det finnes fremdeles mange som rett og slett ikke er flyttet vekk eller som ikke ble fortrent og det finnes også mange som er flyttet til.¹⁴⁵

Han forteller om en avbalansert sameksistens mellom dem som de senere årene har flyttet til gaten og som er i gang med å etablere seg, og mennesker som har bodd i området i lang tid og som derfor har satt sitt preg på gaten.

Denne oppfattelsen står i motsetning til Marias syn. Hun har jobbet i et foreningshus i nærområdet, i mange år. Maria synes at Choriner Strasse og området rundt er blitt preget av et nytt klientell – som kom med moderniseringen av husene. Dette består av ressurssterke småbarnsfamilier og folk fra mediebransjen, som hun med henvisning til deres atferd i gaten, opplever som konfliktsøkende:

[...] i løpet av to eller tre år så er det kommet et annet klientell her.

– På så kort tid?

Nei, siden husene [...] saneringsplanen utløper neste år og nesten alle hus er ferdig nå. Med disse nye hus eller, med moderniseringen så å si kom de nye menneskene hit. Hvor de nøyaktig bor, det vet jeg ikke, jeg vet bare hvem som bor her. To hus ved siden av bor nå denne damen, hun fra TV. [...]

– Kommer du på direkte måte i kontakt med dem?

Ja, når de opptrer veldig frekt mot meg [...] og skriker noe stygge ord etter meg. Som siste gangen [...] det var tidlig klokken halv ti eller ti og jeg skulle nettopp til å vanne plenen, fordi vi må vanne plenen altså. Jeg hadde altså slått på vannsprederen og dette forstyrret dem sannsynligvis. Hun sa i alle fall: 'Det her er jo bullshit, å vanne hele plenen og sånn, det tørker jo ut uansett [...] .' I alle fall kjefte hun hele tiden. [...].

– Altså, det er hovedsakelig gjennom konflikt at du kommer i kontakt med dem?

Jaja, [...] mange er "anti", jeg kjenner dem ikke, jeg vet ikke om de kommer fra det tidligere Øst- eller Vesttyskland, fra England, Holland, ingen anelse hvorfra, det vet jeg ikke. Og de kommer med utrolig dyre barnevogn og sånne ting og det faller en fort i øye. Altså et helt annet klientell.¹⁴⁶

Gjennom Marias beskrivelser hvordan hun kom i konflikt med det nye klientellet i gaten, blir

¹⁴⁵ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 11.

¹⁴⁶ [Min oversettelse] – Intervju 5, s. 6-7.

det tydelig at steder kan knyttes til ulike sett av verdier. De to geografene Nina Gunnerud Berg og Britt Dale viser til geografen Tim Cresswell som skriver at ulike grupper mennesker kan ha forskjellige forestillinger eller ideer om hva som er riktig, rettførdig eller passende ved et sted. Dette medfører ifølge de to forfatterne at stedet kan sies å strukturere en *normativ verden*, som synliggjøres hver gang noen overskrider normene (ideer eller reglene) for hva som er og ikke er akseptabelt. Dette kan ifølge Berg og Dale avstedkomme konflikter, maktkamp og reforhandlinger om det normale.¹⁴⁷

Videre forteller Maria at menneskene som er født her, eller som har bodd i området i lang tid, er i ferd med å forsvinne, og at grunnen er høye leiepriser. Konsekvensen av dette, hevder Maria, er at det ikke lenger finnes sosialt svake grupper i området. Den sosiale blandingen av ulike mennesker, er borte:

Mye tidligere, for omtrent fem år siden, så var det her like ved Kizi, et sted for sosialt svakerestilte barn, med omsorg, mat og alt. Alt dette er borte nå.

– *Hvorfor?*

Det finnes ikke noe behov for dette mer, det finnes ingen sosialt svakerestilte. [...] og det er ingen slike som flytter hit. Men det er noen barn, på rundt 12, 13, 14, 15 antar jeg, som tidligere gikk til Kizi, som av og til kommer til plassen [Teutoburger Platz, et sted Maria oppholder seg mye på], men det er kun en håndfull. Ellers er det faktisk ingen som bor her mer. [...] Alt er blitt fisefint.¹⁴⁸

Ifølge Tuan kan et steds verdi måtes ut fra intimiteten i de mellommenneskelige forhold. Med henvisning til sine egne undersøkelser, om teologen Saint Augustines tilknytning til sitt hjemmested, påpeker Tuan at steder i seg selv kan være av liten betydning når man ser bort fra de menneskelige båndene: “For Augustine the value of place was borrowed from the intimacy of a particular human relationship; place itself offered little outside the human bond.”¹⁴⁹ Videre fremhever Tuan at et sted kan miste sin betydning når de rette menneskene ikke er til stede: ”In the absence of the right people, things and places are quickly drained out of meaning [...]”¹⁵⁰. Det er en tanke også Maria er inne på, ikke bare når hun forteller om fraværet av sosialt svakere stilte beboere, men også når hun kommer inn på det faktum at eldre mennesker (som måtte flytte i forbindelse med hussaneringene) ikke har råd til å flytte tilbake til området og dermed er borte for godt. Hun synes det er en verdimessig mangel og at det i de eldres fravær oppstår et tomrom i forhold til området sosiale og visuelle bilde:

¹⁴⁷ Berg, Nina Gunnerud og Dale, Britt: “Sted – begreper og teorier.” I: Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red.): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir, Trondheim 2004, s. 51.

¹⁴⁸ [Min oversettelse] – Intervju 5, s. 12.

¹⁴⁹ Tuan, Yi-Fu: *Space and Place: The Perspective of Experience*, s. 140.

¹⁵⁰ Ibid.

[...] for åtte år siden var det en stor gruppe eldre mennesker her på Teute, de møtte hverandre nesten jevnlig hver dag, med snaps, kaffe, kake, alt. Alle tok med seg noe. [...] De måtte alle flytte og av dem er det bare en person igjen [navn til personen] og han har bodd her siden 1934. [...] Og så finnes det et tilflyttet ektepar [...]. De kommer også hit, alle disse tre er vel over 80 og det er de eneste eldre menneskene her. Og før var det ti, femten? Denne gruppen som kom hit hver eneste dag, den er borte. [...] Ellers kjenner jeg faktisk ingen og jeg kjenner egentlig mange mennesker her.

– *Forsvant derved også visse verdier?*

Det er jo slik at de rett og slett mangler i bildet. Det finnes bare disse straighte mødrene som jobber døgnet rundt [...]. De savner jeg virkelig, altså jeg savner at det sitter en bestemor på benken, en bestefar, med rullator eller noe. Eller en bestemor som passer på barnebarnene, og det finnes ikke.

– *[...] sånn rent billedlig?*

Akkurat. Det fine ved det, det koselige med en liten kaffe.¹⁵¹

Men det Maria oppfatter som en mangel ved stedet beskriver Lena derimot som en sosial gevinst. Når hun forteller om gatens sosiale struktur fremhever hun nettopp det at befolkningen er forholdsvis ensartet når det gjelder sosial klasse, alder og livsstil. Dette opplever hun som noe positivt. Som småbarnsmor synes hun at det er betryggende å bo i et strøk som domineres av småbarnsforeldre. Det at de andre er i omtrent samme alder som hun selv og har liknende interesser gir Lena en følelse av trygghet og tillit fordi hun gjenkjenner seg i dem. Dette styrker hennes tilhørighet til strøket. Hermed fremhever hun den sosiale likheten i gaten som verdifull:

[...] vi er jo alle like her, mamma, pappa, barn. Hele huset er laget av en form. [...] Prenzlauer Berg er jo generelt sett veldig homogen, bortsett fra utkantområdene når du kommer til S-Bahnhof Greifswalder Strasse eller nord for der. Der ser du også andre mennesker, noen som ikke ser ut som du selv. Men her er jo alle like.

– *Hvordan ville du beskrive dette?*

Ja, alle er jo omtrent i samme livsavsnitt, alle er like gamle, alle har tilsynelatende de samme interessene. Fordi det er jo en absolutt homogen struktur her i kjernen til Prenzlauer Berg. Det er ikke slik at gamle og unge bor sammen og så videre, det finnes overhodet ikke her, [...] ja jeg antar at alle de som bor her er mellom 30 og 55. Det finnes få som er under det og enda færre som er over det.

– *Tilhører alle det samme sosiale lag?*

Ja, jeg synes det, ja [...].

– *Irriteres du over dette, eller?*

Nei, jeg synes at det er helt i orden. Det utgjør en viss sikkerhet, særlig når man har et barn.

– *At man vet at menneskene har de samme interessene?*

Ja akkurat. Du tør å la barnevogn stå på gaten, mens du går og handler blomst, for eksempel. Eller du tør å la bilen stå åpen, når du setter fra deg innkjøpene i bakgården eller trappehuset. Ting som man kan

¹⁵¹ [Min oversettelse] – Intervju 5, s. 9.

gjøre på bygden.

– *Ville du beskrive det her som en liten bygd?*

Ja, det er som et lite univers. Det var også det jeg mente med at alle ser like ut her.¹⁵²

Den sosiale strukturen Lena beskriver, gir henne fornemmelsen av å bo i en *bygd midt i byen*. Dette fremstiller hun som en positiv kvalitet ved Choriner Strasse, særlig i forhold til familielivet. Det Lena omtaler som en bygdefølelse viser ifølge Häussermann og Siebel til en følelse av sosialt fellesskap. Forfatterne hevder at et slikt fellesskap hovedsakelig dannes i områder i byen hvor det finnes mennesker med liknende livsstiler, inntekt, familieforhold og utdanningsgrad. Ifølge Häussermann og Siebel oppstår det i disse områdene, på bakgrunn av likhet i verdi- og normforestillinger, et fellesskap som gir grunnlag for en fornemmelse av trygghet og tilhørighet:

Selv i de største byene kan beboere i et strøk utvikle en følelse for samhørighet, nærhet og for solidaritet [...] I den moderne storbyen, som er preget av en kulturell og sosial heterogenitet, oppstår lokale konsentrerte fellesskap seg ofte på grunnlag av liknende livsstil. I strøkene hvor det bor mennesker med liknende inntekt, sammenliknbart utdanningsnivå og i liknende familieforhold, finner man vanligvis også intensive naboskapsforhold – dette kan man forstå når man snakker om *fellesskap* eller en *landsby* i byen.¹⁵³

Denne fellesskapsfølelsen kan sies å stå i motsetning til oppfatningen om det upersonlige og anonyme livet i byen slik sosiologen Simmel beskriver det. Ifølge Simmel er relasjonen mellom bymennesker preget av det upersonlige og hensiktsmessige: ”Storbymenneskenes intellektuelle innstilling til hverandre kan man formelt sett betegne som reserverthet.”¹⁵⁴

Men Lena sier videre at småbyfølelsen med tiden sikkert kommer til å bli for mye for henne: ”Jeg tror riktignok ikke at vi vil bo her om 15 år, fordi før eller senere blir det vel for mye [...] alt her har jo litt av en dokkehuskarakter, ikke sant. Det er litt som i Sveits i Prenzlauer Berg.”¹⁵⁵

Som Lena forteller også Tom om det å oppleve tillit til de andre menneskene i gaten. Men i stedet for å referere til fornemmelsen av å bo i en bygd i byen, vil han heller sammenlikne gatens fellesskap med en stor familie. I hans øyne hjelper og støtter folk hverandre uten videre, man vet om hverandre, selv om denne kontakt foregår på en mer eller mindre flyktig måte. Nettopp det at man kommer raskt i berøring med menneskene i gaten, men uten en følelse av å måtte forholde seg til dem, erfarer Tom (i likhet med Simmel) som et

¹⁵² [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 7-8.

¹⁵³ [Min oversettelse] – Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung.*, s. 109.

¹⁵⁴ Simmel, Georg: “Storbyene og åndslivet.”, s. 93-94.

¹⁵⁵ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 8.

godt utgangspunkt for gatens sosiale fundament. Dette understreker han som en spesiell kvalitet ved gatens sosiale karakter, og henviser til andre gater hvor han har bodd før. Samtidig som han fremhever gatens sosiale fellesskap som verdifull, påpeker han også muligheten av å kunne trekke seg tilbake til det private som relevant. Her nevner Tom motsetningsforholdet mellom en *privat* og en *offentlig* sfære, noe som i henhold til sosiologen Barth utgjør et sentralt aspekt ved bylivet. Det private og det offentlige er ifølge Barth sosiale så vel som fysiske sfærer. Som sådan kan de ses å polarisere livet i byen. Denne polariteten beskriver Barth videre som den spesifikke grensen mellom det urbane og det rurale.¹⁵⁶ I denne sammenheng kan det sies at Tom, gjennom å se positivt på muligheten for å kunne bevege seg mellom en offentlig og en privat sfære, verdsetter en levemåte som kan sies å være kjennetegnet av det urbane:

[...] Det er en sånn basis som jeg synes er utrolig behagelig, han [en barmann i gaten] vet heller ikke akkurat hvor jeg bor og hvor jeg jobber og han vet sikkert heller ikke hva jeg jobber med. Men han vet at det er en fyr fra Choriner Strasse og så er der litt sånn at [...], selv om jeg ikke ville hatt noen penger med meg, ville han si: 'Da betaler du neste gang.'. Uten at han ville ha satt det på regningen, det er jeg ganske sikkert på. [...] På samme måte funker det med leveringen av pakker og sånn. Det er sikkert litt sånn, [...] nå sier jeg det på en sterkt overdrevet måte, men det er en sånn kjempe familiefølelse. Det er en litt sånn annen sosial kontekst her enn i de gatene jeg bodde hittil, slik jeg opplever det.¹⁵⁷

Flere informanter forteller om at området har et forholdsvis stort internasjonalt preg. Dette gir seg uttrykk i både turisme, men også ved mennesker som er flyttet til. Lena, som er født og oppvokst i Sverige, kan sies å ta del i dette uttrykk. På mitt spørsmål om hun gjorde noen erfaringer ved det å være svensk i Choriner Strasse, svarer hun at hun bare kan huske positive opplevelser. Hun har ikke blitt betraktet som en utlending av tyskere generelt, eller berlinere spesielt. I tillegg understreker hun at det bor en god del utlendinger i strøket som i likhet med henne er EU-borgere og som ikke utmerker seg på en synlig måte, noe hun tenker er en av grunnene til at de ikke betraktes og behandles som fremmede:

Egentlig ikke, altså negative erfaringer gjorde jeg meg ikke. Heller motsatt [...] man blir jo ikke betraktet som utlending når man er fra EU. Det bor jo veldig mange utledninger her, mange franskmenn, mange spanjoler, det hører man i gaten. Også dansker selvfølgelig, [...] men disse blir jo av tyskere eller berlinere ikke sett på som utlendinger.

– Kan du forklare hvorfor?

Ja, det ligger jo klart i dagen. Så lenge man ikke har en annen hudfarge er man jo åpenbar ingen

¹⁵⁶ Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung.*, s. 55f.

¹⁵⁷ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 15.

utlending. Så blir man heller ikke behandlet på en dårlig måte.¹⁵⁸

Tom forteller at han legger merke til mange turister i området, men han klarer ikke finne ut hvorfor de akkurat kommer hit:

– *Men av og til kommer jo noen turistgrupper forbi her [...]*

Ja det kommer ganske mange sykkelturgrupper og busser kommer også hit. Men jeg vet ikke helt hva man viser dem, man skulle egentlig vært med for å se.¹⁵⁹

For Lena derimot er det ganske innlysende at det finnes en del turister i strøket. Etter hennes mening er det bydelens generelle estetikk hun mener kan virke fristende for mennesker som kommer utenfra:

[...] jeg kan forstå at turister har lyst til å komme hit, fordi bydelen i seg selv er jo veldig fin. Det kan man ikke si noe imot. Jeg synes at det her i sentrumet av Prenzlauer Berg finnes få arkitektoniske skamletter.¹⁶⁰

På samme måte som det kan være stedets utseende som kan virke forlokkende på fremmede, spiller også stedets sosiale miljø en rolle i denne sammenheng. Dette fremhever i alle fall Lena veldig bestemt ved intervjuets avslutning. For henne er det først og fremst menneskene som gir gaten betydning og ikke dens fysiske struktur: ”[...] det er jo menneskene som utgjør et slikt område. Det er jo ikke nødvendigvis husene eller noe, det er jo menneskene.”¹⁶¹ Dette understrekes også av Relph, når han med henvisning til den amerikanske forfatteren Alvin Toffler skriver at mange mennesker føler seg, så fremt de er sammen med mennesker med like interesser, hjemme uansett hvor de er, og at dette gjelder uavhengig av det bestemte stedet de befinner seg på. Relph tilføyer at det å overbetone det sosiale aspektet ved stedet også kan gå på bekostning av det fysiske miljøets betydning for opplevelsen av stedet. Forbindelsen mellom det sosiale og stedet er svært sterk og hver av dem forsterker den andres identitet.¹⁶² Sammenfattende mener Relph at: ”[...], people are their place and a place is its people, [...]”¹⁶³.

¹⁵⁸ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 10-11.

¹⁵⁹ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 2.

¹⁶⁰ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 9.

¹⁶¹ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 17.

¹⁶² Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 33f.

¹⁶³ *Ibid.*, s. 34.

4.1.4 Å ta Choriner Strasse i bruk

Som Akman og Solberg konstaterer får stedet sin betydning og blir til ut fra hvordan det tas i bruk. Forfatterne henviser til den østerrikske filosofen Ludwig Wittgensteins forestillinger om språk og betydning og hans tanke om at ordets betydning ligger i dets språklige *anvendelse*. Denne tanken overfører Akman og Solberg til ideer om sted (især av urban art) og betydning. Forfatterne hevder at stedet tillegges betydning og verdi av dem som bruker det og *i kraft av* dets bruk. På samme måte som Wittgenstein fremhever at språket har en pragmatisk og sosial natur er også betydningsproduksjonen ved stedet nært knyttet til det pragmatiske og det sosiale.¹⁶⁴ I denne sammenheng skal det i det følgende avsnitt ses nærmere på hvordan informantene ut fra deres jevnlige hverdagsbruk, tillegger gaten ulike betydninger.

De fleste informantene forteller at for dem utgjør ikke Choriner Strasse et helhetlig sted. Noen trekker frem at de ville dele gaten i ulike deler (steder) med forskjellig innhold, noe som imidlertid viser tilbake til deres kontinuerlige bruk av gaten og dens tilbud. I denne sammenheng blir tankene til geografen Tønnessen aktuelle. Ifølge Tønnessen kan steder kun være noe i seg selv idet de på et eller annet vis skilles ut fra det omliggende rommet. Han tilføyer at det ofte er fysiske trekk (naturlige eller menneskeskapte) som bestemmer grensene, men at denne avgrensingen blir foretatt *mentalt* av mennesket.¹⁶⁵ Dette illustreres av Paul, som gjør seg en forestilling om at gaten er delt i ulike deler. Ut fra bruk og relevans består Choriner Strasse for ham av tre slike; en øvre, en midtre og en nedre del. Siden han bor og kjenner flest folk i øvre del av gaten, er det her han oppholder seg mest, og man får inntrykk av at dette er den livligste delen:

Ja siden jeg bor her har jeg vel følelsen at den øvre delen, hvis jeg nå kan kalle det for øvre del, retning – Oderberger, Schönhauser Allee og her ved restaurant Walden, husnummer 49 og den lille parken, at det er en del som i alle fall er ganske livlig. Og selvfølgelig er kjenner jeg menneskene her, det er kanskje litt subjektivt, men her skjer det vel ganske mye. Kommer man nærmere nedover mot Schwedter, er der flere bedrifter og det oppstår heller et slags hull etter min mening. Videre ut over Schwedter er det neste sted for meg Lass uns Freunde bleiben ved hjørnet til Zionskirchstrasse.¹⁶⁶

Ifølge Nielsen forutsetter denne mentale avgrensningen av steder at grensene er flyttbare, fordi mennesket ved hjelp av sansene, kan overskride sin kroppslighet: ”Men ligesom mennesket med sine sanser kan overskride sit legeme, således er stedets grænser også elastiske, [...]”¹⁶⁷. Det vil med andre ord si at en fysisk kartografisk lokalisering av steder

¹⁶⁴ Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 76.

¹⁶⁵ Tønnessen, Rune: *Om stedet, om det moderne, og om stedets stilling i moderne menneskers øyne.*, s. 95.

¹⁶⁶ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 5.

¹⁶⁷ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 23.

blir ubetydelig når de blir bestemt ut fra et spørsmål om mening.¹⁶⁸ Dette eksemplifiseres av Lena som forteller at navnet Choriner Strasse for henne kun er et uttrykk for et lite område i forhold til gatens egentlige geografiske størrelse. Det er med andre ord tale om et gateutsnitt som hun selv omtaler som ”sin” Choriner Strasse. Denne avgrensningen oppstår ut fra hennes daglige bruk av gaten og er særlig knyttet til de forretninger, som hun som småbarnsmor har mest behov for. Det er gjennom denne avgrensningen at ”hennes” Choriner Strasse blir til. Hun trekker videre frem at Choriner Strasse for henne kan strekke seg til Fehrbelliner Strasse, noe som nettopp synes å kunne vise at et steds grenser er flyttbare, idet de blir gjenstand for en mental forskyvning:

Altså Choriner Strasse strekker seg etter mitt syn fra Schönhauser Allee til Schwedter Strasse. Iblant til Fehrbelliner, selv om det bare er dette kvartal som er min Choriner Strasse [ler]. Fordi det er her vårt liv finner sted, fullstendig. Her finnes alt vi trenger. Altså der borte finnes det en Rewe [navn til en matbutikk-kjede] i Kulturbrauerei [navn til et byggkompleks som inneholder flere kulturelle institusjoner, eksempelvis kino og konsertsteder], vår barnelege ligger på motsatt siden av gaten, lekebutikken er rett ved siden av, blomsterhandleren er her, barnebokbutikken ligger på motsatt side [...].¹⁶⁹

Ifølge Nielsen bestemmes et steds utstrekning av så vel fysiske som mentale ”skalaangivelser”: ”Stedets udstrækning bestemmes fx af den optikk, hvormed det anskues, og den rumsmæssige kontekst, det indsættes i, dvs. skalaangivelse i både fysisk og mental forstand.”¹⁷⁰ For Max er opplevelsen og betydningen av Choriner Strasse stort sett å forstå i termer av en romlig kontekst slik denne blir å se i sammenheng med butikken han jobber i. Når jeg spør ham om hvordan han benytter gaten, sier han at den etter hans mening ikke har noe oppsiktsvekkende ved seg foruten hans egen butikk. Han tilføyer at han iblant oppsøker to utesteder i gaten som han synes har, (uavhengig av menneskene), noe sympatisk ved seg:

[...] Det er ikke noe særlig spektakulært ved gaten unntatt Phillipps Spielzeugwerkstatt [ler], jeg beklager. Jeg kommer hit for å jobbe. Hvordan skal jeg si det, tilbud? Jeg spiser ofte på Walden, der spiser jeg gjerne! Jeg bare liker det der på Walden. Jeg går også ofte til Lass uns Freunde bleiben.

– *Det som er der nede ved hjørnet?*

Ja riktig, det liker jeg, jeg synes at det er sympatisk.

– *Hvorfor? På grunn av menneskene?*

¹⁶⁸ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 29.

¹⁶⁹ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 3.

¹⁷⁰ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 23.

Akk nei, jeg synes bare at Lass uns Freunde bleiben, det er [...] altså sorry, men navnet sier bare: cool. 'Hvor skal vi gå? Til Lass uns Freunde bleiben.'¹⁷¹

Tom opplever gaten annerledes. Han jobber og bor i Choriner Strasse og tilbringer dermed det meste av dagen i området. I motsetning til Max synes han at gaten er ganske oppsiktsvekkende med alle dens tilbud. På mitt spørsmål om det finnes noe han savner i gaten, rister han på hodet og forteller at alt han trenger i sitt daglige liv er å finne i nærområdet, noe som knytter ham tettere til stedet:

Nei, altså iblant har jeg mer den underbevisste forestillingen, at det kanskje kan være en god ting at jeg snart skal jobbe et annet sted, fordi ellers så kommer jeg aldri vekk herfra. Det er mulig å gjøre innkjøp her rett rundt hjørnet, diverse ting hva vet jeg, alt kan ordnes til fots. Altså her i Choriner Strasse kunne man antakeligvis leve igjennom dagene på en absolutt selvforsynt måte, [...].¹⁷²

Tom fremhever noen forretninger som han særlig liker å benytte seg av idet de for ham signaliserer en viss *ekthet*. En av dem er det gamle bakeriet i gaten som han er blitt mer glad i med tiden. Som tidligere vesttysker opplever Tom bakeriet, de ansatte og interiøret der som et kjennetegn fra tiden før murens fall. Her går tiden langsommere og bakeriet har frem til i dag ikke klart å tilpasse seg kundenes behov. Dette opplever Tom mer som et underlig og besnærende fenomen enn som et forstyrrende trekk ved forretningen. For ham ligger bakeriets sjarm i at rundstykkene blir laget for hånd og ikke ved masseproduksjon. Selv om forretningen kan virke litt gammelmodig og rundstykkene ikke er blant de beste, finnes det etter Toms mening en originalitet som ikke kan erstattes av det nyetablerte bakeriet som ligger ved det neste gatehjørnet:

[...] til og med bakeriet Zessin. [...] vi har alltid hatt et slags Østperspektiv på dette bakeriet, slik var Østen [ler], og på den måten er det fortsatt der. Det var alltid slik at når vi klokken ti eller elleve kom dit og prøvde å kjøpe noe at alt var utsolgt. Og vi tenkte da: 'Det går nok ikke an, her finnes det utrolig mange mennesker som har lyst å kjøpe ferske varer fra bakeriet og de klarer bare å lage så lite at man er utsolgt klokken ti. Til og med på lørdager!'. At de er litt sånn trege i oppfattelsen, det var vårt bilde av dette bakeriet. I dag elsker jeg det, fordi jeg vet at det er et bakeri som baker rundstykkene selv og ikke tiner opp noen dypfryste varer fra fabrikken. Altså, så utrolig lekre er de vel heller ikke, [...] men det er nå engang ekte Schrippen [berlinsk dialekt for rundstykker]. [...] og da jeg så han [bakeren] sovende i bakeriets bakrom en gang, da tenkte jeg: 'Det er i grunnen fantastisk at det fortsatt finnes noe sånt!'. [...] Altså bakeriet er helt topp, også denne innretningen, som ser utrolig teit ut. Litt sånn: 'Nå må vi bli litt mer moderne her', men jeg synes det er helt supert. Der ved hjørnet har det nå for ikke så lenge siden åpnet et annet bakeri, jeg har vært der flere ganger og gikk uten å kjøpe noe ut igjen. Fordi på

¹⁷¹ [Min oversettelse] – Intervju 3, s. 12.

¹⁷² [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 7.

avstand ser alt veldig delikat ut, men når man kikker litt nærmere er det ikke sånn, og da tar jeg jo heller en sånn klassisk tørr Schrippe.¹⁷³

Ifølge Relph kan steder ut fra sin fremtoning oppfattes som *autentisk* eller *ekte* når de gjenspeiler kulturelle og åndelige egenskaper ved den konteksten de er en del av, mens steder som er påvirket av massekulturen og dens verdier, ifølge Relph, ofte oppfattes som *inautentisk*.¹⁷⁴ Koble man disse tankene til Toms utsagn, skulle det tilsi at Tom oppfatter det gamle bakeriet i termer av det autentiske, fordi det passer inn i den kulturelle konteksten det er en del av; det østlige Berlin. Samtidig antydes det at det nye bakeriet av Tom blir betraktet som uekte.

I det steder, med Nielsen, kan sies å bli tatt i bruk i både en mental og/eller materiell forstand, blir de oppfattet på ulikt vis: ”De [steder] har derfor heller ikke én fastlagt betydning. Individuer, grupper, generationer, køn og klasser kan alle have vidt forskjellige oppfattelser af stedet og af forskellige steder.”¹⁷⁵ Hvorvidt et sted i Choriner Strasse kan tas i bruk på forskjellige måter av ulike mennesker og dermed tillegges ulike meninger, anskueliggjøres gjennom Pauls og Lenas ulike beskrivelser av en liten plass i gaten. Når Paul, som bor alene forteller om hvor i Choriner Strasse han liker å oppholde seg, beskriver han den lille plassen som ligger ved siden av der han bor. Her går han gjerne om sommeren for å grille eller å feste: ”[...] jeg bor direkte ved siden av en veldig liten park, hvor man fint kan oppholde seg om sommeren og grille, jeg feiret også bursdagen min der [...]”¹⁷⁶. Det som Paul opplever som et sted for sommerlige fritidsaktiviteter er for Lena et sted uten kvaliteter. Plassen fremstår for småbarnsmoren som en irritasjon. Den oppfyller ikke det fysiske kravet hun stiller til området, fordi hun ikke kan bruke den som lekeplass eller liknende. Derfor tillegger hun stedet ingen eller bare negativ mening:

– *Det er denne lille plassen rett ved siden av her, men den brukes mer for å sitte på?*

Ja men det er jo ingen lekeplass, der skulle man bygge parkeringsplasser. Det er ingen park, det er ingenting, det er bare tull, [...] enten må de lage en lekeplass ut av det, eller parkeringsplasser. Det er det området trenger.¹⁷⁷

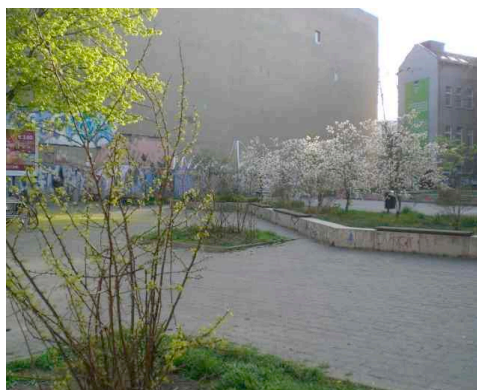
¹⁷³ Ibid., s. 9-10.

¹⁷⁴ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 67f.

¹⁷⁵ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 30.

¹⁷⁶ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 13.

¹⁷⁷ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 5.

Figur 5: Den lille plassen i Choriner Strasse. Foto: Sara Kohne

Lenas syn på den lille plassen viser at steder også kan tillegges betydning ved at man unngår dem, eller ved ikke å ta dem i bruk. Et ytterligere eksempel på dette gir Paul som forteller om en kafé som han tidligere besøkte en gang i blant, men som han nå ikke har oppsøkt på lenge. På mitt spørsmål om årsaken til dette, svarer Paul at han liker seg bedre på andre, mer etablerte utesteder i gaten. Selv om maten smaker bra faller ikke kafeen helt i smak, verken når det gjelder gjester, interiør eller pris. Etter hans mening er menneskene som går dit for opptatt av deres ytre, noe som gjør at han ikke helt føler at han hører til der:

– [...] kafeen her ved Schwedter Strasse?

Ja dit går jeg av og til for å spise frokost eller bare for å spise, men nå har jeg ikke vært der på lenge. Jeg synes at maten er super, men iblant blir det litt for chic hva angår menneskene, veldig mange agenturfolk [...], i alle fall tenker de veldig mye på deres ytre utstråling, hvordan de kler seg, oppfører og forholder seg. Det forstyrrer meg absolutt ikke, men jeg føler meg bedre på Lass uns Freunde bleiben eller på Walden.

– Kan du forklare hvorfor [...], er det menneskene eller interiøret?

Ja sikkert, er det mange ting som er i spill. Det er interiøret, også hvor lenge det har eksistert [...] så er det nærheten, vanen og at man kanskje kan spise mer rimelig på andre steder enn der.¹⁷⁸

Det at kafeen er forholdsvis ny og tiltrekker seg et annet klientell enn det han er vant til, medvirker altså til at Paul ikke oppholder seg der. Her mangler den etablerte kulturen som han opplever på andre utesteder i gaten. Derfor er den også mindre relevant. Her har han også en følelse av å ikke høre til, av å føle seg *malplassert*. Ifølge geografen Cresswell viser den dagligdagse bruken av stedsbegrepet til noe som går utover en kun romlig referanse, idet det knyttes til et sosiokulturelt felt og således impliserer noe normativt:

¹⁷⁸ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 6.

Something or someone *belongs* in one place and not in another. What one's place is, is clearly related to one's relation to others. In a business it is not the secretary's place to sit at the boss's desk, or the janitor's place to look through the secretary's desk. There is nothing logical about such observations; neither are they necessarily rules or laws. Rather they are *expectations* about behaviour that relate a position in a social structure to actions in space. In this sense 'place' combines the spatial with the social – it is 'social space.'¹⁷⁹

4.1.5 Å være hjemme i Choriner Strasse

Ettersom "hjemstedet" i den vestlige kulturen er et grunnleggende kjernesymbol for sosial tilhørighet, stabilitet og kontinuitet,¹⁸⁰ ser jeg det som relevant å se nærmere på informantenes opplevelse av å være hjemme. Hjemmet er, ifølge Cresswell, det eksemplariske sted hvorved en stedstilknytning kan sies å komme til uttrykk: "For many, the most familiar example of place and its significance to people is the idea of home."¹⁸¹ Siden flesteparten av informantene bor i Choriner Strasse eller i dens nærområdet kan det sies at de, i forskjellig grad har etablert et intimt forhold til dette stedet. I henhold til kulturgeografen Pauli Tapani Karjalainen mener Tønnessen at hjemmet oppfattes best i termer av det relasjonelle, det vil si som et forhold mellom mennesker og deres bosted.¹⁸² Hvorvidt informantene opplever forholdet de har til bostedet sitt som en følelse av å være hjemme, belyses i det følgende.

Lena forteller at hennes forhold til gaten ble forsterket da hun fikk sitt barn. Før betraktet hun ikke bostedet som særlig relevant i livet sitt, det var viktigere å være mye i bevegelse og på andre steder. Men siden hun nå tilbringer dagene hjemme sammen med sønnen sin, har bildet endret seg. Huset hun bor i, samt omgivelsen rundt, har for henne fått en ny betydning og er blitt til det privilegerte stedet i livet hennes. Ifølge Nielsen kan steds karakter endres gjennom ens holdning til dem og gjennom endringer i bruken av dem. Dette viser igjen at steder er i prosess, blir til og derfor ikke ganske enkelt kan forstås å inneha en fastlagt betydning.¹⁸³ Lena gir et eksempel på dette:

[...] Tidligere var en jo mer i bevegelse, vil jeg si. Da var den egne gaten ikke så relevant. Men i øyeblikket er det jo virkelig sånn at [...] universet er krympet litt. Sånn er det jo, når man er hjemmeværende med et barn, da blir de egne omgivelsene selvfølgelig viktigere. Det er fint her. Man har følelsen av at området er veldig avslappende. Man kan se alle menneskene i øynene uten å bli redd,

¹⁷⁹ Cresswell, Tim: *In Place/Out of Place: geography, ideology, and transgression*. University of Minnesota Press, Minneapolis 1996, s. 3.

¹⁸⁰ Thuen, Trond: "Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger.", s. 13.

¹⁸¹ Cresswell, Tim: *Place. A short introduction*. Blackwell Publishing, Oxford 2004, s. 24.

¹⁸² Tønnessen, Rune: *Om stedet, om det moderne, og om stedets stilling i moderne menneskers øyne.*, s. 112.

¹⁸³ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grenser og regioner.*, s. 22f.

noe som jeg synes er veldig viktig. Det er også en grunn for at jeg ikke kunne bo i et området med veldig høy kriminalitet, selv om området er såkalt hipt [...].

– *Du ville altså si at du har funnet ditt hjem her?*

Ja uten tvil. Dette er i alle fall mitt hjem, eller vårt hjem. Absolutt.¹⁸⁴

Lena sier at hun opplever gaten og området rundt som avslappende. Det at det finnes lite kriminalitet og at det er mulig å møte mennesker med tillit, gir henne en opplevelse av *trygghet*, en kvalitet hun fremhever som viktig for å føle seg hjemme her. Etnologen Hilde Danielsen understreker i sin doktorgradsavhandling *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet* at nettopp følelsen av å kjenne seg *trygg* og *fri* er en indikator på at et sted kan kalles for et hjemsted.¹⁸⁵

Men som Lena sier er hjemmefølelsen ikke nødvendigvis bare knyttet til en følelse av trygghet. Hun trekker i tillegg frem gleden hun føler når hun kommer tilbake til gaten:

[...] vi [hun og hennes mann] identifiserer oss med Berlin, eller med området her. Men samtidig [...] har jeg selvfølgelig en sterk tilknytning til Sverige og det forsterkes gjennom bondegården vår, som vi eier der oppe [...].

– *Flere steder [...].*

Ja det føles bra. Det føles også alltid bra igjen å komme tilbake til Berlin, til dette området her. [...] Altså dette området er vel ganske bra. Det legger man merke til når man er et annet sted. Altså her [...] det er sånne småting. Her spilles den riktige musikken på supermarkedet [ler], småting [...].¹⁸⁶

At det ”å være hjemme” et sted er forbundet med en viss identifikasjonsprosess, er et syn man også kan finne hos Relph. En slik identifikatorisk stedstilknytning kan, ifølge Relph, betraktes som et produkt av de opplevelser og intensjoner man har hatt på et sted, stedsspesifikke erfaringer som gir en forestilling om *hjemmet*. Han skriver at hjemmet i så måte utgjør fundamentet for menneskets identitet både som individer og som medlemmer av et fellesskap. Her føler man seg inkludert. Det er ikke bare huset man lever i, det er heller ikke noe som kan være hvor som helst, eller bare byttes ut. Ifølge Relph er således hjemmet å forstå som et unikt og singulært betydnings- eller meningssentrum:

¹⁸⁴ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 4.

¹⁸⁵ Danielsen, Hilde: *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet*. Universitetet i Bergen, Bergen 2006, s. 156.

¹⁸⁶ [Min oversettelse] – Intervju 2, s. 14-15.

Home is the foundation of our identity as individuals and as members of a community, the dwelling place of being. Home is not just the house you happen to live in, it is not something that can be anywhere, that can be exchanged, but an irreplaceable centre of significance.¹⁸⁷

På samme måte gir også Tom uttrykk for at han føler seg hjemme i Choriner Strasse gjennom å identifisere seg med gaten:

Jeg har opplevd veldig mye i Choriner Strasse, men samtidig kunne jeg si at andre i andre gater sikkert opplever like mye, det er nå ikke noe karakteristisk for Choriner Strasse. Men det har noe å gjøre med at jeg har bodd her lenge og har vokst sammen med gaten gjennom tiden, den har blitt en del av meg.¹⁸⁸

De erfaringer som Tom gjort seg i løpet av sin tid i gaten, har med andre ord medført at sterke følelsesmessige tilknytninger har oppstått, et aspekt som også sosiologen Hummon er inne på når han skriver at: "Long-term residence substantially increases sentimental ties to a locale. Though such longevity may do so in part by saturating the community environment with memories of significant life experiences, [...]"¹⁸⁹. Men for Tom er det ikke tiden og opplevelsene alene som gjør at han kjenner seg igjen i gaten og føler seg hjemme der. Det er i tillegg engasjementet og arbeidet han har investert i stedet. I denne forbindelse nevner han at han blant annet, sammen med sine kollegaer, på egen hånd har bygget ut kontoret sitt i gaten. Dette har medvirket til at området for ham har fått en særegen og uerstattelig sjarm. Kontoret har med andre ord blitt til et personlig og unikt sted for ham, det har satt sitt preg på området og lar det i så måte fremstå som noe signifikant og uerstattelig:

– [...] vil du si at du har funnet ditt hjem her?

Altså i Berlin generelt, ja bestemt! Men her på en spesiell måte. For tiden er det snakk om vi skal flytte ut fra kontoret her [...] og det er noe som jeg på en eller annen måte ennå ikke vil erkjenne, at det skulle bli sånn [ler]. [...] det er egentlig fullstendig latterlig, det er nå ikke engang et sånt ideelt kontor, det reflekterer lyden på en veldig dårlig måte, det er vanskelig å varme opp, men det har nå engang denne sjarmen av å være en del av en selv. Det er noe annet enn å leie et kontor et eller annet sted, slik man kjøper en bukse eller en sko. Det er sikkert sånn, men i alle fall også fordi vi har lagt mye arbeid i det, altså eget kroppslig arbeid [...].¹⁹⁰

Endelig påpeker Tom at han føler at Berlin og Choriner Strasse som bosted har blitt til et annerledes, og kanskje mer betydningsfullt hjem enn hans barndomssted i Midt-Tyskland. Han gir i denne forbindelse uttrykk for at sistnevnte har mistet sin betydning, at det i dag

¹⁸⁷ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 39.

¹⁸⁸ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 3.

¹⁸⁹ Hummon, David M: "Community attachment: Local sentiment and sense of place.", s. 257.

¹⁹⁰ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 4.

fremstår som mer eller mindre fremmed for ham, og at dette står i sammenheng med at de fleste av hans venner også har flyttet derifra. I så måte dreier det seg om et sted som først og fremst har antatt mening gjennom de sosiale bånd eller relasjoner som en gang fantes heller enn til stedets fysiske attributter. I Berlin, og især i Choriner Strasse, har han etter hvert funnet seg til rette, noe som har gjort at et sted som en gang var fremmed, nå har blitt til et hjem:

[...] å føle seg hjemme [...] det er selvfølgelig en banal sannhet, at det fungerer best der hvor en føler seg bra, spørsmålet handler bare om hvor man føler seg bra til slutt. I det fremmede eller når det fremmede blir litt som hjemme? Men dette 'hjemme' er jo ikke her. Min fortid i Kassel og Berlin, det er jo to forskjellige verdener, her er ingenting som der.

– [...]med henblikk på størrelsen og muligheter?

Ja, men også menneskene, der [i Kassel] bor jo nesten ingen av de menneskene jeg kjenner, eller vokste opp sammen med, lenger. [...] Berlin er jo super. Hver gang når vi er bortreist og kommer tilbake til Berlin gleder vi oss veldig. [...] Byen forandrer seg så fort, det synes jeg også er helt topp. [...] Og man kan oppdage så mange nye ting hele tiden, men man er ikke nødt til det. Jeg liker bare det at jeg kan gjøre det.

– Det er fint å bare ha muligheten?

Ja [...] Det er ikke så viktig at jeg akkurat vet hva som skjer, men det er viktig at jeg legger merke til at det skjer noe. [...] for eksempel når man våkner om morgenen, og hele byen suser og putrer. Det er en særegen storbylyd [...] som en organisme som puster [...] det finnes ikke i Kassel [ler].¹⁹¹

Til forskjell fra Kassel er Choriner Strasse og Berlin i dag blitt et sted som svarer til hans personlige og dagligdagse behov. Gaten kan for ham sies å ha blitt til et sentrum for meningsdannelse. Som sådan åpnes det opp for å omtale den som et hjemsted (med alt hva en slik forestilling innebærer). Norberg-Schulz skriver at nettopp følelsen av at omgivelsene er ”gode” og ”meningsfylte” gir en opplevelse av å være ”hjemme”. Ifølge Norberg-Schulz kan det sies at mennesker blir ”venner” med omgivelsene, noe som krever et åpent sinn og at omgivelsene må by på muligheter for identifikasjon.¹⁹² En slik mulighet kan sies å gi seg for Tom slik man ovenfor kan se det blant annet i forhold til hans verdsetting som en storby frembyr. Nettopp denne opplevelsen betegner, ifølge Norberg-Schulz, en kvalitet som er særegen for livet i byen, fordi byen er et mangfoldig samlingssted og kan betraktes som nettopp et ”mulighetenes miljø”.¹⁹³ Ved en slik kvalitativ og erfaringsmessig vurdering synes altså Tom å sette sitt tidligere hjemsted opp mot det sted som han i dag kaller for sitt hjem. At sistnevnte foretrekkes viser at han har funnet et ”nytt” sted å være, et sted hvor han per i dag føler seg hjemme. Gjennom slik å vise at man kan forvandle et i utgangspunkt fremmed sted

¹⁹¹ Ibid., s. 22-23.

¹⁹² Norberg-Schulz, Christian: *Et sted å være. Essays og artikler*. Gyldendal, Oslo 1986, s. 54f.

¹⁹³ Norberg-Schulz, Christian: *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus.*, s. 52.

til et meningsfullt område som assosieres med det hjemlige, synes Tom, med Hummon, generelt å fremvise en sterk grad av stedsbevissthet: "[...] being able to transform a new locale into a significant space of home – reflects, in all probability, real place skills."¹⁹⁴

4.1.6 Forandring eller utvidelse?

Som nevnt i kapitlene 1. og 3.3 preges området rundt Choriner Strasse av en gentrifiseringsprosess som påvirker gatens sosiale og fysiske ansikt på godt og vondt. I dette avsnittet ser jeg nærmere på informantenes opplevelse og oppfattelse av disse endringene (som her stort sett går parallelt med gentrifiseringsprosessen) samt hvilken betydning disse kan sies å innha for informantenes stedsopplevelse. Gjennom et spørsmål om hvorvidt informantene oppfatter utviklingen av gatens sosiale og fysiske trekk som en forandring eller som en utvidelse, tas det sikte på å komme frem til et bilde av hvordan denne utviklingen påvirker deres stedstilknytning og tilhørighet.

Begrepet forandring kan i denne sammenheng forstås som et brudd med stedets kontinuitet, det kan for eksempel uttrykkes gjennom opplevelsen av et verditap ved stedet, noe som ikke kan erstattes og som dermed lar stedet fremstå som betydningsløst og fremmed. Forandring blir dermed å betrakte som et negativt ladet begrep. Begrepet utvidelse derimot viser til stedets kontinuitet eller vekst, og blir dermed å forstå som noe positivt i betydningen av at et sted forbedres. Det må tilføyes at begrepene ikke utelukker hverandre, men at de er parallelle. Det er individenes syn på gaten og dens progresjon som skiller de to begrepene.

En del informanter påpeker i intervjuene at det i løpet av de siste årene har skjedd påfallende endringer i gaten. Max, som har jobbet i gaten i ti år, forteller at han de siste fem år har opplevd en sterk og vedvarende endringsprosess i gaten. Opplevelsen av endring knytter han først og fremst til husmoderniseringene:

[...], for fem år siden begynte det å bli ekstremt, og det har til nå ikke stoppet. For fem år siden var det litt mer moderat her. [...] For fem år siden kunne man enda vise noen forfalne hus til folk og si: 'For ti år siden så hele området slik ut [...]'.¹⁹⁵

Max misliker visse materielle endringer, særlig de nybygde husene og deres design irriterer ham. Det er husenes transparens han beskriver som støtende. Denne blir i hans øyne til et kjennetegn for visse menneskers trang til å vise seg fram, noe han synes er en latterlig atferd:

¹⁹⁴ Hummon, David M: "Community attachment: Local sentiment and sense of place.", s. 273.

¹⁹⁵ [Min oversettelse] – Intervju 3, s. 9.

Selvfølgelig legger jeg merke til endringer! Her finnes designerhus, det finnes rare ekshibisjonistkontorer som jeg vemmes over. Disse menneskene som jobber bak vindusruter i første etasje og som i beste fall også glaner når noen går forbi. Menneskene fatter det jo ikke! Ser dette alvorlig ut? Nei dette ser ikke alvorlig ut. [...].

– *Er det en framvisning?*

Helt riktig.¹⁹⁶

Men det som etter Max mening kan sies å være en forverring av gatens utseende, opplever Tom som en forbedring. Han synes at nettopp husenes transparens, og de synlige kontorer i første etasje er en visuell utvidelse av gatens fremtoning. Gjennom kontorenes synlighet oppstår for ham et utvidet bilde av forretningsstrukturen på gateplan. Det må tilføyes at denne positive beskrivelsen av fenomenet, må begrunnes utfra Toms eget ståsted som arkitekt i gaten. Han forteller at han og kollegaene var de første som opprettet kontor bak store butikkvinduer i første etasje, og dermed bidro til å markere et nytt visuelt trekk i gatebildet. Dette gav Tom en følelse av å ha innflytelse på stedets utseende:

[...] vi var jo blant de første arkitekter i gaten som hadde sine arbeidsplass mer eller mindre direkte i et butikkvindu i gaten, sånn at man kunne glo rett inn. Og litt etter litt kom det andre arkitekter, planleggere og landskapsarkitekter til gaten. Da fikk jeg litt sånn innsikt i at det har en virkning når man gjør slike ting og at det også bestemmer og preger stedet. Og det syntes jeg var fantastisk. [...] og denne litt ekshibisjonistiske arbeidsatmosfæren, som er en god ting. Det gjør gaten godt, fordi det gir gaten en slags blanding [...].¹⁹⁷

Men Toms innflytelse på stedets karakter begrenses ikke bare til dette. Han forteller videre at han ved å ha tegnet et hus i Choriner Strasse og direkte har bidratt til å endre gaten både i fysisk og sosial forstand. Han hevder at husets samtidstilpassede utseende har gitt gaten et friskt preg, uten at det blir for påfallende. Samtidig setter dets beboere, hovedsakelig nyinnflyttete med barn, et positivt preg på stedet. Huset representerer Toms egne ideer og således han egen bearbeidelse av både det i det fysiske og sosiale gatebildet, og blir dermed et identitetsfeste. Samtidig spiller huset inn på stedets identitet, ettersom det utgjør en aspekt ved gatens fremtoning som igjen påvirker menneskers opplevelse og oppfattelse av stedet. Ifølge geografene Berg og Dale utvikler mennesker og steder identitet i *samspill med hverandre*: ”For det første dreier den seg om hvordan *menneskers identiteter* er romlig forankret eller relatert, for det andre hvordan *steders identiteter* er forankret i sosial praksis [...].”¹⁹⁸. Dette er

¹⁹⁶ Ibid., s. 10.

¹⁹⁷ [Min oversettelse] – Intervju 4, s. 1.

¹⁹⁸ Berg, Nina Gunnerud og Dale, Britt: “Sted – begreper og teorier.”, s. 50.

noe som Tom gir uttrykk for når han sier at huset har gitt ham en ytterligere identifikasjon med gaten:

Vi har forresten også bygget dette, [...] huset som står rett ved siden. [...] Dette bidro naturligvis også til en ytterligere identifikasjon med stedet. Men samtidig skjedde også dette som vi har snakket om akkurat, en implementering av mennesker som selvfølgelig ikke er født her, men som igjen preger stedet. Spørsmålet som må stilles er da selvfølgelig hvordan de preger stedet. [...] Jeg vil si at, som naboer preger de stedet veldig positivt, fordi de har en fin hage og barnene springer fram og tilbake [...] og ved huset så gikk det naturlig veldig klar ut på det, at man kunne si at det finnes et nytt hus i en rekke av hus som har et annet alder, og dette hus har likedan sin berettigelse å se sånn ut som det nå vil og kan.¹⁹⁹

Som nevnt i avsnitt 4.1.3, har Maria de siste tre år opplevd at sosialt svake grupper har flyttet ut og et nytt og ressurssterkt klientell har flyttet inn området. Dette representerer en forandring ved stedets sosiale struktur, noe som i hennes øyne innebærer et verditap. Årsaken til denne utviklingen mener hun å finne i områdets fysiske oppgradering. Dermed øker leieprisene og blir for dyre for disse gruppene. Hun forteller om et planlagt byggeprosjekt med navn Choriner Höfe, som ligger helt nede i Choriner Strasse. Dette kan gi en pekepinn på den sosiale utvikling som området er i ferd med å gjennomgå. Maria forteller at det skal bygges et eksklusivt og avsondret huskompleks bestående av dyre eiendomsleiligheter, et sted som skal være forbeholdt en bestemt gruppe mennesker; nemlig de som har råd til det. I prosjektet Choriner Höfe ser hun en tydelig fare for en økt segregering av de ulike befolkningsgruppene i området:

Choriner Höfe, det bygges så utrolig mange slike ting her for tiden [...] Jeg vet at de alle er avstengt og bare tilgjengelige med smartkort [...] Og de får alt bygget inn der, de får egne badstuer, svømmebassenger [...] Det er meget luksuriøst, de har alt der inne. Egentlig trenger de slett ikke mer å gå ut derfra igjen [ler]. Og dette kommer definitivt til å bli bygget der, det vet jeg fra en kunngjøring. Det skal bygges ganske mye der, og dette synes jeg er tull! De vil ikke komme til Teute, det tror jeg ikke. De kommer til å bruke deres egen lekeplass og alt som er i deres eget rike. På liknende måte som der nede ved Friedrichshain [en park som ligger lengre sør i bydelen].²⁰⁰

For å motvirke det som oppleves som en truende og uønsket sosial utvikling har hun deltatt i forskjellige demonstrasjoner mot dette boligkomplekset. Slik prøver hun også å vise solidaritet med beboere i samme situasjon:

---

¹⁹⁹ Ibid., s. 19.

²⁰⁰ [Min oversettelse] – Intervju 5, s. 19.

[...] det finnes en sterk boom her for tiden, for eksempel Marthas Höfe [et annet byggeprosjekt] hvor det fantes mange protester. Og så er det jo nettopp Choriner Höfe, som bygges for tiden. [...] Her deltok jeg også i mange protester, egentlig var jeg på alle demonstrasjoner, fordi det irriterer meg, selv om jeg ikke er en beboer her.²⁰¹

Også Paul kommer inn på dette byggeprosjektet i forbindelse med temaet om gatens fremtidige utvikling. Han gir uttrykk for et delt eller ambivalent syn i forhold til det huskompleks som er under oppføring. Som ingeniør for energiteknikk, ser han på bygningsprosjektet som et positivt innslag i gaten. Det at husene bygges på en miljøbevisst måte betraktes altså som en positiv ting som innebærer en viss utvidelse i forhold til områdets fysiske struktur. På den andre siden ser han, som Maria, prosjektets innvirkning på gatens sosiale plan. Det at husene bygges utelukkende for én bestemt målgruppe lar prosjektet fremstå i et mer tvilsomt lys idet det således bidrar til en sosial splittelse i området:

[...] Choriner Höfe, [...] det er en ting som jeg synes er [...] tvetydig. [...] altså på den ene siden er jeg selvfølgelig ut fra det jeg har studert og for det jeg jobber for, nemlig å bygge hus på en energieffektiv måte, [...] da synes jeg at det er en fin ting, at det finnes et slikt tilbud. På den andre siden vet man jo at det står mennesker bak dette, som prinsipielt sett bare er interessert i investering og omsetning. [...] Og på den måte oppstår en ensidighet. Fordi det søkes bare en målgruppe, det er bare en målgruppe som vil ha råd til dette, og på grunn av dette mener jeg at det til syvende og sist vil dreie seg om isolerte bygninger.²⁰²

Dette tolker han som et tegn på en kommende sosial ubalanse, en forandring. Som Maria, frykter han en økt segregasjon i området, som etter hans mening kan føre til konfliktsituasjoner. Choriner Höfe minner ham om såkalte *gated communities*²⁰³, som han så i Sør-Afrika. Mot en slik bakgrunn uttrykker Paul sin frykt for sosial forandring i gaten:

Altså egentlig blir jeg heller redd for hvordan [...] det sosiale skille blir større og større, [...] Jeg vet at, hvis det blir mer ekstremt, at jeg vil bli redd for at det oppstår konflikter og at disse menneskene som har mye penger kommer til å separere seg ennå mer. Gated Community er da et begrep som jeg ble kjent med i utlandet, som for eksempel i Sør-Afrika, det er vel det mest ekstreme land. [...] Og slike forhold kan og skal det ikke finnes her!²⁰⁴

²⁰¹ Ibid., s. 5.

²⁰² [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 16.

²⁰³ Begrepet er ifølge kulturviteren Daniela Pöder en felles betegnelse for overvåkte boligfelt i ulik form. Mer konkret dreier det seg om sikrede og lukkede boligarealer, som gjennom en synlig markering er avgrenset av deres omverden og samtidig utilgjengelig til offentligheten. I boken: *Gated Communities. Symptom für den Verfall der amerikanischen Gesellschaft? Eine kulturwissenschaftliche Betrachtung*. Wissenschaftlicher Verlag, Berlin 2006, s. 17f.

²⁰⁴ [Min oversettelse] – Intervju 1, s. 18.

De betenkeligheter Maria og Paul gjør seg omkring byggeprosjektets sosiale struktur, kan forstås som et uttrykk for en generell motvilje mot at stedet får nye sosiale grenser. Choriner Höfe synliggjør en forandring som er underveis og står som sådan som et (planlagt) fysisk symbol på et ”nytt” sosialt sjikt som er i ferd med å melde sin ankomst. Hermed vil også andre verdier gjøre seg gjeldende (også som en kilde til konflikt og antagonisme). Gjennom et ønske om økt sikkerhet vil for eksempel innflytterne ønske å avgrense seg fysisk fra de allerede eksisterende omgivelser. Dette oppfattes av Maria og Paul som negativt. Som Paul var inne på innebærer dette en fare for at konflikter kan oppstå som en følge av ulike forestillinger og forventninger omkring hvordan et sted burde være. Ifølge geografen Doreen Massey kan en slik avgrensning oppleves som truende. Det at steder tillegges grenser som skiller mellom et innenfor og et utenfor anser Massey som problematisk, fordi dette nettopp kan føre til en sosialt konstruert motsetning mellom ”oss” og ”dem”. Massey vil derimot heller slå et slag for at steder heller betraktes som *møtesteder* slik disse tenkes å være konstruert av en bestemt konstellasjon av sosiale relasjoner som møtes og veves sammen. Etter hennes mening ville dette kunne bidra til å komme bort fra forestillingen om gjennomtrengelighet og sårbarhet.²⁰⁵

Gjennom sine bekymringer gir Maria og Paul uttrykk for en følelse av ansvar og engasjement for området og deres mennesker. I så måte dreier det seg om en følelsesmessig involvering (og reaksjon) i en situasjon som synliggjør sterke bånd til området. Dette understrekes også av Relph når han sier at steder menneskene er knyttet til, i bokstavelig forstand utgjør felter for *omsorg*. Omsorg for et sted innebærer ifølge Relph, en interesse for stedet ut fra tidligere opplevelser og forventninger om fremtiden, samt ansvar og respekt for stedet i seg selv, og for hva det betyr for en selv og andre:

The places to which we are most attached are literally fields of care, settings in which we have had a multiplicity of experiences and which call forth an entire complex of affections and responses. But to care for a place involves more than having a concern for it that is based on certain past experiences and future expectations – there is also a real responsibility and respect for that place both for itself and for what it is to yourself and to others.²⁰⁶

I neste del reiser jeg til Markveien i Oslo. Med bakgrunn i det samme analytiske oppsett som i herværende del om Choriner Strasse skal det i det følgende tas sikte på – gjennom nok en gang å sette søkelys på stedsaktørenes oppfattelse, opplevelse og beskrivelse

²⁰⁵ Massey, Doreen: “En global stedsfølelse.” I: Aspen og Pløger (red.): *På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv*. Spartacus Forlag A/S, Oslo 1997, s. 313ff.

²⁰⁶ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 38.

av gatens materielle og sosiale trekk, å vinne innsikt i hvordan tilknytninger og tilhørighet til gaten kan sies å komme til uttrykk.

4.2 Markveien

Fra Torggaten og Oslo sentrum spaserer jeg på Ankerbroen som går over Akerselven som er den naturlige grensen mellom byens østlige og vestlige del. Broen er utsmykket med store bronseskulpturer med tema fra norske folkeeventyr og blir derfor kalt Eventyrbruen. Den er også inngangsporten til Markveien som begynner like bak.

Det er en kald ukedag i februar og på gaten ligger det fortsatt fasttrampet snø. Her, fra den ene enden, kan jeg kikke nedover gaten og se at i andre enden får den en liten stigning. Gaten har få trær og er enveiskjørt. Ved gatens første hjørne går jeg forbi en gjenbruksbutikk med møbler, kjøkkentilbehør og sko i de store utstillingsvinduene sine. Her finnes trolig alt. Jeg tar turen oppover gaten og på min høyre side dukker det etter hvert opp mange små butikker av ulike slag. Jeg legger merke til at disse utgjør et mangfold av tilbud; en skomaker som også sliper nøkler, en eksklusiv forretning som selger smykker og designerklær, en arabisk grønnsakshandler og et moderne parfymeri. Jeg krysser gaten og ser at det er butikker i nesten alle hus på gateplan. Gaten virker ganske livlig, jeg passerer stadig mennesker som titter i de utallige butikkvinduene eller bare er på vei fra et sted til et annet. Jeg går videre og kommer til gatekrysset Nordregate, her ligger det et stort lilla 70-tallsbygg som viser seg å være et godt besøkt kjøpesenter med post, supermarked og bokhandel. Ved inngangen står mennesker og prater eller venter på noen. Da jeg kommer til Sofienbergsgate ser jeg Olaf Ryes Plassen på høyre siden av Markveien. Midt på plassen er det høye trær og noen ledige benker. En håndfull mennesker rusler gjennom parken og går ut på den andre siden, til den travle og støyende Thorvald Meyers gate. Jeg ser en trikk som stopper ved holdeplassen der en gruppe mødre venter med barnevogner. Rundt Olaf Ryes Plassen ligger det ulike typer kafeer og barer. Noen av dem har ennå ikke åpnet, men reklamerer på plakat for kommende konsert- og teaterkvelder. Jeg beveger meg videre forbi Olaf Ryes Plass og opp bakken.

Det er mindre folk i denne delen av gaten og antallet butikker er betraktelig mindre i forhold til nedenfor ved parken. Det er en roligere stemning og det virker mer som et boligområdet. Her legger jeg merke til de mange restaurerte og bevarte husfasadene i lyse farger som til en viss grad ligner på de berlinske fra gründertiden. Her og der dukker det opp små gallerier enten med keramikk eller moderne kunst i vinduet. Jeg går videre oppover og kommer forbi en folketom åpen kirkebakgård med lekeplass, benker og et lite grøntområde og

befinner meg dermed i gatens siste del. Her oppdager jeg, ved Øvrefossgate, en liten kolonialbutikk med servering. Litt kaffetørst går jeg inn og setter meg ved et av bordene ved vinduet, og kikker nedover Markveien.

4.2.1 Å komme til gaten – informantenes første møte med Markveien

'I love walking in London,' said Mrs. Dalloway.
'Really, it's better than walking in the country.'²⁰⁷

Virginia Woolf

Som nevnt kommer de fleste av mine fem informanter i Markveien fra andre steder enn Oslo, og derav hovedsakelig fra Bygde-Norge.²⁰⁸ Disse ble hovedsakelig tiltrukket av byens urbanitet og dens sosiale og kulturelle mangfold, noe som ikke fantes på bygdene de er vokst opp i.²⁰⁹ At det urbane kan virke fristende påpekes også av etnologen Kaschuba, når han skriver at det urbane bærer med seg løfter om et annet liv enn det rurale, heri ligger ifølge Kaschuba storbyens "tiltrekningskraft".²¹⁰ På grunn av dens livlige atmosfære, dens mange mennesker og kulturtilbud, samt dens store utvalg av rimelige leiligheter, var nettopp bydelen Grünerløkka for de fleste informanter et fristende sted å komme til.

Brorparten av informantene bodde på forskjellige steder i byen og hadde kjennskap til bydelen Grünerløkka og Markveien før de kom til gaten. Bjørn, en musiker som bor og jobber i gaten illustrerer dette:

Jo, jeg kjente gaten. Grünerløkka er vel en del av byen som jeg har brukt i 20 år, så lenge jeg har bodd i Oslo. [...] Første gang jeg begynte å gå her var i 1991 tror jeg. Da lå det en platebutikk her som jeg kjøpte mye musikk i. Så det var det første jeg brukte egentlig i denne bydelen her. [...] Men Markveien har vel ikke vært veldig betydningsfull før jeg flyttet hit.²¹¹

Også Solveig, en eldre dame som jobber og bor i gaten forteller om sitt første møte med Markveien: "Jeg husker at mor og jeg, vi kom til Markveien da jeg var liten, da har jeg et sånt klart bilde. Vi skulle rense en dyne, fordi det var fjærrenseri nede i gaten her og da husker jeg at det var litt som å komme til en annen by."²¹² Hun kunne huske området gaten ligger lenge

²⁰⁷ Woolf, Virginia: *Mrs. Dalloway*. Vintage Press, London 2000, s. 3.

²⁰⁸ Se Kap.2, avsnitt 2.2.

²⁰⁹ Jf. Intervju 6, intervju 8 og intervju 9.

²¹⁰ Kaschuba, Wolfgang: "Urbane Identität: Einheit der Widersprüche?", s. 10f.

²¹¹ Intervju 10, s. 1.

²¹² Intervju 7, s. 6.

før hun flyttet hit. Men selv om hun oppfattet strøket og dets urenoverte hus på den tiden som sjarmerende, var det dets beboere, samt områdets tette og mørke atmosfære, som gjorde det sterkeste inntrykket på henne, et inntrykk som beskrives som avskrekkende:

Og da jeg kom til Grünerløkka da, når kan det har vært da? Da var det veldig shabby her og jeg ble litt deprimert, jeg hadde ikke vært mye her borte og det var veldig mye fulle folk og veldig upussete hus og det var jo sjarmerende å se på, men samtidig ble jeg faktisk litt deppa av å se så mange fulle mennesker. Og bakgårdene var veldig mørke og triste, det virket trist altså. [...] Det var ikke hyggelig altså, jeg var litt sånn sjokkert. Nei her hadde jeg ikke lyst til å bli [...].²¹³

På samme måte som i Choriner Strasse har et tidligere kjennskap til gaten også for mange av informantene i Markveien vært avgjørende for deres valg om å bo eller jobbe her. Også her blir ulike kvaliteter og egenskaper ved gaten fremhevet som vesentlig for deres opplevelse av stedet og som sådan har også disse vært bestemmende for at de havnet her. Maren, som bor i gaten illustrerer dette når hun forteller at hun hadde et vagt ønske om å flytte nærmere sentrum, men ikke nødvendigvis til noe konkret sted. Günerløkka og Frogner var byområder hvor hun trivdes godt, men dette var bare en av flere grunner for henne til å flytte dit. Det var først og fremst en tilfeldig oppdagelse av en leilighet som hun hadde råd til å kjøpe, som gjorde at hun til sist bosatte seg i Markveien, for seks år siden:

[...] jeg hadde egentlig ikke noen plan om å flytte, ikke noen sånn bestemt plan. Jeg hadde liksom litt sånn luftige drømmer om å flytte til byen, men det var ikke noe konkret. [...] og så fordi jeg hadde en sånn følelse at når jeg var i byen, hvis jeg var på Grünerløkka, som jeg ikke var ofte, eller hvis jeg var på Frogner eller noe sånt, så trivdes jeg godt i et bymiljø. [...] Men så, så jeg tilfeldigvis annonsen for akkurat dette, denne leiligheten [...] og da bare syntes jeg at det så veldig fint ut og så [...] så jeg på salgssummen og plutselig så gikk det opp for meg at jeg hadde råd til det, [...].²¹⁴

Også andre informanter forteller om sine ønsker om å bo sentrumsnært. Ingrid, som har bodd i Markveien og nå bor i nærområdet, forteller at hun etter et lengre opphold i utlandet ville tilbake til Oslo igjen. Men til forskjell fra Maren så var det bydelens økende livlighet og dens rimelige leiepriser som ble utslagsgivende, da hun søkte og fant leiligheten sin i Markveien:

[...] så måtte jeg flytte tilbake til Norge og da ville jeg bo i byen.

– *Hvorfor kom du akkurat hit?*

---

²¹³ Intervju 7, s. 1.

²¹⁴ Intervju 9, s. 2.

Jeg hadde tittet på forskjellige bydeler, [...] for det første var det billig. Og så begynte det å bli en veldig levende bydel, alle snakket litt sånn om Grünerløkka og så fant jeg drømmeleiligheten der.²¹⁵

En kombinasjon av kjennskap, økonomiske forhold, men også av en viss forventning omkring hvordan det ville være å bo her, synes således å ha bidratt til å lokke Ingrid til gaten. Ifølge Relph kobles stedsfølelse til ulike grader av bevissthet om stedet. Om man forstår Ingrids forventninger som et uttrykk for et *prospekt* som til en viss grad er blitt forelagt henne, vil dette kunne settes i sammenheng med det Relph omtaler som en *inautentisk* innstilling til stedet. I det et slikt prospekt ikke kan sies å være dannet i en direkte befatning med, og opplevelse av, hele stedets identitet²¹⁶, så er det hermed heller ikke frembrakt noen full stedsbevissthet. Sistnevnte blir derimot, med Relph, å forstå i termer av nettopp det autentiske hvorved man blir seg bevisst et sted gjennom de aktiviteter og erfaringer som man selv gjør seg på stedbunden vis. Dette gir seg altså uttrykk i en annen type innstilling enn den som baserer seg på en forventning som ikke er stedsforankret i en erfaringsmessig forstand:

An authentic attitude to place is thus understood to be a direct and genuine experience of the entire complex of the identity of places – not mediated and distorted through a series of quite arbitrary social and intellectual fashions about how that experience should be, nor following stereotypical conventions. It comes from a full awareness of places for what they are as products of man's intentions and the meaningful settings for human activities, or from a profound and unselfconscious identity with place.²¹⁷

Ifølge Akman og Solberg er det byens *sentrum* som i særlig grad innbærer en tiltrekningskraft for mennesker: "[...] bysentra har en egen tiltrekningskraft på mennesker."²¹⁸ Med henvisning til den franske filosofen og litteraturkritikeren Roland Barthes hevdes det at sentrum er et privilegert sted for utfoldelse av sosiale aktiviteter, fordi det er her andre, fremmede mennesker befinner seg. Her muliggjøres det, i motsetning til de stedene der man står i nær relasjon til andre (for eksempel hjemstedet), en utprøving av nye relasjoner, noe som kan anta form av en lek.²¹⁹ Som Maren og Ingrid, forteller også Bjørn i denne sammenheng om lysten til å bo i sentrum, samtidig som han nevner at kjennskapet til bydelen og menneskene i gaten var utslagsgivende for at han havnet i Markveien. I forhold til sin profesjon som musiker satt også han i tillegg inne med en viss forventning om stedet og dets beboere, hvorav en del er kunstnere:

²¹⁵ Intervju 8, s. 1.

²¹⁶ Ifølge Relph er menneskers oppfattelse av stedets identitet grunnet i en helhetlig opplevelse av det han kaller for stedets tre hovedkomponenter: statiske fysiske rammen (materialitet), aktivitetene (bruk), og meningene (verditilskrivning), se kap. 3, avsnitt 3.5.2 eller Relph, Edward: *Place and placelessness.*, 45f.

²¹⁷ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s 63.

²¹⁸ Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 103.

²¹⁹ *Ibid.*, s. 103ff.

[...] vi hadde lyst å flytte ned til sentrum, fordi vi bodde litt utenfor og de vi kjente som bodde her, sa at det var hyggelig å bo her og et godt miljø i gården. Ja det var egentlig et veldig heldig sammentreff for oss at de flyttet når vi trengte et nytt sted å bo. [...] vi hadde visse forventninger også, fordi de sa at det bodde mye musikere og kunstnere her og det er vi også [...].²²⁰

Etter at hun, gjennom å ha vært med i en kunstnergruppe og fikk atelierplass i Markveien, bestemte Solveig seg også for å flytte hit. Hun forteller at det var områdets estetikk og dets levende atmosfære som var avgjørende for at hun bosatte seg her:

[...] Og så hadde jeg sett meg om på Olaf Ryes Plass og tenkte jeg vil ha utsikt til Olaf Ryes Plass. Og så tenkte jeg det må være topp, med denne deilige klassiske lille parken og fontenen i midten og det var enda flere trær der da. [...] og da tenkte jeg, ja tenk å sitte her og være en gammel dame, så kan du bare sitte ved vinduet og ser ut at det er liv i alle retninger. Koselig!²²¹

Solveigs bestemmelse om å bosette seg i Markveien kan belyses i forhold til det sosiologen Hummon omtaler som en *tilfredshet* med et sted. Ifølge Hummon betegner en slik tilfredshet et stedsforhold som innebærer en *bevisst* vurdering av stedet og dets sosiale og fysiske kvaliteter. For Hummon er stedets fysikk og dets sosiale miljø, forstått som objektive forhold, relevant. I tillegg må det påpekes at dette ifølge Hummon imidlertid kun betegner en dimensjon av menneskers forhold til sted og ikke nødvendigvis innebærer en stedstilknytning.²²²

4.2.2 Beskrivelser av gatens fysiske miljø

På samme vis som i Choriner Strasse fikk informantene i Markveien beskrive gaten slik de ville ha karakterisert den for andre som er mindre kjent med området. Gjennom deres uttalelser kom det også i Markveien frem enkelte aspekter ved stedet som var av stor betydning for de enkelte informantene og deres tilknytning til gaten. Her fremheves både fysiske (som belyses i dette avsnitt) så vel som sosiale (som belyses i neste avsnitt) egenskaper ved gaten, som betydningsbærende.

I dette avsnittet anskueliggjøres Markveien (i likhet med Choriner Strasse) som en symbolsk arena som er knyttet til det fysiske landskapet. Gjennom et slik grep vil jeg gjennom informantenes persepsjon av gatens fysiske kvaliteter forsøke å kaste lys på deres tilknytning til stedet. Her kommer igjen kulturgeografen Tuans forståelse av begrepet ”topofili” til anvendelse. Som nevnt (i kap. 3) skulle dette begrep betegne menneskers

²²⁰ Intervju 10, s. 1.

²²¹ Intervju 7, s. 2.

²²² Hummon, David M.: “Community attachment: Local sentiment and sense of place.”, s. 260ff.

interaksjon med, og/eller bearbeidelse av, sine fysiske omgivelser idet det skapes en psykologisk relasjon til disse.²²³ Ifølge Tuan byr stedets materialitet på et sansningsmessig stimulus som, i overført betydning, gir uttrykk for individuelle verdiforestillinger: ”[...] environment provides the sensory stimuli, which as perceived images lend shape to our joys and ideals.”²²⁴ Dette kan illustreres med et av Marens utsagn, hvor hun kommer inn på at særlig gatens litt uestetiske fremtoning virker som et tiltrekkende moment:

Jeg liker at det er litt rufsete [...] Jeg bryr meg selvfølgelig om estetikk. [...] Hvis jeg for eksempel er på Frogner, kusinen min bor på Frogner de har en veldig fin gård og det kan jeg sette pris på. Det er mange fine gårder her på Grünerløkka også, og det der mer utsmykket og mer påkostet sted, det kan jeg sette pris på. Men jeg kan tilsvarende sette pris på det som er litt shabby. Jeg kan til og med sette pris på det stygge bygget rett over gaten [ler].²²⁵

Som i Choriner Strasse, spiller gatens utseende også for mange av informantene i Markveien en betydningsbærende rolle i deres relasjon til stedet. Slik uttaler Ingrid seg om gatens utseende, særlig dens naturlige og arkitektoniske trekk. Hun beskriver parkene og husenes varierte utforming som sjarmerende:

[...] så har du de kjempefine parkene, den lille bak kirken og Olaf Ryes Plass, [...] så ser den [gaten] veldig fin ut, jeg liker husfasadene, liker at husene er såpass forskjellige både i høyde og utforming og noen som er treetasjer og noen som er femetasjer og denne kjempe stygge postblokken.²²⁶

Figur 6: Ulike høyder på husene i Markveien. Foto: Sara Kohne

Som Maren og Ingrid beskriver også Brian områdets arkitektoniske kvaliteter som tiltrekkende. Han synes at disse skiller seg ut på en positiv måte i forhold til byens resterende fremtoning, som etter hans mening virker ganske formløs. For Brian er det husenes alder og

²²³ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, s. 32.

²²⁴ Tuan, Yi-Fu: *Topophilia. A study of Environmental Perception, Attitudes, and Values.* Columbia University Press, New York, 1990, s. 113.

²²⁵ Intervju 9, s. 23.

²²⁶ Intervju 8, s. 15.

deres likhet med den tyske gründertidens arkitektur som lar området virke fint og spesielt. I tillegg gir tilstedeværelsen av kafeer stedet et eget visuelt uttrykk og en levende atmosfære. Dette er noe som i hans øyne ellers ikke er å finne i Oslo i denne form, og som gjør gaten attraktiv for mennesker som kommer utenfra:

[...] visually it is a lot nicer than other parts of Oslo. Oslo is very chaotic architecturally. [...] But a large stretch of the area here has all these old buildings. You know, old german style, aren't they? They look very Grünerløkka good. [...] I think I like the look of it. I suppose if you go to Kreuzberg in Germany, in Berlin, there are the same kind of buildings, except maybe one storey higher. It's a good street and when I bring people [...] I know from abroad and I bring them to this area, they are happy and like it. Because when you came out of the train station and all that is kind of horrible. [...] But, people who're visiting Oslo they're much happier to be here [...] So when you get to a café district ok there's plenty to see there is somewhere to sit down and that makes them happy.²²⁷

Bjørn er inne på det samme i sin beskrivelse av gatens behagelige stemning slik denne, i følge ham, oppstår på grunn av de særegne forretningenes tetthet og mangfold. At Markveien i tillegg også er lite trafikkert og smal synes han er ekstra et sjarmerende aspekt ved stedets fremtoning, fordi dette gir området et visuelt mer menneskelig og karakteristisk preg. Det at det er liv i gaten synes Bjørn er spennende. Det oppstår etter hans mening en atmosfære som gir ham muligheten til å oppleve mange inntrykk på en gang, noe han setter pris på:

[...] det er ganske trivelig, det er ganske mye smålokaler og mange små forskjellige butikker. Det gjør det litt triveligere, enn hvis det for eksempel hadde vært Rimi, Hennes og Mauritz og sånn som er stort. Jeg synes det kanskje kan være en sånn koselig handlegate og så er det jo veldig hyggelig at det er litt begrenset med vill trafikk, enveiskjørt og at det er ganske smalt som gjør at det er folkeliv i gaten. Det er ganske varmt på et vis, på grunn av et bilde at det er folk ute. [...], man ser liksom menneskene som bor i husene, de er utenfor og det blir en ganske høy oppløsning på opplevelsene egentlig, tettheten av inntrykk.²²⁸

På liknende måte som i Choriner Strasse forteller også noen informanter i Markveien at visse synlige elementer ved stedets landskap fremkaller et bilde og en atmosfære hos dem som de setter i forbindelse med fortiden. Ifølge Tuan kan stedets materialitet betraktes som en synliggjøring av tid, eller som et minnesmerke om det forgangne.²²⁹ Dette eksemplifiseres av Maren som sier at hun opplever noen fysiske trekk i bakgården der hun bor som oppåpnende for forestillinger om en svunnen tid og dens atmosfære:

²²⁷ Intervju 6, s. 21.

²²⁸ Intervju 10, s. 24.

²²⁹ Tuan, Yi-Fu: *Space and Place: The Perspective of Experience.*, s.179.

[...] så har jeg en veldig sterk opplevelse fordi jeg vet hvordan [...] hvilke hus som stod akkurat hvor her inn i denne bakgården. Sånn at jeg vet hvor mørkt det må ha vært, hvor liten plass det må ha vært til lek. Sånn at jeg tenker ofte på det når jeg sitter ute, at [...] den forskjellen. [...] Om sommeren så ser du det veldig markert på hele plenen på midten, der stod det en gård som var like høy som den foran.²³⁰

Også Solveig forteller om en fornemmelse av fortiden, særlig når hun snakker om gatens estetikk. For henne symboliserer spesielt gatens gamle og bevarte bygårder et bindeledd til det fortidige, det er noe hun synes er et tiltrekkende aspekt ved Markveien:

[...] det er veldig hyggelig med sånne gamle bygårder hvis de er bevart. En sjel fra eldre tider etter min mening. Jeg synes det er veldig interessant. Det har kanskje noe med min alder å gjøre, men jeg synes jo at det er veldig sjarmerende, den forbindelsen med historien.²³¹

På denne måten oppfatter Maren og Solveig visse trekk ved gatens utseende som uttrykk for noe som engang var, noe som utløser tanker og følelser hos dem. Dette understrekes av geografen Cresswell når han skriver at steder utgjør en viktig bestanddel i tolkninger av fortiden og i konstruksjonen av erindringer:

One of the primary ways in which memories are constituted is through the production of places. [...] The very materiality of place means that memory is not abandoned to the vagaries of mental processes and is instead inscribed in the landscape – as public memory.²³²

Ifølge Cresswell har steder dermed evnen til å gjøre levende det fortidige i det nåtidige.²³³

For mange gjør gatens form og utstrekning i forhold til en sansningsmessig opplevelse et spesielt inntrykk. Solveig fremhever gatens lengde i forhold til det visuelle som særegen. Markveiens lange utstrekning gir etter hennes mening muligheten til å få en oversikt over stedet, noe som hun oppfatter som estetisk fint: ”[...] det er jo flott med Markveien at den er så veldig lang, at du får det der lange perspektivet. Når du står der, litt fint med disse gamle profilene. [...] Det er jo noe eget med en så lang gate, det er flott.”²³⁴. Også Bjørn beskriver gatens form som både en estetisk sjarmerende og i tillegg komfortabel kvalitet ved stedet. Det at gaten har stigning kjenner han som en fin ekstra opplevelse når han sykler oppover den:

– Synes du at det er en fin gate? [...]

²³⁰ Intervju 9, s. 5.

²³¹ Intervju 7, s. 11.

²³² Cresswell, Tim: *Place. A short introduction.*, s. 85.

²³³ *Ibid.*, 87.

²³⁴ Intervju 7, s. 20.

Jaja jeg synes det. Den har en liten stigning, men det er ikke noe [...], du kan sykle opp hele gaten, på slutten er det kanskje litt bratt og så blir du sliten, men så er det veldig fin å trille ned fra toppen. Jo jeg synes det er en veldig fin gate. Ville anbefale den tror jeg. [ler]²³⁵

Noe liknende forteller også Ingrid om gatens form. Hun opplever dens stigning hovedsakelig som et praktisk og fordelaktig trekk, dette især når hun skal bevege seg til og fra byens sentrum:

Den er perfekt, fordi når man skal sykle ned til byen. Når man skal rekke noe kan man bare sitte, suser ned, kommer man frem dit man skal, ikke svett eller varm eller noen ting. Og når man skal hjem så må man slite litt, og da har det blitt kvelden og så er det kaldt.²³⁶

4.2.3 Beskrivelser av gatens sosiale miljø

I dette avsnitt vil jeg (som i 4.1.3) sette søkelys på informantenes opplevelse av gatens sosiale struktur. Med bakgrunn i psykologen Altman og antropologen Lows tankene om at menneskers forhold til det stedsmessige også involverer oppfattelsen av, og relasjonen til, andre mennesker, vil jeg her komme inn på hvordan stedsrelasjoner kan være å se i forhold til den mening som tilskrives et sosialt miljø.²³⁷

Mange av informantene karakteriserer Markveien som en folksom gate. Selv om enkelte av dem beskriver gaten som et rolig sted hva angår trafikk, gir de fleste uttrykk for at den, med henblikk på de menneskene som bruker den, er forholdsvis livlig og travel. Ifølge Simmel påvirker byens bygningsmessige tetthet, samt dens store folketall bybeboeres måte å være på.²³⁸ Dette understrekes, med henvisning til idéhistorikeren Trond Berg Eriksen, også av Akman og Solberg:

Det vi kaller for 'urbanitet', evnen til å føye seg inn i og holde seg flytende i vrømmelen av forskjellige mennesker og kryssende interesser, utvikles i byen som demografisk konsentrasjon. Man er aldri helt alene. [...].²³⁹

Denne eksemplifiseres av Maren som sier at hun liker gatens levende stemning, fordi den gir henne en inkluderende følelse, en følelse av å ta del i noe større:

---

²³⁵ Intervju 10, s. 24.

²³⁶ Intervju 8, s. 15.

²³⁷ Altman, Irwin og Low, Setha M.: *Place attachment.*, s. 7.

²³⁸ Georg Simmel: "Storbyene og åndslivet."

²³⁹ Eriksen, Trond Berg sitert i Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 70f.

[...] en opplevelse som jeg setter pris på er det at, [...] om morgenen, når jeg går så, når jeg åpne døren, porten, så kommer jeg ut i gaten, særlig når det ikke er vinter liksom, men det forgår hele tiden, så er liksom liv der med en gang og det setter jeg veldig pris på. [...] Så med en gang du åpner porten og går ut i gaten så er det veldig sånn følelse av at jeg er i verden, vi er sammen, en god følelse synes jeg.²⁴⁰

Videre mener Maren at gaten preges av en sterk variasjon med hensyn til de folk som er å se i den. Etter en direkte observasjon av menneskene som beveger seg på gaten, la hun merke til et større sosialt mangfold enn hun hadde forventet:

[...] så var det engang, jeg merket det i større grad fordi datteren min ville selge noen ting, hun ville ha et sånt bord rett utenfor i gaten her. [...] Og så ville hun gjerne at jeg skulle sitte ved siden av henne, bare for å holde henne med selskap. [...] og så satt jeg der med henne i tre, fire timer eller noe sånt. Og da så jeg jo på alle som gikk forbi og da så jeg at den prosentandelen av de unge hippe var mye lavere, enn det jeg også forestilte meg. Fordi det var en mye større variasjon av mennesker som gikk der, enn det jeg hadde tenkt meg. Og det var selvfølgelig ikke bare unge hippe og slitne mennesker, men du vet [...] hvordan skal man klassifisere folk, folk som ikke utstråler noe kunst eller moderne, eller noe sånt? Noe som er, hva skal man si, det vanlige, vanlige arbeiderklassefolk som [...] ja en stor variasjon.²⁴¹

Også Solveig oppfatter Markveien som et livlig område og fremhever gatens sosiale mangfold, hvilket hun, ut fra hennes ståsted som kunstner, opplever som et betydningsfullt karaktertrekk ved stedet. Det å kunne se på ulike typer mennesker når som helst, beskriver hun (siden hun er portrettmaler) som en viktig kilde til inspirasjon i forhold til sitt arbeid:

Den der livligheten og blandingen av folk det er spennende, for jeg lager jo bilder av mennesker, jeg gjør ikke noe annet enn det og bruker levende modell. Og da er jeg veldig avhengig av å kunne se helt nye mennesker går forbi. Og det er det som gjør at jeg har litt problemer med å bo på mindre steder, fordi jeg er ikke noe landskapsmaler, og da blir det de samme menneskene hele tiden og jeg er litt avhengig av denne kikken, at du ser helt nye menneskene. Så plutselig tenker jeg: 'Jøss! Se på hvordan det mennesket ser ut, veldig morsomt.' [ler] Å få liksom et kikk.²⁴²

Ifølge Simmel legger storbyens mennesketetthet, dens mangfold mennesketyper og livsstiler forholdene til rette for at det i relasjonen mellom mennesker oppstår en viss distansert holdning. Men som nevnt (i kap. 3) så skal ikke denne sosiale omgangsformen forstås som noe utelukkende negativ trekk ved det urbane liv. I positiv forstand gir den en personlig *frihet* og en rett til å være forskjellig i det den tilveiebringer muligheten for å utvikle både individualitet og personlighet i et rom som åpner for nettopp å velge anonymitet og distanse

²⁴⁰ Intervju 9, s. 4.

²⁴¹ Ibid., s. 8.

²⁴² Intervju 7, s. 3.

som sådan. Dette rom blir således å forstå som et (upersonlig og ikke-privat) rom for sosiale normer og samhandlingsformer som ikke er basert på det konvensjonelle. Som sådan står det i kontrast til det rurale.²⁴³ I denne sammenheng skriver Simmel:

Men det forekommer meg at vi tydelig kan gjenfinne dette skjema også når det gjelder utviklingen av individualiteten innen bylivet. Såvel i oldtiden som i middelalderen satte småbylivet skranker for den enkeltes bevegelsesfrihet og forbindelser utad, og for hans selvstendighet og differensiering innad, skranker under hvilke det moderne menneske ikke ville kunne puste – selv i dag føler jo den storbyinnbygger som forflyttes til småbyen, en innsnevring av et i det minste beslektet slag.²⁴⁴

Men hermed åpnes det, ifølge Simmel, også opp for en større aksept og toleranse i forhold til det fremmede og forskjelligartede,²⁴⁵ noe Ingrid kan sies å komme inn på idet hun trekker frem at gatens sosiale mangfold gir henne den frihet som hun trenger. Her får hun, gjennom å kunne sammenlikne seg med vidt forskjellige mennesker en lykkefølelse. Dette, sier hun er noe hun ikke kunne få på et sted der alle er like, fordi likhet forutsetter i hennes øyne et krav om å tilpasse seg, noe hun aldri kunne tenke seg å gjøre, særlig ikke når det kommer til statussymboler. Denne opplevelsen av sosialt mangfold knytter hun i tillegg i sterk grad til livet i byen, noe som gjør at hun betrakter det urbane som verdifullt:

[...] her føler jeg at folk er mye mer forskjellige. [...] jeg var på treningssenter og trente i går, som også ligger her, så ser jeg jo at noen er veldig blonde og pene og wow, litt sånn, noen er dekket med tatoveringer, en trener med hijab og så folk er så forskjellige da og jeg har merket at jeg trenger det. Jeg merker det at med en gang du flytter ut i et sted hvor alle husene er like, så er folk veldig like også og det plager meg da.

– Fordi du ikke passer inn?

Jeg passer ikke inn, aldri! Og det går ikke. [...] jeg tenker på hvordan måler man sin egen lykkefølelse? Hvordan måler man at man selv er lykkelig eller at man selv har det bra? Det måler de fleste mener jeg, når man sammenlikner seg med andre, fordi man speiler seg, ikke sant. Og idet du bor et sted hvor alle har veldig mye penger, alle har fine biler, alle har veldig pene hus og pene klær og gjør nesten det samme [...] Så er det, det du måler deg imot. [...] Og veldig mange måler i penger, bil, altså statusing. [...] Og det har mye å gjøre med hvor man bor også, litte gran i alle fall. Så vi vil bo her fordi hadde vi bodd der ute hadde vi vært nederst på rangstigen [ler]. [...] Men når man bor her så er det så utrolig mange forskjellige mennesker og det synes jeg er viktig. [...] og det liker jeg best ved Markveien, at du

²⁴³ Jf. Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 71; Aspen, Jonny og Pløger John: "Refleksjoner omkring bylivets estetikk og konsum." I: *Samtiden*. Vol. 3, Aschehoug, Oslo 1993, s. 16; Simmel, Georg: "Storbyene og åndslivet."

²⁴⁴ Simmel, Georg: "Storbyene og åndslivet.", s. 95-96.

²⁴⁵ Jf. Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 71; Aspen, Jonny og Pløger John: "Refleksjoner omkring bylivets estetikk og konsum.", s. 16; Simmel, Georg: "Storbyene og åndslivet."

kan gå der og det er en gate du deler den i tre og så er det alle de sidegatene og alle de menneskene og folk er så utrolig forskjellig.²⁴⁶

Bjørn, som bor sammen med sin kone og sine to barn i Markveien oppfatter gaten og området rundt som barne- og familievennlig. På spørsmål om hvordan han ville beskrive menneskene i gaten svarer han at han oppfatter dem som ganske avslappede. Samtidig som han forteller om gleden av å oppleve og kjenne mange barn i gaten, legger han i stor grad også merke til at det er en god del småbarnsmødre i den. Disse synes å ha god tid idet de gjerne tilbringer dagene sine gjerne på kafe, noe som Bjørn godt kan forstå, fordi han også har vært en barnepassende far. Videre setter han gatens fotgjengervenlighet i sammenheng med folks atferd i gaten idet denne, i hans øyne, legger forholdene til rette for en roligere måte å gå på:

– Hvis du ville beskrive menneskene her på gaten, hvordan ville du beskrive de?

De har ganske god tid, virker det som. Det er veldig mange kvinner med barnevogner, en veldig dominerende del av den gaten her. Og det vet jeg hvordan det er fordi, jeg ikke har vært selv, men har jo gjort det selv. Så da har man veldig god tid, så da sitter man på kafeer og sånt. [...] Men jeg har inntrykk at folk har ganske god tid når de [...] det er litt mer, det er så god plass å gå på her også. Som i de store gatene så går man nesten sånn [viser måten å gå på], hvis man har bedre plass så tenker jeg da [...] kan man spasere litt roligere. [...] Så er det en del barn i gaten og de har jeg blitt kjent med etter hvert gjennom barnehagen og skolen [...]. De løper opp og ned her, leker her på kvelden. Veldig fint på sommeren, fordi da er det jo barn og ungdom ut i gaten her.²⁴⁷

Figur 7: Mange barnevogn foran en kafé. Foto: Sara Kohne

Brian, som jobber i utelivsbransjen i Markveien forteller at han ser på Markveien som et sted som virker forlokkende på trendsettende folk: "[...] in a way you could say this is kind of one of these, I don't know, the Norwegians use this word hipster. I suppose you could say

²⁴⁶ Intervju 8, s. 6-7.

²⁴⁷ Intervju 10, s. 10.

this is the kind of cool part of town or whatever.²⁴⁸ Ut fra sitt perspektiv som musiker og bartender er Bjørn inne på noe liknende, når han sier at han også er i berøring med mange mennesker i gaten som han vil kalle for de kreative. Deres nærvær fører han tilbake til områdets mange utelivstilbud, som etter hans syn kan virke fristende for et slikt befolkningssegment:

Ja det er jo mye såkalte kreative folk som bor her.

– *Annerledes levemåte? Muligheter man har her, som er kanskje annertledes enn de man har på Frogner?*

Ja det er jo veldig mye klubber og puber og kaféer her. Så det er vel det man kalte for en bohemaktig livsførsel før, at man er mye ute og at nesten all sosial nettverk på bar. Så det er vel attraktivt for mange, ja.²⁴⁹

Bjørn sier videre at han for kort tid siden også har lagt merke til flere åpenbart ressurssterke folk som liker å vise seg frem i gaten. Disse opplever han, uten at han har hatt nærmere kontakt med dem, på grunn av deres overfladiske atferd, økonomiske bekymringsløshet og likhet, som et negativt trekk ved områdets sosiale ansikt:

[...] det har blitt mye mer trendy her, du ser jo på veldig mange folk som spaserer her at de har penger i alle fall. Om det er lånt eller tjent det vet man ikke, men du ser på en måte på klesstilen at [...] det er mye penger i miljøet. [...] Jeg observerer når jeg kommer opp til Olaf Ryes Plass, der er det den italienske pizzarestauranten og så har du Parkteateret og hele rekken der bortover. ‘Grünerløkka Brygge’ kaller man det da, det var en jente som kom fra Trøndelag [...] og hun fant opp ‘Ja opp på Grünerløkka Brygge’ så det var hva hun tenkte på da og det var jo en veldig bra fornemmelse. Fordi at der sitter på en måte bare folk og speiler seg i solbrillene og drikker kaffe og importert øl og sånt. Det er veldig mye å lese i denne overflaten da. Men jeg har vel blitt full av forakt for det også, men det er jo et avstandsfenomen på et vis. [...] jeg blir vel en forakter på grunn av en sånn, den bekymringsløse rikdom, noe sånt innholdløshet og kultur som er sånn smykke. Man er der fordi man skal se de konsertene [...]. Det virker litt grunt, lite substans egentlig. For meg virker det som et noen ganger litt overfladisk miljø, som jeg tror ikke har noen dype røtter egentlig. Det er ganske nytt og det ser så homogent ut det miljøet, både på hudfarge, aldersgruppe og på hvordan de ser ut.²⁵⁰

Markveiens sosiale mangfold, slik dette er blitt fremhevet av flere, finner også uttrykk i Marens beskrivelse av de sosialt svakerestilte i området. Dette kan sies å utgjøre en kontrast til Bjørns utsagn om en stadig tilstrømming av ressurssterke. Maren forteller i denne sammenheng at hun har lagt merke til en gruppe alkoholikere og uteliggere som holder til på

²⁴⁸ Intervju 6, s. 5.

²⁴⁹ Intervju 10, s. 17.

²⁵⁰ Ibid., s. 26-27.

Olaf Ryes Plass. Videre forteller hun at de på en måte har blitt en del av hennes hverdag idet hun ser dem på vei til og fra jobb. Hun synes at deres tilstedeværelse i strøket på en måte kontrasterer en av henne tidligere antatte forestilling om områdets ensidige sosiale struktur. Alkoholikerne og uteliggerne synliggjør i hennes øyne gatens sammensatthet, deres tilstedeværelse tilfører således området en form for verdi som hun setter pris på:

[...] Og på Olaf Ryes Plass, den parken [...] der er det ganske mange alkoholikere, gamle veldig slitne. De trenger ikke å være så gamle men du kan se at de er slitne. Og i den parken så er det en del av parken som jeg pleier å kalle for Rosebedet liksom, for det er et sånn avgrenset [...] det er en hekk rund og så er det et stort blomsterbed i midten og så er det benker rund. Og der pleier ofte uteliggerne hvis vi skal kalle dem det og de gamle alkoholikerne å være. Og når jeg kommer hjem fra jobb så ligger de kanskje der, noen ligger på benken. Og jeg liker den tanken at det fineste sted i den parken det har de. [...] Så når jeg går til jobb så ser jeg alltid de og det er en del av min bevissthet at de hører også til her i den byen. Og det er egentlig ganske mange slitne mennesker i denne bydelen og det veier på en måte opp for [...] hva skal jeg si [...] det var det første jeg la merke til, at den forestillingen om at det er bare gutter med tunge lugger som drikker kaffe latte her, den stemmer ikke.²⁵¹

4.2.4 Å ta Markveien i bruk

Hvordan et sted kan sies å anta mening gjennom en dagligdags omgang med det, vil i herværende avsnitt være et tematisk hovedanliggende. Hermed vil jeg, som tilfellet var med Choriner Strasse, igjen se nærmere på hva slags uttrykk tilknytningen til et sted kan gi seg. Akmans og Solbergs tanke om at den betydningsproduksjon som avstedkommes ved det stedsmessige må forstås i lys av pragmatiske og sosiale forhold, blir i det følgende reaktualisert som en forståelsesmessig bakgrunn.²⁵²

I likhet med Choriner Strasse, forteller flere av informantene i Markveien at gaten i deres øyne ikke fremstår som et enhetlig sted, men utgjøres av flere deler. En slik oppstyking kan sies å oppstå idet ulike deler inngår i ulike brukssammenhenger. Hermed tilveiebringes en viss asymmetri i forholdet mellom det fysiske og det mentale i det vi, med andre ord får å gjøre med et meningskompleks som går utover det rent materielle i den forstand at dets deler ikke lar seg sammenpasse i noen enhet eller helhet. Dette er også et tema man kan finne hos Relph hos hvem en slik meningsdimensjon først og fremst blir å se i forhold til et erfaringsmessig felt:

The meanings of places may be rooted in the physical setting and objects and activities, but they are not a property of them – rather they are a property of human intentions and experiences. Meanings can

²⁵¹ Intervju 9, s. 7-8.

²⁵² Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 76.

change and be transferred from one set of objects to another, and they possess their own qualities of complexity, obscurity, clarity, or whatever.²⁵³

Maren kan illustrere dette. Hun forteller at hun stort sett benytter seg av det hun oppfatter som gatens travle del (særlig når hun går til jobb hver dag). Hun opplever dette avsnittet som interessant og tiltrekkende, fordi det er her hun gjennom å se på folk får tankevekkende sanseinntrykk. Opplevelsen av et mangfold av mennesker blir herved å se i samband med det meningsinnhold som gatens nedre del tilskrives. Denne delen står imidlertid i kontrast til gatens resterende del, som hun for en stor del ikke benytter seg av og betrakter som kjedelig og uinteressant:

[...] sånn som jeg ser det, så er Markveien nedenfra og opp hit, opp til over parken, interessant. Da er det liv, da er det butikker, da skjer det ting. [...]

– *Så vil du si at du ikke er kjent med den siste delen av Markveien?*

Jo da, jeg er kjent med den, men det er ingen grunn til å gå der, fordi [...] det er ingenting jeg trenger der. [...] det er jo andre butikker der også, men det er ting jeg ikke trenger og det fører ikke til noe liv, det er ikke noe folk der. Og når jeg skal til eller fra jobb så vil jeg gjerne se folk og å gå uten folk er kjedelig liksom. Jeg vil gjerne ha den stimulus som det er å se på folk. Så går jeg i de gatene der det er folk.²⁵⁴

Brian som har bodd fire år i gaten uttrykker seg på liknende vis i forhold til sine bevegelser i området. For ham utgjør gaten bare av et avsnitt som er preget av en viss travelhet: "[...] but when I think of Markveien I think about the busy parts from here to I suppose where Helgesensgate crosses, beyond that it's really quite."²⁵⁵

I henhold til kulturgeografen David Seamon påpeker Cresswell at menneskers kroppslige bevegelighet kan være et sentralt moment for å få innsikt i menneskers forhold til stedets mening. Her spiller i særlig grad menneskers hverdagslige og rutinemessige *bevegelser* i sine omgivelser en stor rolle når det stilles spørsmål om omgivelsesmessig mening. Det er den vanemessige og hovedsakelig ubevisste kroppslige aktiviteten på stedet, som gir opphav til et steds mening. En slik bevegelsessekvens skulle i følge et slikt syn forløpe seg som en dans, nærmere bestemt som en "steds-ballett": "A 'place-ballet' is an evocative metaphor for our experience of place. It suggests that places are performed on a daily basis through people living their everyday life."²⁵⁶ Dette kan til en viss grad demonstreres gjennom et av Brians utsagn. For ham kan en slik betydningsmessig mental

²⁵³ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 47.

²⁵⁴ Intervju 9, s. 19.

²⁵⁵ Intervju 6, s. 3-4.

²⁵⁶ Cresswell, Tim: *Place. A short introduction.*, s. 34.

avgrensning av gaten føres tilbake til hans vanemessige bevegelsesmønster i Markveien. Brian sier at når han er i berøring med gaten så er det gjerne i sammenheng med faste steder som han går til for ulike bestemte gjøremål:

I also go to Markveien, because when I lived here I got my contact lenses at Brilleland. So I go back there for eye tests. I'm still here a lot, I have to use the post office and the bank. So I suppose Markveien is mostly me walking from there to there and back again.²⁵⁷

Ingrid, som sammen med familien, i løpet av en periode på tretten år, har bodd i ulike leiligheter i gaten, opplever heller ikke Markveien i termer av det enhetlige. For henne består den av tre deler (en nedre, midtre og øvre del), som hver og en har sin atmosfære og sitt tilbud. Gjennom tid og ulik bruk, har hun kommet til å dele opp gaten i henhold til en mental avgrensning av deler med egen mening:

– *Bodde du i den øvre delen av Markveien?*

Ja i den øvre, jeg bodde en måned helt nederst i Markveien også [...] da leide vi en leilighet helt nederst i Markveien der hvor alle dopmenneskene står, [...]. Og det var helt annerledes å bor der enn oppe. Det var faktisk mye mer bråk og mye mer dopdealere. Gaten forandrer seg veldig mye på et par meter.

– *Så du ville også oppdele gaten?*

Ja, ja. [...] Så jeg ville dele den i tre deler. Og jeg har brukt alle tre delene veldig mye og veldig forskjellig. [...] hvis jeg skal gå med barnene i parken og vi skal bare slappe av, så går vi til den pitte lille parken bak kirken, fordi der er det så rolig, da er det stille. Eller hvis vi vil ha det litt mer 'hurra' og møte noen kjente, så går vi på Olaf Ryes Plass. Og når det er bare kjæresten og meg – voksne, og vi skal gå og spise, så går vi nederst i Markveien.²⁵⁸

Ifølge Hummon har det følelsesmessige bånd som kan oppstå til et sted sitt opphav i en eller annen form for lokale aktiviteter.²⁵⁹ Dette eksemplifiseres også av Ingrid når hun kommer inn på at Markveien og området rundt tilbyr henne ting som svarer til hennes daglige behov. Fra barnehage til kafeer, her har hun stort sett alt hun trenger. Videre forteller hun at dette er en grunn til at hun stort sett kun oppholder seg på dette området, til tross for at hun ikke lenger bor i gaten:

[...] jeg merker det jo nå også, jeg bor der borte og så er jeg oppover Markveien og Thorvald Meyers gate og det var det. Og så må man ned til sentrum kanskje en gang i måneden. [...] men egentlig så trenger man ikke noe annet. Altså du har her en nattklubb, du har kafeer, du kan spise frokost, du har Vinmonopolet, Kostbar, klesbutikker, barnehagen, skolen er på andre siden, i Thorvald Meyers gate.

²⁵⁷ Intervju 6, s. 4.

²⁵⁸ Intervju 8, s. 4.

²⁵⁹ Hummon, David M.: "Community attachment: Local sentiment and sense of place.", s. 257.

Men ja, nei trenger ikke noe mer egentlig. [...] Markveien og Thorvald Meyers gate, begge gatene og aldri noen andre steder. Det er litt skummelt [ler] når man aldri kommer seg ut.²⁶⁰

Maren er inne på det samme når hun forteller at hun hovedsakelig benytter seg av det, området har å by på. Hun ser ingen grunn til å dra til andre steder, siden hun kan få alt hun trenger her. Det kan dermed sies at hun også oppfatter stedets rike tilbud av handlemuligheter som en tiltrekkende side ved gaten: ”Jeg kjøper alt jeg kan her, [...] hvis jeg får det jeg trenger her, så hvorfor skulle jeg dra til et annet sted for å kjøpe det?”²⁶¹. Hun setter særlig pris på de litt mer eksklusive matforretningene som hun kan finne her, men påpeker samtidig at gatens blanding av både dyre og rimelige alternativer er et bra trekk som bidrar til dens mangesidighet:

[...] det finnes jo en god andel folk her som kan bruke penger på det, det setter jeg stor pris på! At det er så mange mennesker som vil betale 40 kroner for et brød som er bakt av økologisk mel, at vi kan ha en butikk her som har det, ikke sant. Det synes jeg er veldig tilfredsstillende.

– Synes du at det også kunne ha vært fint med billigere butikker [...]?

Ja det er jo billigere butikker her. Jeg setter pris på at det ikke er ekskluderende for andre. [...] Men jeg har råd, jeg har pengene nå til å bruke på god mat og gode råvarer. Og jeg gjør det for mitt liv liksom. Men det er jo andre alternativer her, det er bra. Det er bra at ikke alt er dyrt.²⁶²

Siden Bjørn både jobber og bor i gaten tilbringer han mye av tiden sin her. Da han jobber mye om natten, har han ofte fri og mye tid om dagen. Denne tiden tilbringer han for det meste i området for å få gjort innkjøp eller for å slå av en prat med andre forretningsfolk i området: ”Jeg går veldig mye ute og treffer folk her og der, og fordi jeg har tid til å ta en kopp kaffe, så kommer man jo mer inn i bydelen på et vis synes jeg.”²⁶³ Han forteller at han, gjennom sin kontakt med folk i området får en følelse av å være i en *landsby*. I denne sammenheng fremhever han en tyrkisk grønnsaksforretning i gaten som han på grunn av dens kundesvennlige og familiære atmosfære særlig liker å benytte seg av. Denne butikken oppfatter han som inkluderende:

[...] kona mi og meg vi kaller det litt en sånn landsby, når man går på gaten her så kjenner man veldig mange og så har alle forskjellige oppgaver overfor hverandre, folk snakker sammen i butikkene til en viss grad. I alle fall på den grønnsaksbutikken er det veldig sosialt. Men også fordi det tyrkiske paret, mannen og kona som driver det, og de tre barn ofte er der også, så er det litt sosialt i utgangspunktet. Selv om det ikke er noen kunder der, så kommer man inn [...] det er det eneste stedet, den eneste

²⁶⁰ Intervju 8, s. 5.

²⁶¹ Intervju 9, s. 16.

²⁶² Ibid., s. 14.

²⁶³ Intervju 10, s. 20.

butikken hvor man kan ta en kopp te. [ler]²⁶⁴

I så måte så synes det å være denne fellesskapsfølelsen med gatens lokale som gir Bjørn fornemmelsen av å være i en bygd i byen. I sin undersøkelse *The Urban Villagers* fra 1962 påpeker sosiologen Herbert Gans at det sosiale fellesskap ikke nødvendigvis kun er et bygdefenomen. Man kan likeså godt støte på det i storbyen. Ifølge Gans er det gjerne de lokale butikkene som, ved å være sosiale midtpunkter i et nabolag, danner sosiale fellesskap og dermed bidrar til en slik atmosfære av det rurale i det urbane. Her kommer ofte den økonomiske transaksjonen i bakgrunnen i det handelen først og fremst handler om det sosiale (eksempelvis handler man for å slå av en prat).²⁶⁵ Bjørn kommer videre inn på dette når han forteller at også det egne arbeidsstedet, en liten bar med utstillingsrom, har vært viktig for å bli kjent med mennesker både i eget hus, enn også i gaten for øvrig. Slik kom han blant annet i kontakt med et eldre hjem i nærheten:

[...] jeg kjenner til alle. Mange som jobber sammen her på mer eller mindre frivillig basis. Så det har vært her en samlende, den baren og scenen her. [...] Og så har jeg blitt kjent med det gamle hjemmet der, eller flere som bor der, fordi de har vært her noen ganger og vi har laget arrangementer for dem, Youtubefest på dagtid. Så de kommer her og drikker kaffe og så drar vi ned lerretet og så finner vi noe som de har lyst å se. [...]

– *Hvordan kom du på å invitere dem?*

[...] jeg har vel kanskje savnet litt kontakt med det huset der det lå jo sikkert litt bak. I og med at jeg jobber her og det ligger jo der hver dag, tar solen vår og alt. [ler] Så da fikk jeg på en måte en god unnskyldning til å gå bort og banke på døren.²⁶⁶

At steder i Markveien, på liknende måte som i Choriner Strasse, også tillegges betydning ved at man unngår dem illustreres av Ingrid. Hun sier at hun pleier bevisst å unngå de nye kjedebutikkene i gaten. Disse forretningene mangler etter hennes mening en personlig struktur, siden ansatte (i motsetning til de selvstendige småbutikkene i gaten) ikke eier butikkene og ikke er involvert i selve butikkutformingene. Etter Ingrids mening finnes det i disse butikkene ikke nok ansvarsfølelse overfor selve lokalet og kundene. Dette er noe hun irriterer seg over:

[...] Veldig mange butikker har blitt kjedebutikker.

– *Som Boots eller Nille?*

²⁶⁴ Ibid., s. 9.

²⁶⁵ Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung.*, s. 108.

²⁶⁶ Intervju 10, s. 6.

Ja, ja akk Boots hua! Jeg har ikke vært der og jeg kommer ikke til å gå dit. Accessorize og Body Shop og Vita, [...] de har ikke bygget opp sin egen butikk. Sånn som mange av de andre småbutikkene har gjort. Da står du og bygger den selv og du utformer den selv og du er glad i butikken din og da ofrer man seg annerledes når det kommer inn kunder. Det er en ting som irriterer meg, absolutt!²⁶⁷

I denne sammenheng kan Relphs tanker om det *autentiske* og *inautentiske* igjen bli å betrakte som relevante. Som tidligere nevnt (se avsnitt 4.1.4) vil steder preget av massekulturens idealer kunne oppfattes som inautentiske. For Relph kan fraværet av individuelt preg åpne opp for at et sted taper sin verdi. I så måte kan nettopp et slikt fravær på et vis sies å gjøre seg gjeldende i tilfellet med Ingrids syn på disse kjedebutikkene. Deres mangel på personlig preg og engasjement blir her noe som man ikke vil assosieres med. Hermed kan de sies å virke negativt inn på hennes opplevelse av slike steder som identitetsskapende.²⁶⁸

4.2.5 Å være hjemme i Markveien

Siden alle informantene bor, eller en gang har bodd i Markveien kan man si at deres respektive intimitet med dette stedet er av ulik grad. Hvordan de opplever og beskriver sitt forhold til gaten og hvorvidt de har følelsen av å føle seg hjemme der, er spørsmål som også ble stilt i avsnitt (4.1.5). I denne optikk vil jeg nå ta i betraktning tilsvarende aspekter ved Markveien i håp om at dette kan bidra til å kaste lys på den underliggende problematikk, nemlig hvordan tilknytning og tilhørighet til et sted kan sies å komme til uttrykk.

Ifølge den norske sosialantropologen Marianne Gullestad refererer ordet *hjem* til langt mer enn bare et sted å bo i: ”Hjemmet er ikke bare et praktisk sted hvor vi bor (‘en maskin til å bo i’), men et fortettet symbol for svært mye av det som er viktig for oss.”²⁶⁹ I henhold til den norske kulturen skriver Gullestad at forståelsen av ordet hjem innebærer ideen om et sted og ideen om et sosialt fellesskap knyttet til dette stedet. Dette fellesskapet er ifølge Gullestad både å finne i den interne familie-kretsen og utenfor familien.²⁷⁰ Bjørn eksemplifiserer dette når han beskriver sin gode kontakt til menneskene i området og sin egen familiære og jobbmessige situertethet i Markveien som utslagsgivende for at han fornemmer strøket som sitt hjem. I tillegg fremhever han sin mangeårige kjennskap til Grünerløkka, fra før han flyttet hit som betydningsfull for å kunne oppnå hjemmefølelsen:

– Og at du føler deg hjemme her?

²⁶⁷ Intervju 8, s. 8.

²⁶⁸ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 78.

²⁶⁹ Gullestad, Marianne: *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge.* Universitetsforlaget, Oslo 1989, s. 51.

²⁷⁰ Ibid., s. 54.

Ja jeg gjør jo det.

– *Kan du forklare hvorfor?*

Fordi jeg kjenner så mange folk her. Datteren min går på skolen her og jeg jobber litt her. Ja tror det.

– *Men tok det lang tid for deg?*

Nei det gjorde ikke det, fordi jeg var såpass godt kjent med bydelen fra før, jeg bodde på en måte i nærheten her i mange år og har brukt bydelen. Det er bydelen jeg har brukt mest i Oslo. Så det var veldig: 'Endelig, flytte til Grünerløkka.' Helt topp. [ler] Det var det.²⁷¹

Ifølge Häussermann og Siebel er nettopp muligheten og evnen til å selv kunne bestemme og utforme et sted, en viktig forutsetning for å kunne føle seg hjemme. Derved gis grunnlaget for at mennesker får muligheten til å kjenne seg igjen i stedet, noe som de to forfatterne synes er nødvendig for å kunne anse et sted som sitt hjem: "Å selv kunne bestemme og utforme sine egne livsvilkår er en viktig betingelse for at man føler seg hjemme et sted."²⁷² Denne tanken illustreres av Solveig, som er født og oppvokst i Oslo. Hun forteller at hennes fornemmelse av å føle seg hjemme stort sett er begrenset til det strøket Markveien befinner seg i. Det er ikke selve byen Oslo hun oppfatter som sitt hjem, men det lille området i Grünerløkka, fordi det er her hun får følelsen av å ha det bra: "Jo her er det jo veldig hjemme, men jeg synes ikke selve byen. Men her har jeg det jo veldig bra."²⁷³ Denne oppfattelsen grunner seg for henne særlig i det aspektet at hun eier et sted i gaten som hun også har utformet selv: "[...] Så jeg har laget det der [...], så jeg har det veldig flott her. Og hver gang jeg kommer hjem fra utlandet, så tenker jeg: 'Gud! Eier jeg dette atelier liksom, det er jo helt utrolig!'"²⁷⁴.

Som nevnt i avsnitt 4.1.5 innebærer opplevelsen av å være hjemme, ifølge Norberg-Schulz en følelse av at omgivelsene man bor i er meningsfylte og byr på muligheter for identifikasjon. Ideelt sett skulle herved forholdet til stedet man bor i ifølge Norberg-Schulz likne på et vennskap, idet stedets kvaliteter åpner seg for en og gir psykisk fotfeste og en følelse av tilhørighet.²⁷⁵ Dette kan sies å være tilfelle hos Maren og hennes følgende forklaringer hvorfor hun anser Markveien som sitt hjem. På mitt spørsmål om hun har funnet sitt hjem i Markveien, svarer Maren med en gang ja. Hun forklarer at det er her hun liker å bo:

– *Så, kan du si at du har funnet ditt hjem her på en måte?*

²⁷¹ Intervju 10, s. 20.

²⁷² [Min oversettelse] – Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Neue Urbanität.*, s. 245f.

²⁷³ Intervju 7, s. 10.

²⁷⁴ *Ibid.*, s. 10-11.

²⁷⁵ Norberg-Schulz, Christian: *Et sted å være. Essays og artikler.*, s. 54f.

Ja, absolutt! At jeg har funnet mitt hjem her, ja. Veldig! Jeg tenker at hvis ikke noe spesielt skjer, så skal jeg, så vil jeg bo her [...].²⁷⁶

I denne sammenheng tilføyer hun at det er særlig bostedets nærhet til et tilbud av aktiviteter som hun liker å gjøre, som gjør at hun vil bo her. Det at hun for eksempel bor nesten rett ved siden av konsertstedene hun liker å gå til, gir henne en sterk trivselsfølelse:

[...] Ja jeg tenker at jeg skal bo her. [...] det er jo mange konsertsteder rund her og jeg liker det å gå på konsert. [...] Jeg går en del på konserter på Parkteatret, som jo bare er [...] altså rett over Olaf Ryes plass, så det er jo bare, hva tar det, to minutter å gå? [...] Den følelsen liker jeg veldig godt, at det er så nær.²⁷⁷

Endelig understreker Maren at Markveien, for henne som bor alene utgjør det ideale bostedet. I motsetning til de stedene hun bodde før, kunne hun her tenke seg å bli gammel. Dette er særlig fordi at hun her alltid kan få muligheten til å oppleve noe, fordi det her finnes liv og mangfold med en gang man er ut av døren, dermed er også faren for å kunne føle seg ensom liten:

[...] nå er jeg 50, men jeg tenker at det vil være et godt sted å bli gammel tror jeg. At man kan bare gå ut i gaten, at du kan se folk når som helst hvis du vil. Bare se mennesker liksom. [...] det er noen ting å se på. Altså der jeg bodde før så, det var jo mennesker der også men det var ingen som var ute og spaserte liksom på de veiene. [...] det var lite å se av menneskelig aktivitet egentlig. Lite variasjon, du kunne se barn som lekte. Men her er det en så stor variasjon. Og når jeg tenker at det er ikke en god ting å være ensom og man trenger ikke å være ensom når man er gammel heller. Men hvis man nå skulle være ensom, så tenker jeg at det er bedre å være det her enn å være det i en drabantby. Fordi det er jo bare det å gå til butikken og gå til posthuset og sånt noe som vil skape flere opplevelser enn på mange andre steder. Og så tenker jeg at jeg kan rulle meg ned til gamlehjemmet der til slutt [ler].²⁷⁸

På liknende vis beskriver Ingrid stedets livelighet som en utslagsgivende kvalitet ved gaten, en kvalitet som gjør at hun føler seg hjemme her. Som nevnt i avsnitt 4.2.3 opplever hun Markveien og området rundt som et sosialt mangfoldig og dermed urbant sted. Oppvokst i en liten bygd rett utenfor Oslo, har hun i løpet av tiden blitt betatt av det urbane liv. Det er bylivet i seg selv som gjør at hun føler seg bra og som gjør at hun oppfatter barndomsstedet mer som det stedet hun er oppvokst på enn som sitt hjem. Videre forklarer hun at det er i byen hun har bodd lengst og at hun her får alt hun trenger. Dermed, konkluderer hun med at det er

---

²⁷⁶ Intervju 9, s. 9.

²⁷⁷ Ibid., s. 9-10.

²⁷⁸ Ibid., s. 30.

byen og det urbane som gir henne en følelse av å være hjemme, særlig fordi det er her det er liv:

– *Kommer du opprinnelig fra Oslo?*

Fra Høvik, det er ti kilometer utenfor. Ti minutter med bil utenfor.

– *Er det veldig annerledes?*

Jaja, det er jo suburbia. Sånn villa og hager.

– *Ville du si at du har ditt hjem her mer enn [...]?*

Ja, jaja!

– *Kan du forklare meg hvorfor?*

Jeg flyttet hjemmefra da jeg var atten og da flyttet jeg til Tyskland [...] til München og så bodde jeg tre år i München. Så hvis jeg tar litt sånn hele livet mitt, så har jeg bodd atten år på Høvik, [...] og tjue år i byen. Så hele mitt voksne liv har jeg bodd i byen. Så fra jeg var null år til atten år så bodde jeg jo på Høvik. Men når du er barn, så bryr du deg ikke om hvor du er, bare at du har sengen din og mamma og pappa, så er det greit liksom. Men når man er voksen så er det veldig mange andre ting som er viktig, synes jeg. [...] Byen er viktig. [...] At det skjer noe rundt, [...].²⁷⁹

4.2.6 Forandring eller utvidelse?

Som nevnt i kapitlene 1. og 3.5 kan også området som Markveien ligger i sies å ha gjennomgått en gentrifiseringsprosess. Dette har påvirket gatens sosiale og fysiske karakter, både i positiv og negativ forstand. Her vil jeg ta opp tråden i fra avsnitt 4.1.6 og bruke den samme distinksjonen mellom forandring og utvidelse med henblikk på den senere tids utvikling. Hermed håper jeg å kunne komme nærmere en forståelse av hvordan denne type endringer virker inn på aktørenes tilknytning og tilhørighet til dette spesifikke området.

På liknende måte som i Choriner Strasse forteller de fleste informantene i Markveien om en opplevelse av at det har skjedd tydelige endringer i gaten i løpet av den tiden de har bodd eller arbeidet i området. Solveig påpeker en fysisk endring i gaten som hun synes har gitt stedet en utvidet kvalitet. Det at de fleste av husenes bakgårder under byfornyelsen har blitt bygd ut, opplever hun som et påfallende positivt trekk ved gatens materielle og sosiale utvikling. Dette fordi gårdene har blitt videre og lysere og dermed også mer tiltrekkende med hensyn til det å oppholde seg der:

De rev en del bakgårdsbygninger eller fløyer i hus, som gjorde at det var veldig lite lys og luft her, fordi det var bygget og bygget og bygget og bygget. Så kom lite lys ned i bakgårdene. Og så rev de noe sånn og det kan være både gode og dårlige sider ved det. Men det har i alle fall blitt mye åpnere og lysere og

²⁷⁹ Intervju 8, s. 6.

så har du sånne felles gårdsrom, sånn at de skiller mellom dem ofte er borte og sånn. Utfolde denne tanken at folk skal ha det koselig sammen, og mange steder tror det fungerer veldig bra.²⁸⁰

Bjørn, som har tyve års erfaring med gaten, uttaler seg også om de nye bakgårdene. Han beskriver dem i likhet med Solveig som estetisk fine og åpne, men påpeker samtidig også opplevelsen av en spesifikk ting som har forandret seg til den senere tids utvikling. Dette kommer frem i det han sier om den tidligere muligheten til å bruke bakgårdene som en alternativ vei til gaten, noe som han satte pris på. Men i det siste så har stadig flere bakgårder blitt avstengt, noe som begrenser en slik bruk:

Det er veldig mye fine bakgårder, men det er en ting som har forandret seg faktisk. Når jeg begynte å gå på Grünerløkka i 1991 så kunne man liksom gå gjennom mange bakgårder. Da jeg bodde på Grønland så gikk vi opp hit og så skulle vi som regel opp til Ryes Plass på den platebutikken så da var det flere bakgårder som vi kunne gå gjennom, det var litt flipp. Men det har blitt mer og mer stengt selvfølgelig, så det forandret seg, [...]. Jeg kjenner noen som bor der og der er det en veldig stor bakgård veldig barnevennlig og sånn. Så dit kan vi gå inn.²⁸¹

Videre påpeker Bjørn at det har skjedd en forandring i området sosiale struktur, noe han fører tilbake til området fysiske og økonomiske oppvurdering. Som en følge av en slik utvikling måtte på den ene siden en del barnefamilier, på grunn av plassmangel og økonomi, flytte ut av området. På den andre siden kom det til et nytt klientell bestående av unge og relativt ressurssterke mennesker. Denne utvikling oppleves som nevnt (i avsnitt 4.2.3) som heller negativ:

[...] Det er for dyrt. Altså det skjedde sikkert mye da på 90-tallet, etter den byfornyelsen fordi da ble det interessant også for folk som spekulerte, man kunne kjøpe, selge og tjene penger. [...] Men jeg synes det er litt synd at det har blitt så dyrt [...]. Jo det er to ting som er litt dumt, jeg vet ikke hvordan det var før, men det har blitt mye dyrere og så har det blitt [...] det bygges veldig små leiligheter, så alle som vi gikk sammen med i barnehagen som fikk barn nummer to, de [...] så sant, de ikke kom fra Asia eller Afrika, så flyttet de ut fordi da var leilighetene for små. Nordmenn vil ha mye plass rundt seg, så har de to barn, da vil de i alle fall har et soverom til. [...], så veldig mange måtte flytte ut. Så kommer det jo mye unge folk inn som vil bo her selv om det er dyrt her [...], party, mange likesinnet folk, den kulturen de leter etter.²⁸²

I sammenheng med gatens fremtidige utvikling fremhever også Ingrid det forhold at det bare bygges dyre og små leiligheter i området som et negativ trekk. Hun synes som Bjørn at dette

²⁸⁰ Intervju 7, s. 4-5.

²⁸¹ Intervju 10, s. 25.

²⁸² Ibid., s. 3.

virker inn begrensede og at det således preger gatens sosiale utvikling idet de nye leilighetene som bygges først og fremst er bygget for en type mennesker. Hermed blir gatens befolkning mer ensartet, noe som hun ser på som et problem:

Det som er det største problem, vil jeg si er at alle nye steder som bygges, sånt som det [peker på et hus utenfor] som er nytt, så bygger de ikke for barnefamilier.

– *Hovedsakelig for single?*

Ja selvfølgelig, fordi per leilighet de selger så tjener de mye mer, så de bygger mange små leiligheter og det er det eneste de bygger. [...] Så legges det kun til rette for den type befolkninger. Og da blir jo alt ensrettet, da har du hele demografien som bare smuldrer opp, fordi de ikke har plass til gamle, eller familier, eller ungdom.²⁸³

På liknende måte som det kom frem i Choriner Strasse viser også beskrivelsene til Bjørn og Ingrid til en frykt for en sosial forandring i gaten. Denne utviklingen på stedet vil i deres øyne medføre en separering og en homogenisering. Informantene anser dette som negativ, fordi det vil føre til en utilsiktet ekskludering av visse befolkningsgrupper og dermed til et tap av verdier som det nåværende sosiale mangfold i gaten kan tilby. Herved blir igjen forskjell forstått som en verdifull kvalitet ved Markveien, en tanke som understrekes av etnologen Danielsen når hun skriver at tanker om *mangfold og heterogenitet* i Norge i de siste årene har fått en verdimeisig oppvurdering. Ifølge Danielsen førte denne utviklingen til en utfordring for tanken om likhet som verdi, som har hatt og fortsatt har høy status i Norge. Danielsen skriver at mangfoldighet ofte knyttes til et ønske om å behandle forskjellige mennesker på en jevnbyrdig måte, hvorved individuelle forskjeller oppfattes som en ressurs og står i kontrast til likhet eller homogenitet, som forbindes med tvang til konformitet.²⁸⁴

I kontrast til Bjørn og Ingrid betrakter Brian gatens sosiale utvikling på en mer avslappet måte. Ut fra hans ståsted som bartender ser han tilflytningen av unge og ressurssterke til området som en utvidelse av stedet:

But I think though, that even if there was no financial crisis and if lots of rich people were moving into that area. I wouldn't see that as any kind of enemy, because we are running our business here and it's welcoming if people come in and spend money that's great. So I wouldn't necessarily see the fact that the population in the area changes as a bad thing at all.²⁸⁵

Ifølge Norberg-Schulz innebærer den tiden vi lever i en fare for at steder oppleves som mindre unike og ekte enn før. Grunnen til dette ligger for ham i massekulturen og dens

²⁸³ Intervju 8, s. 13.

²⁸⁴ Danielsen, Hilde: *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet.*, s. 175.

²⁸⁵ Intervju 6, s. 12.

innvirkning på stedets egenart. Steder som er preget av massekultur og standardisering svekker ifølge Norberg-Schulz selve gleden av å oppleve dem som annerledes, fordi de ikke lenger har en klar identitet. Norberg-Schulz kaller dette for *stedstap*, opplevelsen av at stedet ikke byr nok mulighet for identifikasjon. Dette kan føre til at mennesker kan miste sitt psykiske fotfeste på et sted og ikke lenger føler seg tilhørig der.²⁸⁶ Beskrivelsen til Solveig, som synes at det har skjedd en påfallende forandring i gatens butikkstruktur, gir et eksempel på dette. Hun nevner hovedsakelig kjedebutikkene ankomst til gaten som en grunn til bekymring. For henne synes det å være et overflødigshorn av nye hjørnekiosker og apotek, som har dukket opp på de fleste hjørner i området, noe som hun synes er irriterende. Etter hennes mening setter kjedebutikkene et ensformig preg på Markveien og ødelegger dermed gatens spesielle sjarm. Denne utviklingen tilskriver hun en viss mangel på å sette restriksjoner for forretningsetablering i fra bydelsstyringens side. Disse kunne begrense denne type kommersielle progresjon, som hun opplever som et verdimessig tap ved stedet:

Du har liksom Deli de Luca på den ene siden og så har du 7eleven på den andre siden av hjørnet, så har du 7eleven oppe på det hjørnet, så har du Mc Donalds opp der, så du har veldig mye sånne kjede greier, [...] det beriker jo ikke bydelen på noen måte, tvert i mot! [...] kjedelig. Og så har du noe, siste eksempel at det har kommet noe, jeg ble helt sjokkert, sånn 7eleven på et hjørnet ovenfor her også. Men opp på hjørnet mot Olaf Ryes Plass, så lå det også en 7eleven butikk, på venstre siden når du går opp over. En hyggelig mann som står der, men det var jo ikke noe behov for det. Så den la nå ned til slutt og så lurte man, hva blir det nå der da. Jo, så ble det et apotek til, og på neste hjørnet ligger det et apotek. Jeg mener, det er så provoserende. [...] Så kommer det noe her som heter Roots eller Boots eller gud vet hva, så ser de ut som det bare dreier seg om pene unge damer som skal rette på huden sin eller noe. Veldig ubehagelig altså! Så du har altså en kommersiell utnyttelse helt uten noen som helst form for styring av Grünerløkka, som truer for så vidt sjarmen som er her.²⁸⁷

Også Ingrid beretter om en vandel i gatens forretningsstruktur. Hun forteller at hun ut fra hennes hverdagslige behov og økonomiske situasjon opplever en viss endring. Butikkutvalget har i hennes øyne blitt mindre siden noen av forretningene er forsvunnet fra stedet, eller bare har blitt eksklusivt for henne. Dette har medvirket til at hennes forhold til gatens utsalgssteder er blitt begrenset:

[...] utvalg av butikker er blitt veldig snevert, jeg synes det var lettere før. Det er ikke sykkelreparatøren der lenger, det er eiendomsmegler, det er ikke noen kafé som ikke har alkoholservering. Det er ikke noe billig sted for barneklær, sånn som jeg trenger for eksempel, det er veldig sånn design barneklær, det

²⁸⁶ Norberg-Schulz: *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus.*, s. 17f.

²⁸⁷ Intervju 7, s. 4.

---

har jeg ikke råd til. Jeg skulle gjerne ha kjøpt barneklær til tusen kroner i gensen, men det går ikke. Og det er litt sånne ting som var før, synes jeg.²⁸⁸

For å motvirke denne, etter hennes mening ensidige utvikling av gatens forretningsstruktur startet hun sammen med en venn en bydelsbevegelse som har satt seg fore å verne butikkens mangfold og tilgjengelighet. Gjennom sitt engasjementet kan Ingrid, ved slik å ta et ansvar for områdets utvikling, sies å gi uttrykk for en sterk tilknytning til sitt leveområde:

Og så startet jeg jo sammen med min venn en bydelsbevegelse som heter Unik. [...] Det var da min venn som startet det for så vidt, som ble lei av at det bare ble kjeder og storkiosker og eiendomsmeglere og sånt på Grünerløkka. Og det var jeg også veldig lei av, så jeg kastet meg liksom på den bølgen [...]. Nei jeg ville bare gjøre noe som var for bydelen, ja. Prøve å forme den, eller bevege den i en bestemt retning. Jeg tenkte at mye gikk i en feil retning så vi måtte prøve å dytte den i en annen retning.²⁸⁹

Gjennom slik å trekke frem visse aspekter ved informantenes fortellinger som kan bidra til å kaste lys på de forestillinger og opplevelser som gjøres, i henholdsvis Choriner Strasse og Markveien med henblikk på deres respektive fysiske og sosiale trekk (men også med henblikk på deres vekselvirkninger), har jeg i hver av disse (parallelle) kapitler gjort et forsøk å komme frem til en dypere forståelse av hvordan deres tilhørighet og tilknytning til gatene kan sies å komme til uttrykk. Samtidig har jeg underveis berørt visse likheter og ulikheter i forhold til hva slags oppfattelser, opplevelser og beskrivelser som kan sies å bli gjort på de respektive stedene. En slik komparasjon vil i det følgende kapittel være et emne for nærmere beskjeftigelse.

---

²⁸⁸ Intervju 8, s. 5.

²⁸⁹ Ibid., s. 3.

5 Likheter og ulikheter

5.1 En gate i endring

Som nevnt (i avsnitt 3.2) kan en gate, ifølge arkitekt Norberg-Schulz være å betrakte som et særegent trekk ved byrommets tetthet. En by uten gater lar seg knapt nok forestille, de er som sådan en vesentlig del av byen, steder hvor veier møtes, samles og spres. Med henblikk på en slik funksjon har jeg sett at både Choriner Strasse og Markveien kan betraktes som slike samlingssteder for mennesker med ulik bakgrunn. Men samtidig som de respektive stedene i en viss forstand kan sies å foreligge som gitt, har jeg også tatt i betraktning en annen (subjektiv) dimensjon hvorved noe *finner sted*. Ved dette ble det åpnet opp for et perspektiv hvorved stedet qua fenomen ble å forstå i termer av en erfaringsmessig prosess. En konstituerende tilblivelse er med andre ord i spill i det stedets (foreliggende) materialitet eller fysikk bibringes mening og verdi.

Både i Choriner Strasse og Markveien fremheves ulike fysiske og sosiale trekk ved gaten som nettopp verdifulle for informantenes tilknytning og tilhørighet til hvert av stedene. Hermed har jeg fått i hende forholdsvis sammensatte bilder av de respektive gatene. Disse kan sies å utgjøre særegne deskriptive profiler. I det følgende vil jeg ta i nærmere øyesyn disse profilene med henblikk på å gi en oversikt over det som fremstår som et *kompleks* av likheter og ulikheter mellom gatene. Hermed tas det avslutningsvis sikte på å komme inn på spørsmålet om hvorvidt det kan tales om en stedserfaring som er særegen for områder preget av gentrifisering. I så tilfelle; av hvilken beskaffenhet er denne? I denne sammenheng vil jeg altså gjøre et forsøk på å flette gatene sammen i et sammenfallende (eller synkretistisk) og (eventuelt) nytt bilde av en gate i endring.

5.1.1 Det første møte med gaten

Flesteparten av de respektive gatenes informanter er tilflyttere i fra andre steder. I Berlin var det særlig byens særegne historie som for flere var tiltrekkende, mens i Oslo var det byens levende miljø, det sosiale og kulturelle mangfold, som ble fremhevet. Til tross for at man således kan tale om ulike ”byspesifikke” forhold som har vært medvirkende faktorer med henblikk på informantenes valg av bosted, kan man også spore visse forhold som går på tvers av stedene som sådan. Et trekk som er felles for mange av informantene er eksempelvis den appellerende *forestillingen om det urbane liv*. Storbyens dynamikk er med andre ord et motiv som går igjen i flere av utsagnene. Hermed samles et knippe med verdimeslige fellestrekk som har vært gjeldende for informantene i deres forhold til sine gater og bydeler: mennesker

og folkeliv, rimelige leiligheter, kulturtilbud, sentral beliggenhet, særegen historie (Prenzlauer Berg) og levende miljø (Grünerløkka).

5.1.2 Gatens fysiske miljø

Med henblikk på deres opplevelse eller erfaring av de respektive gatenes fysiske omgivelser, gir altså informantene uttrykk for visse kvalitative trekk som kan sies å gå i retning av det estetiske. Hermed har gjerne blitt gatens *utseende* blitt betont. I denne sammenheng fremheves blant annet husenes arkitektoniske mangeartethet, samt deres noe rufsete og slitte preg, som sjarmerende trekk ved begge områder. Sistnevnte peker imidlertid ut over det konkrete skue i det de alderstegne husene blir eksempler på distinkte fysiske trekk (ivaretatt husfasader, lysforhold, gamle skilter etc.) som settes i forbindelse med en temporal dimensjon. Hermed åpnes det opp for at stedene som sådan tilskrives mening og verdi ut i fra visse mentale forestillinger omkring det forgangne, noe som ytterligere skulle vise at steder ikke kun bestemmes ut i fra deres materialitet og (romlige) lokalisering. Dette understrekes som nevnt av Nielsen når han skriver at det: ”[...] er kendetegnende for sted og landskab: at de også får og har realitet som ’Denkgebäude’ og mental forestilling.”²⁹⁰. At slike fysisk-mentale bilder kan spille en avgjørende rolle i forhold til det å knytte stedsbånd, kunne man se i tilfellet med Tom i Choriner Strasse når det fortelles om hvordan gatens belysning var utløsende for en følelse av nostalgi hos ham.²⁹¹ Endelig viser også andre konkrete fysiske trekk ved hver av gatene til kvaliteter som settes pris på hos de enkelte. Markveien bli i så måte oppfattet med henblikk på dens lange utstrekning og helningsgrad, mens det i Choriner Strasse er den begrensede lengden som oppfattes som et særegent og identitetsskapende trekk ved gaten.

5.1.3 Gatens sosiale miljø

Både Choriner Strasse og Markveien blir å finne omtalt som steder med et utpreget nærvær av såkalte *kreative* mennesker. Hva man imidlertid legger i en slik betegnelse synes å variere i fra sted til sted. I så måte synes benevnelsen i Berlin hovedsakelig å bli brukt for å betegne menneskers faglige bakgrunn (arkitekter, mediefolk etc.), mens den i Oslo gjerne er blitt omtalt i forbindelse med deres livsstil (trender, det bohemaktige etc.).

At begge områdene er *familie- og barnevennlige* fremheves også som en særegen kvalitet ved det sosiale miljø i begge gater. Men i samband med at småbarnsfamiliene må sies

²⁹⁰ Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner.*, 35.

²⁹¹ Se kap. 4., avsnitt 4.1.2.

å sette sitt preg på bybildet, så har jeg også sett at deres tilstedeværelse er blitt oppfattet på forskjellig vis. I Oslo blir barnefamiliens nærvær stort sett oppgitt som et positivt aspekt ved gatens miljø, mens det i Berlin er blitt gitt uttrykk for mer blandede følelser. Dette kom eksempelvis frem i forbindelse med Marias utsagn omkring det hun oppfattet som konfliktsøkende unge mødre,²⁹² et – ifølge henne, forholdsvis nytt element i gatebildet som tilbakeføres til den senere tids ankomst av et forholdsvis ressurssterkt og ungt klientell. Hermed berøres imidlertid et aspekt som kan sies å gå på tvers av de enkelte stedene. Gruppen av unge med god økonomi fremstår med andre ord som et fellestrekk i det den blir å finne igjen i det som blir sagt om Markveien hvor en tilsvarende tendens også kan sies å ha gjort seg gjeldende.²⁹³

Til forskjell fra Choriner Strasse karakteriseres Markveien som et folksomt og sosialt mangesidig sted. Denne sammensatthet og hva angår gatens folkeliv fremheves her i positive ordlag som en inkluderende kvalitet ved den. Dette kommer blant annet Ingrid inn på når hun nevner gatens sosiale heterogenitet som et viktig aspekt i forhold til sin følelse av tilhørighet. Den gjør det enklere for henne å være annerledes og antar således avgjørende verdi i forhold til det å gjøre livet i byen meningsfullt.²⁹⁴ Hermed kan hun, som nevnt sies å bekrefte Simmels tanke om at byens mangfold legger forholdene til rette for en større aksept i forhold til det som arter seg annerledes, forskjellig og som sådan fremmed.²⁹⁵

I kontrast til dette aspektet ved Markveiens sosiale miljø, fremstår Choriner Strasse mer som et rolig og ensartet sted, noe som for informantene antar forskjellig mening og verdi. Opplevelsen av et fravær av både sosialt svakerestilte og eldre mennesker blir i så måte på den ene siden oppfattet som et verdimeslig underskudd. På den andre side blir denne ensartethet ved gatebildet derimot av andre fremhevet som et positivt aspekt. Dette kan ses i sammenheng med en oppfatning om likhet som verdi. Hermed blir en slik form for homogenitet å betrakte som en sosial gevinst i det den blir avgjørende i forhold til det å føle seg som en inkludert del av et slikt fellesskap.

5.1.4 Å ta gaten i bruk

Felles for både Markveien og Choriner Strasse når det kommer til hvordan de respektive gatene tas i bruk, er at de begge, med henblikk på en dagligdags omgang, bestemmes og

²⁹² Se kap. 4., avsnitt 4.1.3.

²⁹³ Se kap. 4., avsnitt 4.2.3.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Jf. Akman, Haci og Solberg, Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom.*, s. 71; Aspen, Jonny og Pløger John: "Refleksjoner omkring bylivets estetikk og konsum.", s. 16; Simmel, Georg: "Storbyene og åndslivet."

oppfattes som bestående av flere deler. I så måte kan utsagn fra både Maren (i Oslo), samt Lena (i Berlin) trekkes frem som eksempler som viser denne tendens til å stykke opp gaten i flere ulike deler avhengig av dens anvendelse (heller enn å ta den i betraktning som en helhetlig størrelse).²⁹⁶ Dette understrekes også av Relph når han i en slik sammenheng understreker at et steds fysiske og kartografiske lokalisering ofte er mindre relevant når dets mening skal gis en bestemmelse.²⁹⁷ Eksempelene overfor viser således både hvordan de enkelte gater antar mening gjennom deres bruk, så vel som hvordan en slik mening selv tas i bruk når det kommer til å skulle orientere seg i et område.

Videre blir et rikt tilbud og utvalg av forretninger og utesteder fremhevet som appellerende trekk ved begge områder. At de respektive gater således kan sies å tilfredsstillende flesteparten av de dagligdagse behov innebærer at relativt sterke vanemessige bånd til de enkelte steder oppstår. I denne forbindelse blir det man kunne omtale som ”sosiale kundeforhold” nevnt som en særegen ting ved Markveien i det disse, ved å åpne opp for en viss sosial omgang, i tillegg til den rent økonomiske utveksling, kan sies å bidra til gatens fellesskap tilhørighetsforhold.

5.1.5 Å være hjemme i gaten

At de respektive gatene oppleves og beskrives i termer av det hjemlige er noe som blir nevnt på tvers av stedene. Utsagn omkring dette kan sies å være konkrete uttrykk for tilknytning og tilhørighet til de enkelte steder, idet et *hjemsted*, som nevnt, kan forstås som både et grunnleggende kjernesymbol for tilhørighet,²⁹⁸ så vel som at det kan betraktes som det eksemplariske sted hvorved en følelse av tilknytning²⁹⁹ kommer til uttrykk. Denne type stedsbånd blir både i Oslo og Berlin å se i sammenheng med at informantene *bor* i gaten eller i dens nærområde. Hermed kan bosetningen bli å betrakte som et uttrykk for det kvalitative forhold mellom mennesket og sted i det det (konkret) viser til dets stedsbånd qua hjemstedsbånd. Dette samsvarer med Norberg-Schulz sin tanke: ”I bosetningen er vi altså ikke ’et eller annet sted’, men ’hjemme’ i et heget rom.”³⁰⁰

Også en erfaring av *tid* er i begge gater blitt trukket frem i forhold til en følelse av å ha hjemmehørighet. I denne sammenheng synes altså tiden å være en avgjørende forutsetning for at bånd eller tilknytninger av denne typen skulle kunne bli etablert. Hermed kunne man si at

²⁹⁶ Se kap. 4, henholdsvis avsnitt 4.2.4. og 4.1.4.

²⁹⁷ Relph, Edward: *Place and placelessness.*, s. 29.

²⁹⁸ Thuen, Trond: “Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger.”, s. 13.

²⁹⁹ Cresswell, Tim: *Place. A short introduction.*, s. 24.

³⁰⁰ Norberg-Schulz: *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus.*, s. 35.

de så og si finner sted ved at en temporale dimensjon, slik jeg tidligere har vært inne på, gjør seg gjeldende i forhold til en opplevelse av kontinuitet og sammenheng i omgivelser som ikke i seg selv kan sies å bære i seg dette. Et slikt sammenspill mellom tid og sted er noe Tuan kommer inn på når han i samband med sin tanke om at den tiden man tilbringer et sted kan være vesentlig i forhold til det å oppleve dette stedet som identitetsskapende, skriver at: ”Sense of time affects sense of place.”³⁰¹. Nettopp dette å kunne identifisere seg med, eller kjenne seg igjen i, et sted er et aspekt som på liknende vis begge steder blir vektet i utsagn omkring det å oppleve et sted som et hjemsted. En slik form for identifikasjon kom eksempelvis til uttrykk når Tom (i Choriner Strasse) og Solveig (i Markveien) kommer inn på hvordan de hver for seg har utformet sine egne og personlige lokaliteter i gaten.³⁰²

Særegent for Berlin er imidlertid at *trygghet* blir trukket frem som en særegen kvalitet i forhold til det å føle seg hjemme (i Choriner Strasse). Trygghet blir i denne sammenheng å se med at det aktuelle området er preget av relativ lite kriminalitet, men også i forhold til det som blir omtalt som en følelse av et sterkt sosialt fellesskap, slik eksempelvis Lena beskriver det når hun kommer inn på gatens sosiale miljø.³⁰³

5.1.6 Forandring eller utvidelse?

Både i Markveien og i Choriner Strasse kommer de fleste av informantene inn på forhold som har å gjøre med hvorledes de respektive stedene har gjennomgått forandringer på det fysiske så vel som på det sosiale plan.

I denne sammenheng er det gjerne endringer i gatens fysiske struktur som først og fremst blir vektet og trukket frem. Særlig modernisering og nybygg av hus og leiligheter blir i begge gater lagt merke til. Denne type endringer blir, i de enkelte gater, imidlertid oppfattet på ulikt vis i det de oppleves både som utvidende (i en positiv forstand) og som forandrende (i en negativ forstand) i forhold til et mer overordnet syn på de respektive stedenes utvikling.³⁰⁴ Slik blir eksempelvis den oppgradering som bakgårdene i Markveien har blitt gjenstand for av Solveig oppfattet som et positivt grep, mens den samme forandring av Bjørn blir å se som begrensede i det de nye bakgårdene lukket igjen for tidligere ferdselsveier.³⁰⁵ Tilsvarende synes Max (i Choriner Strasse) å oppfatte husenes endrede visuelle fremtoning som en kilde til irritasjon, mens Tom ser på dette – som han til en viss grad selv har bidratt til (ved

³⁰¹ Tuan, Yi-Fu: *Space and Place. The Perspective of Experience.*, s. 186.

³⁰² Se kap. 4, henholdsvis avsnitt 4.1.5 og 4.2.5.

³⁰³ Se kap. 4, avsnitt 4.1.3 og 4.1.5.

³⁰⁴ Begrepene forandring og utvidelse forklares i kapittel 4.1.6.

³⁰⁵ Se kap. 4, avsnitt 4.2.6.

byggingen av sitt kontor og tegningen av et hus i gaten), som visuelt berikende for gaten som et hele.³⁰⁶

De respektive gatenes fysiske utvikling blir videre assosiert med endring i både en sosial og økonomisk forstand. I denne sammenheng fremhever informantene stedenes fysiske opprusting som utslagsgivende i forhold til deres økonomiske og sosiale oppvurdering. En slik *oppvurdering* (i fysisk og økonomisk forstand) blir av informantene i både Choriner Strasse og Markveien satt i sammenheng med en viss endring av de respektive stedenes sosiale sammensetning. Prosessen synes i så måte å bli betraktet og trukket frem som et *utgangspunkt* for at mange beboere, av plassmangel og/eller økonomiske hensyn, på et eller annet tidspunkt så seg nødt til å flytte (dette gjaldt eksempelvis eldre og sosialt svakerestilte i Choriner Strasse og familier med flere barn i Markveien). Hermed har man, i begge gater, fått å gjøre med ankomsten av en gruppe mennesker som blant annet har det til felles at de er på høyde med de respektive områdenes økonomiske oppgradering. Det er med andre ord tale om en gruppe av solvente som nå kommer, eller er kommet, til å sette sitt preg på et gatebilde som da også kan sies å bli, eller være, skreddersydd for dem. Denne sosiale utviklingen blir av de fleste informanter oppfattet mer i retning av en forandring enn en utvidelse i det den blir å betrakte som medvirkende til at en sosial ubalanse, samt konfliktsituasjoner, kan komme til å sette seg i deres nærmiljø. Dette kommer særlig frem i forbindelse med Maria og Paul sine utsagn omkring det planlagte Choriner Höfe (i Choriner Strasse).³⁰⁷

I denne forbindelse gir mange av informantene uttrykk for bekymring hva angår det som oppfattes som en økt grad av homogenisering i de respektive områder. Denne tendens blir på den ene side å se i forhold til den sosiale sammensetning i begge gater, på den andre side blir den i Markveien å se i forhold til det man kunne omtale som gatens forretningsstruktur. En slik utvikling (som går i retning av det ensformige) synes generelt å bli oppfattet som en forandring. Den innebærer med andre ord tap (eller en reduksjon) av et steds mangfoldighet, noe som for de fleste informanter synes å virke negativt inn på deres tilknytning til sine respektive nærmiljø. I så måte synes det å kunne være tale om en tendens som for mange rokker ved selve forestillingen om det urbane liv. Denne tok, som nevnt, opp i seg det mangfoldige og det heterogene som en appellerende og i den forstand positiv kategori. Når en gate er i ferd med å tømmes for slike attributter, vil dette samtidig innebære et visst tap av mening og verdi og dermed også virke negativt inn på styrken av de bånd som knyttes til et

---

³⁰⁶ Se kap. 4, avsnitt 4.1.6.

³⁰⁷ Se kap. 4, avsnitt 4.1.6.

sted. Dette gir for eksempel Solveig i Markveien uttrykk for, når hun forteller om det hun oppfatter som en monoton oppblomstring av kjedebutikker i gaten.³⁰⁸

Samtidig gis det hos mange informantene (i begge gater) uttrykk for et visst ønske om å motvirke denne tendensiøse utvikling. Denne reaksjon synes å bære i seg en følelse av ansvar i forhold til det som skjer i et nærmiljø og kommer på liknende vis til syne i både Berlin og Oslo. Som sådan synliggjøres sterke stedstilknytninger. Slik forteller eksempelvis Maria (i Choriner Strasse) om hvordan hun har deltatt i ulike protestaksjoner mot det planlagte Choriner Höfe.³⁰⁹ På liknende vis kommer Ingrid (i Markveien) inn på hvordan hun har vært med på å etablere en bydelsbevegelse som har som et formål å verne gatens eksisterende mangfold.³¹⁰

5.2 Avslutning

I sammenlikningen er det kommet frem eksempler på egenskaper eller kvaliteter som på en måte kan sies å være særegne for de enkelte gater. De finner med andre ord forankring i det lokale og kan i så måte sies å være stedbundne og byspesifikke. Samtidig synes de imidlertid å kunne peke utover en slik stedbundenhet idet man også får å gjøre med kvaliteter som, i et komparativt perspektiv, må kunne sies å gå på tvers av de enkelte gatene.

Om man ved det kvalitative forstår noe som er fremkommet på bakgrunn av en viss vurdering, så kan de respektive gatenes fysikk eller materialitet vanskelig sies å besitte kvaliteter i seg selv. Dette aspekt blir, som jeg har vært inne på, å se i samband med en kroppslig betinget sensibilitet³¹¹, eller evne til å skjelne, som til enhver tid vil gjøre seg gjeldende når det kommer til det å skulle å gjøre vurderinger av det som kan sies å foreligge. Det er som en følge av et slikt *vekselspill* at de enkelte gatene kan sies å *anta* distinkte kvaliteter eller mening og verdi.

I denne forbindelse er det at jeg ved det komparative perspektiv har tatt sikte på å nærme meg et ”fenomen” som kun lot seg antyde deskriptivt. I så måte kan det som jeg gjennomgående har omtalt som en generell oppvurderingsprosess³¹² (eller gentrifisering) sies å stå frem som et grunnleggende fellestrekk for begge gater. Om man nå ved det nevnte vekselspill forstår selve den prosess som er å betrakte som en forutsetning for at verdier kan

---

³⁰⁸ Se kap. 4, avsnitt 4.2.6.

³⁰⁹ Se kap. 4, avsnitt 4.1.6.

³¹⁰ Se kap. 4, avsnitt 4.2.6.

³¹¹ Se kap. 3, avsnitt 3.4.

³¹² Se kap. 3, avsnitt 3.3.

settes i spill (på et kvalitativt nivå for mening), så synes en slik generell *oppvurdering* å implisere at prosessen allerede har antatt en viss retning.

Nettopp en slik type vending kan sies å vise seg i forhold til de av informantenes utsagn som uttrykker bekymring omkring det som (i både Choriner Strasse og Markveien) blir oppfattet som en økt grad av homogenisering. Om man tar i betraktning en slik tendens på bakgrunn av den nevnte oppvurdering, samtidig som man ved sistnevnte forstår en spesifikk prosess som finner sitt opphav i det nettopp *likhet* settes som verdi, skulle man kunne fastslå at tendensen til homogenisering som sådan ikke kan sies å være stedsspesifikk eller lokal. Hermed synes man altså å måtte åpne opp for et perspektiv som tar høyde for det således trans-lokale.

I denne forbindelse er det at etnologen Danielsen synes å operere innenfor et perspektiv som nettopp ser gentrifiseringen av vestlige byområder som et symptom på det som kan omtales som en transnasjonal utvikling. En slik forbindelse skulle i så måte bli manifestert i parallelle prosesser hvis forløp har det til felles at de enkelte steders særegne karakter i en viss forstand tenderer mot å forsvinne. Det er med andre ord tale om fremkomsten av *et homogent bybilde i en global tidsalder*.³¹³

Det er med tanke på et slikt perspektiv at jeg, med henblikk på visse aspekter ved mine informanternes utsagn, synes å ha sett antydninger til et slikt bildes avtegning. I så måte har man med andre ord å gjøre med uttrykk for spesifikke erfaringer. Disse kan sies å ha det til felles at de på den ene siden involverer en følelse av tap, mens de på den andre siden innebærer en fornemmelse av at noe står på spill. Tapsfølelsen oppstår i det et steds særegne kvaliteter blir gjenstand for en utjevning, det mister med andre ord mening og verdi. Hermed skulle det også kunne bli tydelig hva som står på spill.

---

³¹³ Danielsen, Hilde: *Med barn i byen. Foreldreskap, plasser og identitet.*, s. 22f.

Litteraturliste

- Akman, Haci og Solberg Signe: *Etnisk Atlas: Kulturell diaspora i Bergens byrom*. Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 2001.
- Akman, Haci: *Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil*. Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 1993.
- Altman, Irwin og Low, Setha M.: *Place attachment*. Plenum Press, New York 1992.
- Alver, Bente Gullveig og Øyen, Ørjar: *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Tano Aschehoug, Oslo 1997.
- Aspen, Jonny: *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Spartacus Forlag, Oslo 2005.
- Aspen, Jonny og Pløger John: "Refleksjoner omkring bylivets estetikk og konsum." I: *Samtiden*. Vol. 3, Aschehoug, Oslo 1993, s. 14-22.
- Becker, Karin: "Picturing a field. Relationships between visual culture and photographic practice in a fieldwork setting." I: Anttonen (red.): *Folklore, heritage politics and ethnic diversity. A Festschrift for Barbro Klein*. Multicultural Centre, Botkyrka 2000, s. 100 – 121.
- Berg, Nina Gunnerud og Dale, Britt: "Sted – begreper og teorier." I: Berg, Dale, Lysgård og Løfgren (red.): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir, Trondheim 2004, s. 39-60.
- Børrud, Elin: "Hva skjer på Grünerløkka? Raske endringer og stabiliserende transformasjon." I: Aspen (red.): *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Spartacus Forlag, Oslo 2005, s. 273-309.
- Cresswell, Tim: *Place. A short introduction*. Blackwell Publishing, Oxford 2004.
- Cresswell, Tim: *In Place/Out of Place: geography, ideology, and transgression*. University of Minnesota Press, Minneapolis 1996.
- Danielsen, Hilde: *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet*. Universitetet i Bergen, Bergen 2006.
- Fangen, Katrine: *Deltagende Observasjon*. Fagbokforlaget, Bergen 2008.
- Frykman, Jonas og Gilje, Nils: "Being There. An Introduction." I: *Being There: New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*. Nordic Academic Press, Lund 2003, s. 7-51.
- Fossåskaret, Erik: "Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse." I: Fossåskaret, Fuglestad, Aase (red.): *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo 1997, s. 11-45.

- Gernhardt, Robert: *Berliner Zehner. Hauptstadtgedichte*. Haffmans Verlag, Zürich 2001.
- Gilje, Nils og Grimen, Harald: *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Universitetsforlaget, Oslo 1993.
- Gjesdal Christensen, Anne Louise: *Livet i og mellom husene. Utvalgte artikler om livsform og bymiljø*. Universitetsforlaget, Oslo 1991.
- Grosinski, Klaus: *Prenzlauer Berg. Eine Chronik*. Dietz Verlag, Berlin 1997.
- Gullestad, Marianne: *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Universitetsforlaget, Oslo 1989.
- Hansen, Lars Emil: *Bydelen som "skiftet ham" : kulturhistoriske bilder av 1900-tallets Grünerløkka: en studie av Grünerløkkas diskursive og symbolske forvandling på 1900-tallet*. Universitetet i Oslo, Oslo 2004.
- Hansen, Lars Emil: "Gentrifisering: Forvandling av gamle arbeiderstrøk." I: Christensen (red.): *Fremtid for fortiden*. Vol. 32, nr. 3/4, Fortidsminneforeningen, Oslo 2004, s. 15-21.
- Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung*. Campus, Frankfurt/New York 2004.
- Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Neue Urbanität*. Suhrkamp, Frankfurt/Main 1987.
- Holm, Andrej: "Stadterneuerung in Berlin Prenzlauer Berg." I: Krajewski (red.): *Berlin – Stadt – Entwicklungen zwischen Kiez und Metropole seit der Wiedervereinigung*. AAG, Münster 2006, s. 55-78.
- Holm, Andrej: *Die Restrukturierung des Raumes. Stadterneuerung der 90er Jahre in Ostberlin: Interessen und Machtverhältnisse*. Transcript Verlag, Bielefeld 2006.
- Holter, Harriet: "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning." I: Holter og Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlaget, Oslo 1996, s. 9-25.
- Hummon, David M: "Community attachment: Local sentiment and sense of place." I: Low og Altman (red.): *Place attachment*. Plenum Press, New York 1992, s. 253-278.
- Huse, Tone: *Tøyengata – et nyrikt stykke Norge*. Flamme Forlag, Oslo 2010.
- Kaschuba, Wolfgang: "Urbane Identität: Einheit der Widersprüche?" I: Magnago Lampugnani (red.): *Urbanität und Identität zeitgenössischer europäischer Städte*. Wüstenrot-Stiftung, Ludwigsburg 2005, s. 8-28.
- Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal AS, Oslo 1998.
- Kvam, Sigrid: "Bydelen som ble ny." I: *Oslo – Portrett av en by: en artikkelserie om Oslo og Oslos bydeler – ved fire av dem: Grunerløkka, Homansbyen, Kampen og Vaterland*.

- Norsk journalisthøgskole, Oslo 1988, s. 1-7.
- Lewis, Peirce: "Axioms for Reading the Landscape. Some Guides to the American Scene." I Meinig (red.): *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*. Oxford University Press, New York/Oxford 1979, s. 11-32.
- Marquardt, Tanja: *Käthes neue Kleider. Gentrifizierung am Berliner Kollwitzplatz in lebensweltlicher Perspektive*. Tübinger Vereinigung für Volkskunde, Tübingen 2006.
- Massey, Doreen: "En global stedsfølelse." I: Aspen og Pløger (red.): *På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv*. Spartacus Forlag A/S, Oslo 1997, s. 306-318.
- Meinig, Donald William: "Introduction." I: *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*. Oxford University Press, New York/Oxford 1979, s. 1-7.
- Meinig, Donald William: "The Beholding Eye. Ten Visions of the Same Scene." I: *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*. Oxford University Press, New York/Oxford 1979, s. 33-48.
- Nielsen, Niels Kayser: *Steder i Europa. Omstridte byer, grænser og regioner*. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2005.
- Norberg-Schulz, Christian: *Et sted å være. Essays og artikler*. Gyldendal, Oslo 1986.
- Norberg-Schulz, Christian: *Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus*. Universitetsforlaget, Oslo 1978.
- Paulgaard, Gry: "Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler?" I: Fossåskaret, Fuglestad, Aase (red.): *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo 1997, s. 70-93.
- Pløger, John: *Byens språk*. Spartacus Forlag, Oslo 2001.
- Pöder, Daniela: *Gated Communities. Symptom für den Verfall der amerikanischen Gesellschaft? Eine kulturwissenschaftliche Betrachtung*. Wissenschaftlicher Verlag, Berlin 2006.
- Relph, Edward: *Place and placelessness*. Pion Limited, London 1976.
- Repstad, Pål: *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget, Oslo 2007.
- Sack, Robert David: *Place, Modernity, and the Consumer's World: A Relational Framework for Geographical Analysis*. John Hopkins University Press, Baltimore, 1992.
- Saltzman, Katarina og Svensson, Birgitta: "Inledning." I: Saltzman og Svensson (red.): *Moderna landskap: Identifikation och tradition i vardagen.*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm 1997, s. 9-20.
- Simmel, Georg: "Storbyene og åndslivet." I: Østerberg (red.): *Handling og samfunn*.

- Sosiologisk teori i utvalg*. Pax Forlag, Oslo 1990, s. 87-102.
- Thuen, Trond: "Stedets identitet." I: Thuen (red.): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlag AS, Kristiansand 2003, s. 59-77.
- Thuen, Trond: "Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger." I: Thuen (red.): *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlag AS, Kristiansand 2003, s. 11-37.
- Tuan, Yi-Fu: *Topophilia. A study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. Columbia University Press, New York, 1990.
- Tuan, Yi-Fu: "Thought and Landscape. The Eye and the Mind's Eye." I: *The Interpretation of Ordinary Landscapes: geographical essays*. Oxford University Press, New York/Oxford 1979, s. 89-102.
- Tuan, Yi-Fu: *Space and Place: The Perspective of Experience*. Edward Arnold, London 1977.
- Tønnessen, Rune: *Om stedet, om det moderne, og om stedets stilling i moderne menneskers øyne*. Geografisk Institutt Universitetet i Trondheim, Trondheim 1994.
- Vike, Harald: "Anonymitet og offentlighet." I: *Norsk Antropologisk Tidsskrift*. Vol.12, nr.1-2, Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 76-84.
- Woolf, Virginia: *Mrs. Dalloway*. Vintage Press, London 2000.

Internettkilder:

- <http://www.berliner-stadtplan24.com/berlin/content/upload/eintragen.html>
- <http://www.gulesider.no>
- http://studvest.no/reportasjer.php?seksjon=midten&art_id=9523[publisert 15.10.2008].
- <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/God-forskningspraksis/Anonymisering/>[sist sett 03.12.2010].
- <http://www.leute-am-teute.de/>[sist sett 04.11.2009].
- <http://www.choriner-strasse.de/>[sist sett 04.11.2009].
- <http://folk.uio.no/martsti/SGO%201002%20%20%20%20%20%20Grunerlkka.pdf>[publisert 2005].

Appendiks

A) Originalsitatene på tysk

Kapittel 4.1: Choriner Strasse

4.1.1 Å komme til gaten – informantenes første møte med Choriner Strasse

¹¹⁵ “Also mir hatte die Choriner Strasse noch gar nicht soviel gesagt. Weiß gar nicht ob ich schon mal durchgefahren bin, bestimmt [lacht]. Aber zu der Zeit war auf jeden Fall Kastanienallee oder Oderberger Strasse so wie heute mehr angesagt.“ – Intervju 1, s. 1.

¹¹⁶ “Uns wurde auch Früher eine Wohnung in der Choriner Strasse angeboten, aber das haben wir abgelehnt. – *Warum?* – Weil es für uns so eine Off-Gegend war, so ein bisschen eine tote Gegend, wir kannten die Gegend eigentlich gar nicht.“ – Intervju 2, s. 3.

¹¹⁹ “[...] die Strasse an sich war keine Entscheidung hierher zu ziehen, das war die Wohnung.“ Ibid.

¹²⁰ “Es gab schon immer so Sachen die man einfach auch wahrgenommen hat, bevor wir in der Choriner Strasse waren. Also es gab den Onkel Philipp schon vorher, es gab den Spätkauf unten zwischen Schwedter Strasse und Fehrbelliner Strasse, der hatte absoluten Kultstatus. Da war es auch für uns Wessis im Prinzip schon so komisch da so reinzugehen. Weil das war einfach eine andere Welt und die haben wir auch nicht verstanden, wir wussten nicht was da los ist und trotzdem war alles eben so ein gewisses Abenteuer. [...] Auf jeden Fall war es so reizvoll mit dem Anderen. Und ich geh da ja auch ständig hin, auch immer noch.” – Intervju 4, s. 7.

¹²¹ “[...] dann ist eine alte Freundin von mir, aus meinem Geburtsort Saarbrücken, wo ich eigentlich herkomme, hier in die Choriner Strasse gezogen. [...] und es hieß dann irgendwann, da ist bei ihr noch ein Zimmer frei und dadurch, dass ich kurz vor der Abschlussarbeit stand, hatte ich mir gesagt, das ist eine gute Möglichkeit um ein Zimmer zu haben, zu zweit zu wohnen, Ruhe zu haben und so weiter und so fort.“ – Intervju 1, s. 1.

¹²² “Ich bin hier nach meiner Gastrozeit halt einfach durch Berlin gelaufen und dachte ich suche mir einen Job. Dann bin ich hier an dem Spielzeugladen vorbei gelaufen und [Name des Kollegen] saß hier vor dem Laden, mit einer Flasche Bier und ich stand davor und sah ‘wow Spielzeug!’ – und seitdem kennen wir uns und seitdem hat sich hier alles halt potenziert.“ – Intervju 3, s. 1.

4.1.2 Beskrivelser av gatens fysiske miljø

¹²⁶ “Die Choriner ist sicherlich nicht eine, wo sich jetzt so besonders schöne Gebäude sammeln oder wo man eine starke Unterscheidung hat, wo also das Hochparterre die herrschaftliche Wohnung hat und dann dünnt sich das nach oben hin qualitativ und von der Geschoßhöhe so ein bisschen aus. Es ist eher so durchgemetert. [...], also in dem oberen Abschnitt, in dem nördlichen Abschnitt der Choriner Strasse [...] durch diese schrägen Grundstückszuschnitte, dadurch entstehen so ganz komische Wohnungsgrundrisse natürlich. [...] so spezielle Grundrisse, die also nicht so der klassische Berliner Gründerzeitaltbau - , Berliner Zimmer -Standardgrundriss sind, sondern eben so ein bisschen verschiedene, komische [...] was anders ist und merkwürdig ist. Das gibt natürlich auch wiederum einen Reiz und eine gewisse stärkere Bindung wahrscheinlich auch, weil es eben speziell ist [...].“ – Intervju 4, s. 6.

¹²⁸ “[...] weil es wirklich auch eine schöne Gegend ist, die Häuser sind schön, es ist sehr viel Grün auf der Strasse, viele Bäume. Es ist schön zum Spaziergehen [...]. Es gibt auch ein paar gelungene neue architektonische Häuser gerade gegenüber. Die sind ja sehr gelungen meiner Meinung nach.“ – Intervju 2, s. 9.

¹²⁹ “Ich find das ist ein unheimlich schöner Spazierweg. Wenn Freunde mich besuchen geh ich oft diesen Weg um von hier zu starten, [...], dann weiter den Hackeschen Markt zu zeigen. Also diese typische Route, und es ist auch mein Arbeitsweg jeden Tag mit dem Fahrrad dann aber.“ – Intervju 1, s. 5.

¹³² ”[...] , weil die auch schon definiert ist, ist ganz klar das ist nicht so ein endloser Strassenzug, sondern sie ist halt oben an der Kulturbrauerei zu Ende [...] auf jeden Fall find ich das auch einen Aspekt der zumindest für so eine Strasse wichtig ist, die als identitätsstiftenden Ort zu erleben, das die eben nicht endlos ist, das man nicht an der Berliner Allee wohnt, oder an der Prenzlauer Allee, [...]“ – Intervju 4, s. 5.

¹³⁵ “[...] also, trotz dass jetzt alles saniert ist, hat es jetzt nochmal ein ganz anderes Flair als Strassen in Kreuzberg, oder in Westberlin. Das ist vielleicht bedingt durch die Architektur [...], oder so wie ich sie halt noch kenne die Strasse, oder wenn man in Hausflure geht, [...]. Dann ist da das Stadtbad, wo man sich einfach noch vorstellen kann wie es früher war, [...], ob es so war weiß ich nicht. [...] – *Findest du das gut, magst du es?* – Ja, das ist ja mit ein Grund der viele nach Berlin zieht, denke ich mal, oder was halt auch den Osten Berlins einfach so attraktiv macht.“ – Intervju 1, s.14f.

¹³⁸ “Was ich auch schön finde ist, wenn die Häuser jetzt renoviert werden und modernisiert, dass die dann die Schrift von den alten Geschäften und so weiter dran lassen. Das ist eigentlich eine schöne Sache, weil man dann wieder so einen Bezug hat, wie es früher mal ausgesehen hat.“ – Intervju 2, s. 14.

¹⁴¹ “[...] aber das ist ganz oft so, dass wir uns darüber unterhalten, über das Licht und natürlich den Geruch, gerade im Winter, wie das so war und wie dunkel das alles war. Das ist allein dadurch, dass die Fassaden jetzt alle angemalt sind und heller angemalt sind natürlich als sie damals gewirkt haben, so viel heller in den Strassen. Obwohl hier zum Beispiel ist ja noch die gleiche Beleuchtung. – *Du meinst die Strassenbeleuchtung?* – Genau, die Strassenbeleuchtung ist immer noch die gleiche, und ja wir werden dann so total wehmütig [lacht] [...]“ – Intervju 4, s. 2.

4.1.3 Beskrivelser av gatens sosiale miljø

¹⁴⁴ ”[...] wir kennen auch viele Menschen die in den Häusern gegenüber wohnen. Das hat sich irgendwie so ergeben, dass eigentlich viele Bekannte von meinem Mann hier sind, der ist in der Fernsehbranche und hier wohnen auch sehr viele Fernseh-, Medien-, Kreativmenschen. [...] Ja und es gibt viele Architektenbüros, gegenüber gibt es ja ein paar, und Anwälte gibt es auch weiter unten ein paar, weiß ich. Aber es scheint mehr so eine denkende Straße, eine kreative Straße zu sein [lacht].“ – Intervju 2, s. 4-5.

¹⁴⁵ “Ja die Choriner Straße die ist auch so ein bisschen was besonderes, weil eigentlich ist es so ein Durchschnitt, [...]. Es ist nicht eine typische Weddingkiezstraße oder eine typische Einfamilienhausgegend oder so was, sondern sie hat wirklich sowas Durchschnittliches im Sinne von einer Mischung und es gibt viele verschiedene Menschen. Es gibt viele die einfach nicht weggezogen sind oder nicht verdrängt worden sind, nach wie vor und es gibt aber auch viele die zugezogen sind.“ – Intervju 4, s. 11.

¹⁴⁶ ”[...] es ist ein anderes Klientel seit zwei oder drei Jahren hier. – *Seid so kurzer Zeit?* – Nee, seitdem die Häuser [...]. Das Sanierungsgebiet läuft nächstes Jahr aus und fast alle Häuser sind jetzt fertig. Mit diesen neuen Häusern sozusagen, mit der Modernisierung sind die neuen Leute gekommen. Wo die alle wohnen weiß ich nicht, ich weiß nur wer hier wohnt, also. Zwei Häuser weiter wohnt jetzt die Frau, die aus dem Fernsehen. [...] – *Kommst du mit denen direkt persönlich in Kontakt?* – Ja, wenn sie mich gerade von hinten richtig doll anmachen, wie das letzte Mal [...] und mir irgendwelche fiesen Sachen hinterher schreien. [...], das war früh halb zehn oder um zehn und ich wollte gerade noch den Rasen sprengen, hab den Rasensprenger angemacht und das hat die gestört wahrscheinlich, weil wir den Rasen wässern müssen, also. Und dann hat die gesagt: ‘Das ist ja Bullshit hier, den ganzen Rasen zu sprengen und so, verbrennt doch eh [...].’ Jedenfalls hat die die ganze Zeit geschimpft [...]. – *Also du kommst eher so über Konflikte mit denen in Kontakt?* – Jaja, [...] viele sind auf Anti aus, ich kenn die auch alle nicht, ich weiß nicht ob die aus dem Osten sind, aus dem Westen, aus England, Holland, keine Ahnung woher, ich weiß es nicht. Und die kommen auch mit ganz teuren Kinderwägen und so

haste nicht gesehen und das sieht man schon. Also ein ganz anderes Klientel.“ – Intervju 5, s. 6-7.

¹⁴⁸ ”Ganz früher, vor ungefähr fünf Jahren war hier noch nebenan das Kizi, das Kinderzimmer für sozial Schwache, mit Betreuung, Essen und alles. Das ist ja alles weg. – *Warum?* – Ist kein Angebot mehr da, es gibt keine sozial Schwachen mehr. [...] es ziehen keine sozial Schwachen hier mehr her. Nur noch die noch sind, da sind die Kinder schätze mal 12, 13, 14, 15 die hier noch im Kizi waren und die noch auf dem Platz sind ab und zu, aber das ist eine Handvoll. Ansonsten wohnen hier keine mehr, wirklich jetzt nicht. [...] Ist alles schickimicki.“ – Ibid., s. 12.

¹⁵¹ ”[...] vor acht Jahren waren auf dem Teute noch eine riesen Gruppe, wirklich eine große Gruppe alter Leute, die sich regelmäßig fast jeden Tag getroffen haben, mit Schnäpschen, Käffchen, Kuchen, alles. Jeder hat was mitgebracht. [...] Die mussten alle raus und davon ist nur noch ein einziger da [Name des Mannes] und der wohnt seit 1934 hier. [...] Und dann nur noch ein zugezogenes Ehepärchen [...]. Die kommen auch, die sind alle drei schon über 80 und das sind die einzigen drei alten Leutchen. Und früher waren es zehn, fünfzehn? Diese Gruppe die wirklich jeden Tag kam, die ist weg. [...] Ansonsten kenne ich wirklich keinen und ich kenne auch wirklich viele Leute hier. – *Sind dadurch auch gewisse Wertevorstellungen verschwunden?* – Es ist doch so, dass die einfach im Bild fehlen. Man hat nur diese straighten Muttis, die hier Tag und Nacht arbeiten [...]. Die fehlen mir einfach, also es fehlt für mich das da auf der Bank eine Omi sitzt, ein Opi sitzt, ein Rollator dabei ist oder irgendwas. Oder eine Oma auf die Enkel aufpasst und das ist gar nicht da. – [...] *so rein das Bild?* – Genau. Das Schöne, das Gemütliche mit einem Käffchen.“ – Ibid., s. 9.

¹⁵² ”[...] wir sind ja auch alle gleich, Mama, Papa, Kind. Das ganze Haus ist aus einer Form gegossen. [...] Grundsätzlich ist ja komplett Prenzlauer Berg sehr homogen, abgesehen von den Randgebieten im Prenzlauer Berg, wenn du Richtung S-Bahnhof Greifswalder Strasse kommst oder nördlich davon. Da siehst du auch andere Menschen, welche die nicht wie du selber aussehen. Aber hier sind ja alle gleich. – *Inwieweit würdest du das jetzt bezeichnen?* – Ja die befinden sich alle ungefähr im gleichen Lebensabschnitt, sind alle gleich alt, die haben alle scheinbar die gleichen Interessen. Weil das ist ja eine absolut homogene Struktur so im Kern von Prenzlauer Berg. Das ist ja nicht dieses, da wohnen Alt und Jung gemischt und so weiter, gibt es hier gar nicht, [...]. [...] ja ich würde schätzen alle die hier wohnen sind zwischen 30 und 55. Drunter gibt es nicht viel und drüber noch weniger. – *Kommen die alle aus der gleichen sozialen Schicht?* – Ja, habe ich den Eindruck, ja. [...] – *Stört dich das, oder?* – Nö, ich finde das absolut in Ordnung. Das ist ja eine gewisse Sicherheit, vor Allem wenn man jetzt ein Kind hat. – *Das man weiß, dass die Leute die gleichen Interessen haben?* – Ja genau. Du traust dich den Kinderwagen auf der Strasse stehen zu lassen, wenn du in den Laden reingehst um Blumen zu kaufen, zum Beispiel. Oder du traust dich das Auto offen zu lassen, weil du deine Einkäufe erst mal in den Hof oder in das Treppenhaus reinstellen möchtest.“ [...] Das sind alles so Sachen die man auch auf dem Dorf machen kann. – *Du würdest es hier so ein bisschen wie ein kleines Dorf bezeichnen?* – Ja, das ist hier wie so ein kleines Universum. Das meinte ich auch damit, dass alle hier gleich aussehen.“ – Intervju 2, s. 7-8.

¹⁵³ ”Auch in den größten Städten können die Bewohner eines Quartiers ein Gefühl der Zusammengehörigkeit, der Nähe und der Solidarität entwickeln [...] In der modernen Großstadt mit ihrer kulturellen und sozialen Heterogenität bilden sich lokal konzentrierte Gemeinschaften häufig auf der Basis ähnlicher Lebensstile. In Quartieren, in denen Menschen mit ähnlichem Einkommen, vergleichbarem Bildungsstand und in ähnlichen Familienverhältnissen leben, findet man für gewöhnlich auch die intensivsten nachbarschaftlichen Beziehungen – und das ist letztlich gemeint, wenn von *Gemeinschaft* oder von *Dörfern* in der Stadt die Rede ist.“ – Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Stadtsoziologie. Eine Einführung.*, s. 109.

¹⁵⁵ ”Ich glaube zwar nicht, dass wir in 15 Jahren hier wohnen, weil irgendwann ist auch zu viel [...] es hat ja alles so einen Puppenhauscharakter, `ne. Ein bisschen wie in der Schweiz ist es im Prenzlauer Berg.“ – Intervju 2., s. 8.

¹⁵⁷ "[...] Das ist so diese Basis die ich auch total angenehm finde, der weiß halt auch nicht genau wo ich wohne und wo ich arbeite und was ich mache mit Sicherheit auch nicht. Aber der weiß, das ist der Typ aus der Choriner Strasse und da kommt so ein bisschen, so was [...], selbst wenn ich jetzt kein Geld dabei hätte, würde der hundertprozentig sagen: 'Zahlst du halt nächstes Mal.'. Ohne dass ich da jemals angeschrieben hätte, bin ich mir ganz sicher. [...] Genauso ist das mit Paketen abgeben und so. Das ist schon so ein bisschen, [...] das ist jetzt stark übertrieben, aber das ist so ein riesen Familiengefühl. So ein bisschen ist das ein anderer sozialer Kontext als in anderen Strassen, wie ich das erlebt habe, wo ich bisher gewohnt habe." – Intervju 4, s. 15.

¹⁵⁸ "Eigentlich nicht, also negative Erfahrungen habe ich nicht gemacht. Ist eher umgekehrt. [...] man wird ja nicht als Ausländer betrachtet wenn man aus der EU kommt. Es wohnen ja sehr viele Ausländer hier, es wohnen ja viele Franzosen, viele Spanier hier, das hört man auf der Strasse. Dänen sowieso, [...] aber die werden ja alle nicht als Ausländer betrachtet von den Deutschen, oder von den Berlinern hier. – *Kannst du dir erklären warum?* – Ja das liegt doch auf der Hand. Solange man nicht eine andere Hautfarbe hat, ist man ja sichtbar kein Ausländer. Man wird dann auch nicht schlecht behandelt." – Intervju 2, s. 10-11.

¹⁵⁹ " – *Aber hin und wieder kommen hier ja so ein paar Touristengruppen vorbei [...]* – Ja es kommen so ganz viele Fahrradtourgruppen und Busse kommen hier auch. Aber ich weiß nicht so genau was die denen eigentlich zeigen, müsste man eigentlich mal mitfahren." – Intervju 4, s. 2.

¹⁶⁰ "[...] ich kann verstehen, dass Touristen hierher kommen wollen, weil der Stadtteil an sich ist ja wirklich sehr schön. Da kann man ja nichts anderes sagen. Es gibt von der Architektur her wenige Schandflecken, finde ich, hier im Zentrum von Prenzlauer Berg." – Intervju 2, s. 9.

¹⁶¹ "[...] es sind ja die Menschen die so eine Gegend ausmachen. Es sind ja nicht unbedingt die Häuser oder so, es sind ja die Menschen." – Intervju 2, s. 17.

4.1.4 Å ta Choriner Strasse i bruk

¹⁶⁶ "Ja, dadurch dass ich hier wohne habe ich schon das Gefühl, der obere Teil, wenn ich das jetzt mal oberer Teil nenne, zur Oderberger, Schönhauser Allee und jetzt auch gerade hier wo das Walden ist, die 49 und dieser kleine Park sind, dass das ein Teil ist der schon sehr lebendig ist. Und natürlich kenn ich die Leute hier, das ist vielleicht jetzt auch subjektiv, aber es passiert hier schon auch Einiges. Kommt man näher runter zur Schwedter ist da mehr Gewerbe und es entsteht meiner Meinung nach nochmal eher so ein Loch. Über die Schwedter hinaus ist für mich so der nächste Punkt das Lass uns Freunde bleiben Ecke Zionskirchstrasse." – Intervju 1, s. 5.

¹⁶⁹ "Also für mich ist die Choriner Strasse eigentlich von Schönhauser Allee bis Schwedter Strasse. Bis Fehrbelliner manchmal, aber so richtig meine Choriner Strasse ist nur dieser eine Block [lacht]. Hier spielt sich unser Leben ab, komplett. Wir haben hier alles was wir brauchen. Also es gibt da vorne einen Rewe in der Kulturbrauerei, unser Kinderarzt ist direkt gegenüber, der Spielzeugladen ist direkt nebenan, der Blumenladen ist da, der Buchladen für Kinder ist direkt gegenüber [...]" – Intervju 2, s. 3.

¹⁷¹ "Nicht besonders spektakulär ausser Onkel Phillipps Spielzeugwerkstatt [lacht], tut mir leid. Ich komme hier zum Arbeiten her. Wie soll ich das sagen, Angebote? Ich geh oft im Walden essen, da ess ich sehr gerne! Ich mag das Walden einfach auch so. Ich geh auch oft in das Lass uns Freunde bleiben. – *Das da unten an der Ecke?* – Ja genau, das mag ich, das finde ich einfach sympathisch. – *Warum? Wegen den Leuten?* – Ach nee, ich finde

einfach das Lass uns Freunde bleiben, das ist [...] also sorry, aber der Name sagt mir einfach: cool. 'Wohin gehen wir? Ins Lass uns Freunde bleiben.' – Intervju 3, s. 12.

¹⁷² "Nee, also ich habe mehr so den Komplex, dass ich teilweise schon denke, dass es gar nicht so schlecht ist das ich jetzt woanders arbeiten werden, weil ich sonst hier gar nicht wegkomme. Einkaufen ist um die Ecke möglich, verschiedenste Sorten was weiß ich, kann man alles zu Fuß erledigen. Also man könnte hier in der Choriner Strasse wahrscheinlich komplett autark vor sich hinwurschteln, [...]" – Intervju 4, s. 7.

¹⁷³ "[...] selbst der Bäcker Zessin. [...] wir hatten immer total den Ostblick auf diesen Bäcker, so war der Osten [lacht], und so ist der immer noch. Es war dann wirklich immer so, dass wir um zehn oder um elf dann dahin kamen und versucht haben irgendwas zu kaufen und das gab es dann einfach nicht mehr. Und wir haben dann gedacht: 'Das gibt es doch nicht, hier gibt es total viele Leute die gerne frische Backwaren kaufen wollen und die machen nur so viele, dass die um zehn weg sind. Samstags auch!' So total bescheuert, und das war unser Bild von diesem Bäcker. Ich liebe den inzwischen auch und dass halt weil ich weiß, dass der halt noch ein Bäcker ist der Brötchen backt und nicht irgendwie Tiefkühlware aus der Fabrik auftaut. Also wahnsinnig lecker sind die nun auch wieder nicht, [...] sind halt echte Schrippen. [...] und wenn ich den dahinten in der Backstube habe liegen sehen, da habe ich gedacht: 'Das ist schon toll, dass es so etwas noch gibt!'. [...] Also der Bäcker ist schon der Hammer. Dann diese Einrichtung, die einfach beschissen aussieht. So ganz im 'wir müssen das jetzt mal neu machen', aber ich find das super. Da hat jetzt an der Ecke ein anderer Bäcker aufgemacht, da war ich schon mehrfach drin und bin ohne was zu kaufen wieder rausgegangen. Weil von Weitem sieht das alles lecker aus, aber wenn man sich das dann genauer anguckt dann ist das gar nicht so und dann nehme ich lieber so eine klassische trockene Schrippe." – Ibid., s. 9-10.

¹⁷⁶ "[...] ich wohne hier direkt an einem ganz kleinen Park, in dem man im Sommer schön grillen kann, da habe ich auch schon meinen Geburtstag gefeiert [...]" – Intervju 1, s. 13.

¹⁷⁷ "– *Es gibt hier diesen kleinen Platz nebenan, aber der ist mehr so zum Sitzen?* – Ja aber das ist kein Spielplatz, da sollte man Parkplätze draus machen. Das ist kein Park, das ist nichts, das ist einfach Bullshit, [...] entweder die machen einen Spielplatz draus, oder Parkplätze. Das ist das was diese Gegend braucht." – Intervju 2, s. 5.

¹⁷⁸ "– *[...] das Café hier an der Schwedter Strasse?* – Ja da bin ich ab und zu zum Frühstück, oder zum Essen, wobei jetzt auch schon länger nicht mehr. Ich find das vom Essen her super, manchmal von den Leuten ein bisschen zu schick, sehr viele Agenturleute [...], auf jeden Fall sind die sehr nach außen hin bedacht, wie sie sich kleiden, sich geben und verhalten. Das stört mich jetzt nicht unbedingt, aber ich fühle mich jetzt im Lass uns Freunde bleiben oder Walden auch einfach wohler. – *Kannst du mir erklären warum [...], die Menschen oder das Interieur?* – Ja sicherlich, da spielen viele Sachen eine Rolle. Es ist das Interieur, auch wie lange es das schon gibt [...] dann die Nähe, Gewohnheit und man kann woanders vielleicht auch günstiger essen als vielleicht jetzt da." – Intervju 1, s. 6.

4.1.5 Å være hjemme i Choriner Strasse

¹⁸⁴ "[...] Früher war man mehr in Bewegung, sag ich jetzt mal. Da war die eigene Strasse nicht so wichtig. Aber im Moment ist es wirklich so [...] das Universum ist ein bisschen geschrumpft. Das ist ja so, wenn man mit einem Kind zu Hause ist, dann wird die eigene Umgebung natürlich viel wichtiger. Das ist schön hier. Gerade, dass man das Gefühl hat, dass die Gegend hier sehr entspannt ist. Du kannst allen Menschen in die Augen gucken, ohne dabei Angst zu haben, was sehr wichtig ist, finde ich. Das ist auch ein Grund warum ich nicht

unbedingt in einer Gegend wohnen möchte, wo sehr hohe Kriminalität ist, auch wenn die Gegend sozusagen cool ist [...]. – *Du würdest also sagen, dass du hier dein zu Hause gefunden hast?* – Ja, auf jeden Fall. Das ist auf jeden Fall mein zu Hause, oder unser zu Hause. Auf jeden Fall.” – Intervju 2, s. 4.

¹⁸⁶ “[...] wir identifizieren uns mit Berlin, oder hier mit dieser Gegend. Aber gleichzeitig [...] habe ich natürlich eine starke Bindung zu Schweden und das verstärkt sich durch unseren Bauernhof, den wir da oben haben [...]. – *Mehrere Orte [...]* – Ja das fühlt sich gut an. Es fühlt sich auch immer wieder gut an nach Berlin zurückzukommen, so in diese Gegend. [...] Also diese Gegend ist schon ganz gut, das merkt man auch wenn man woanders ist. Also hier [...] das sind auch so Kleinigkeiten, hier spielt man die richtige Musik im Supermarkt [lacht], Kleinigkeiten [...].” – Ibid., s. 14-15.

¹⁸⁸ ”Ich habe sehr viel in der Choriner Strasse erlebt, wobei ich sagen würde, wahrscheinlich erlebt jeder in einer anderen Strasse genauso viel, das ist jetzt nicht Choriner Strassen spezifisch. Sondern das hat einfach damit zu tun, dass ich hier lange lebe und mit der Strasse durch diese Zeit verwachsen bin, oder Teile von mir.” – Intervju 4, s. 3.

¹⁹⁰ ” – *[...]würdest du sagen, dass du hier jetzt deine Heimat gefunden hast?* – Also in Berlin generell, auf jeden Fall! Aber hier auch nochmal speziell. Also es geht jetzt gerade darum ob wir aus dem Büro ausziehen [...] und das will ich irgendwie noch gar nicht wahrhaben, dass das so sein sollte [lacht]. [...] das ist eigentlich völlig lächerlich, das ist jetzt nicht so ein ideales Büro, es ist total hallig, es ist nicht gut zu beheizen, aber es hat halt einfach so diesen Charme des Teil von einem geworden seins. Das ist was anderes als wenn man da irgendwo ein Büro mietet, so wie man sich eine Hose kauft oder einen Schuh. Das ist sicherlich so, aber vor allen Dingen auch weil wir da sehr viel Arbeit reingesteckt haben, also körperliche eigene Arbeit [...].” – Ibid., s. 4.

¹⁹¹ ”[...] sich zu Hause zu fühlen [...] das ist natürlich eine Binsenweisheit, dass das da besser funktioniert wo man sich wohl fühlt, die Frage ist dann wo fühlt man sich nachher wohl. In der Fremde oder wenn die Fremde so ein bisschen so wird wie das zu Hause? Ich glaube das zu Hause ist ja nicht hier. Mit meiner Kasseler Vergangenheit, das sind totale Welten, hier ist nichts so wie da. – *[...] schon allein die Größe und Möglichkeiten?* – Ja die Leute auch, da wohnt auch fast keiner von den Leuten die ich kenne, mit denen ich aufgewachsen bin. [...] Berlin ist ja auch super. Wenn wir weg sind und wieder nach Berlin kommen, dann freuen wir uns immer total. [...] Es ändert sich halt auch total schnell, das finde ich auch super. [...] Und auch neue Sachen kann man so viele immer wieder entdecken und dazu muss ich das nicht alles machen. Ich finde das gut, dass ich das machen könnte. – *Es ist schön das einfach nur im Kopf zu haben?* – Ja [...] Das ist dann gar nicht mal so wichtig, dass ich weiß was das jetzt ist, sondern das ich merke da ist was los [...] zum Beispiel wenn man morgens aufwacht, das die ganze Stadt, die rauscht und brutzelt. Es ist ein Großstadtgeräusch einfach von Geräuschen die [...] wie so ein Organismus der atmet [...] das hat man in Kassel nicht [lacht].” – Ibid., s. 22-23

4.1.6 Forandring eller utvidelse?

¹⁹⁵ ”[...], vor fünf Jahren wurde es krass und hat bis jetzt nicht aufgehört krasser zu werden. Vor fünf Jahren war es hier noch eine Nuance moderater. [...] Vor fünf Jahren konnte man Leuten noch ein paar abgefucked Häuser zeigen und sagen: ’Vor zehn Jahren sah das hier überall so aus [...].’” – Intervju 3, s. 9.

¹⁹⁶ ”Natürlich merke ich Veränderungen! Hier sind Designerhäuser in der Strasse, mich kotzen diese komischen Exhibitionistenbüros an. Diese Leute die halt hinter Glasscheiben im Parterre arbeiten und am besten immer halt

gucken, wenn jemand vorbeiläuft. Die Leuten peilen es doch nicht mehr! Sieht das ernsthaft aus? Nee das sieht nicht ernsthaft aus. [...] – *Ist das auch eine gewisse Darstellung?* – Ganz genau.” – Ibid., s. 10.

¹⁹⁷ “[...] wir waren mit die ersten Architekten die sich hier in der Strasse so ins Schaufenster gesetzt haben mehr oder weniger, wo man dann so rein glotzen konnte. Und so peu á peu, jedes Jahr einer mehr, kamen dann so Planer und Architekten und Landschaftsarchitekten. Das war so die Erkenntnis, dass wenn man so Sachen macht, dass das halt Wirkung hat und den Ort auch bestimmt und prägt. Und das fand ich ziemlich toll. [...] und diese ein bisschen exhibitionistische Arbeitsatmosphäre, was ja gar nicht so schlecht ist. Das tut der Strasse ganz gut, weil es so eine Mischung gibt [...].” – Intervju 4, s. 1.

¹⁹⁹ ”Wir haben das übrigens auch gebaut, [...] das Haus was hier direkt nebenan steht. [...] Das hat natürlich auch dazu beigetragen, dass eine zusätzliche Identifizierung mit dem Ort stattgefunden hat. Gleichzeitig ist aber auch das passiert worüber wir gerade gesprochen haben, also eine Implementierung von Leuten die natürlich nicht hier geboren sind, aber die den Ort auch wieder prägen. Die Frage ist dann natürlich wie sie ihn dann prägen. [...] Also ich kann sagen, als Nachbarn prägen sie ihn sehr positiv, weil die haben einen schönen Garten und die Kinder springen immer hin und her [...] und bei dem Haus ging es natürlich schon ganz klar auch darum, dass man sagt, es gibt ein neues Haus in der Reihe von Häusern die ein anderes Alter haben und das Haus hat genauso seine Berechtigung jetzt so auszusehen, wie jetzt will und kann.” – Ibid., s. 19.

²⁰⁰ ”Choriner Höfe, es werden gerade so viele Sachen hier gebaut [...] Ich weiß, dass die alle, abgesperrt sind, nur noch mit Chipkarten zugänglich [...] Und die kriegen jetzt alles rein gebaut, die kriegen eigene Saunen, Schwimmballen [...] Das ist richtiger Luxus, die haben alles drin. Die brauchen eigentlich gar nicht mehr raus [lacht]. Und das wird definitiv da gemacht, dass weiß ich noch von der Kundgebung. Und da wird richtig viel gebaut, und so was finde ich ist Schwachsinn! Die kommen dann auch nicht auf den Teute, glaube ich nicht. Die werden dann in ihrem Reich da ihren Spielplatz benutzen und alles. So ähnlich wie da unten am Friedrichshain.” – Intervju 5, s. 19.

²⁰¹ ”[...] es boomt hier gerade, zum Beispiel Marthas Höfe, wo viele Demos dagegen waren. Und dann eben auch Choriner Höfe, die gerade gebaut werden. [...] Ich habe auch an vielen Kundgebungen, an allen eigentlich, dran teilgenommen, obwohl ich kein Bewohner bin, mich das aber trotzdem stört.” – Ibid., s. 5.

²⁰² “[...] Choriner Höfe, [...] das ist eine Sache die mich halt [...] zweischneidig. [...] also einerseits bin ich natürlich von dem was ich studiert hab und für das was ich steh bei meiner Arbeit, sprich das Häuser energieeffizient gebaut werden, [...] so finde ich das erstmal gut, dass so was dann nachher als Angebot da ist. Andererseits weiß man, da sind wirklich nur Leute dahinter die halt im Prinzip die Investition, die Rendite und so weiter im Kopf haben. Und dadurch entsteht halt eine Einseitigkeit. Es wird dann auch nur eine Zielgruppe gesucht, es wird sich auch nur eine Zielgruppe leisten können und dadurch sind das für mich letztendlich doch wiederum isolierte Bauten.“ – Intervju 1, s. 16.

²⁰⁴ “Also Angst krieg ich eigentlich eher davor wie sich [...] die Schere wie die weiter auseinander geht, [...] Ich weiß dass das halt, wenn das noch extremer wird, dass ich eher davor Angst habe, dass es zu Ausschreitungen kommt und dass sich die Leute die viel Geld haben immer weiter abschotten. Gated Community ist da auch so ein Begriff, was ich auch im Ausland kennengelernt habe, ob das jetzt Süd-Afrika war, das ist das extremste Land. [...] Und so Verhältnisse können, darf es und soll es hier nicht geben!“ – Ibid., s. 18.

Kapittel 4.2: Markveien

4.2.5 Å være hjemme i Markveien

²⁷² ”Die eigenen Lebensbedingungen selber bestimmen und gestalten zu können ist eine wichtige Vorbedingung dafür, daß man sich zu Haus fühlt.” – Häussermann, Hartmut og Siebel, Walter: *Neue Urbanität*. Suhrkamp, Frankfurt/Main 1987, s. 245f.

B) Intervjuguide Berlin

Themen

1 Zugehörigkeit/Ortsverbundenheit

- Kannst Du mir erzählen wann Du in dieses Gebiet gezogen bist, welche Gründe haben Dich hierher geführt?
- Welche Bedeutung hat die Choriner Strasse und Umgebung für Deine Arbeit?
- Kannst Du mir etwas über die Strasse erzählen (vielleicht aus Deiner eigenen Geschichte mit der Strasse oder ganz generell was Du über die Choriner Strasse weißt)?
- Welche Erinnerungen, besonderen Erlebnisse oder starken Eindrücke verbindest Du mit der Strasse?
- Hast Du die Strasse zu DDR-Zeiten gekannt, wie war es damals?
- Welchen Dialekt/ Sprache sprichst Du?
- Inwieweit ist dir Dein Dialekt/Sprache wichtig im Alltag, warum/ Zugehörigkeit?
- Ist es Dir bisher schon einmal passiert, dass Du nicht verstanden hast was andere Menschen zu Dir gesagt haben oder man Dich nicht verstanden hat (aufgrund Dialektunterschieden, fremde Sprache o.ä.) auf der Strasse, im Geschäft, auf dem Spielplatz oder anderen Plätzen?
- Wenn ja kannst Du mir erzählen wie Du es erlebt hast, wie hast Du Dich da gefühlt?
- Gibt es besondere Ausdrücke/Redewendungen die sich mit der Strasse oder Gegend verbinden lassen?
- Hast Du/kennst Du Spitznamen für bestimmte Orte in dieser Strasse (bsp. Kollwitzplatz = Kollie/ LSD-Viertel), warum nennst Du sie so/ werden sie so genannt? Woher kennst Du sie?
- Lassen sich mit der Choriner Strasse/Umgebung bestimmte Eigenschaften und Atmosphären verbinden, wie kommen die zum Ausdruck?
- Fehlen/Vermisst Du andere Eigenschaften/Atmosphären, was kann man hier nicht finden?
- Welche “Werte” (bsp. sozialer Zusammenhalt, Vielfältigkeit in jeglicher Hinsicht) charakterisieren die Strasse/ Umgebung?
- Was könnte in dieser Hinsicht besser sein? Gibt es etwas was Dir fehlt? Warum?
- Würdest Du die Choriner Strasse als Dein Zuhause bezeichnen oder fühlst Du Dich eher fremd? Was bedeutet Zuhause für Dich? (Familie, Menschen, Atmosphäre)
- Wenn Du etwas über die Choriner Strasse oder die Umgebung hier in den Medien findest liest Du es Dir dann durch?
- Engagierst/ involvierst Du Dich persönlich hier im Kiez? Auf welche Weise? Was bewegt Dich dazu?

2 Nachbarschaft

- Wie würdest Du Deine sozialen Kontakte oder Beziehungen hier in der Gegend beschreiben/charakterisieren?
- Wie lässt sich der Kontakt zu Deinen Nachbarn in der näheren Umgebung beschreiben (z.B. in den Läden, anderen Häusern, im Kaffee/Bar)?
- Kannst Du mir ganz allgemein beschreiben welchen Eindruck die Menschen hier in der Gegend/Strasse auf Dich machen?
- Unternimmst/triffst Du Dich ab und an mit Leuten aus der näheren Umgebung, habt ihr Euch hier in der Gegend kennengelernt?
- Sprichst Du mit Deinen Nachbarn, Bekannten, Freunden oder der Familie ab und an über die Strasse? Worüber spricht ihr dann?
- Wenn Du hier durch die Strasse/ Gegend gehst oder hier aufhältst, unterscheidest Du in Menschen die aus dem ehemaligen Osten bzw. Westen kommen, oder zwischen Berlinern und "Wahlberlinern", gibt es bestimmte Unterschiede/Auffälligkeiten?
- Auf welche Weise lässt sich sagen, dass die Menschen in dieser Gegend/Strasse den Stadtteil Prenzlauer Berg repräsentieren? Gibt es bestimmte "Prenzlauer Berger"? Warum glaubst Du ist das so?
- Hast Du viele Veränderungen in der Nachbarschaft bemerkt (z.B. viele Umzüge), wie machen diese sich bemerkbar? Wie findest Du das?
- Findest Du, dass sich das Gesicht der Strasse über die Zeit verändert hat, wie würdest Du diese Veränderungen beschreiben (z.B. neue Geschäfte, andere Menschen als zuvor, Eigenschaften...)?
- Werden in der näheren Zukunft Veränderungen geschehen, im Hinblick auf die Menschen die die Strasse/Umgebung benutzen, das Straßenbild prägen? Was könnten die Gründe dafür sein?

3 Kulturelle Produktion

- Gibt es ein (größeres) kulturelles Angebot in der Strasse? Galerien, Theater, Lesungen, Konzerte, Kino... anderes?
- Wie findest Du das kulturelle Angebot hier in der Strasse?
- Wie nutzt Du dieses Angebot?
- Beteiligst Du Dich an der Organisation von Kulturarrangements hier in der Strasse/Gegend? Erzähl , was machst Du?
- Hast Du schon mal das "Choriner Strassenfest" besucht? Warum?
- Hast Du von der Gruppe "Leute vom Teute" gehört? Kannst Du mir etwas erzählen?

4 Die Landschaft des Ortes

- Wie würdest Du die Landschaft der Strasse beschreiben?
- Wenn Du ein Bild von der Choriner Strasse schießen würdest um es Menschen zu zeigen die diese Strasse nicht kennen, was würdest Du alles versuchen mit drauf zu bekommen?
- Würdest Du die Strasse als einen langen und breiten Ort (oder umgekehrt) beschreiben, warum?
- Wie nimmst Du die baulichen Veränderungen in der Strasse wahr?
- Inwieweit lässt sich sagen, dass die Choriner Strasse für den Stadtteil typische architektonische/bauliche Züge hat?

- Welche Geschäfte, Läden, Cafés, Restaurants, Kindergärten, Schulen nutzt Du in dieser Strasse/Umgebung? Warum genau diese?
- Geschieht viel Veränderung im Gewerbe in der Strasse (Neueröffnungen, Umzüge, Schließungen, interne Umstrukturierungen), wie bemerkst Du das?
- Wie sieht die Strasse in der Zukunft aus? Hast Du eine Vorstellung?

C) Intervjuguide Oslo

Tema

1 Tilhørighet

- Kan du fortelle meg når du flyttet til området, hvilke grunner bevegde deg hit?
- Hva betyr denne gaten/området for jobben din?
- Kan du fortelle meg noe om gaten (egen historie/fortellinger)?
- Husker/ Har/ du noen opplevelser, minner, sterke inntrykk om denne gaten som du kan fortelle meg?
- Hvis du opplevde denne gaten før byfornyelsesprosjektet, hvordan var det her da?
- Hvilken dialekt/språk snakker du?
- Er dialekten/språket av betydning for deg, gjør den mer tilpassningsdyktig?
- Har det hendt deg at du ikke har forstått hva folk sa (dialektforskjeller, fremmed språk o.l.) - på gaten, i butikken, på lekeplassen eller andre steder?
- Hvis ja, hvordan opplevde du det?
- Finnes det særegne uttrykk som du/man forbinder med gaten? (myter om stedet)
- Vet du om det finnes kallenavn for visse steder i gaten?
- Finnes det væremåter som er spesielle for området, som bare finnes her og hvordan kommer de eventuelt til uttrykk?
- Er det mangel på væremåter (frihet, avslappet, seriøsitet)?
- Hvilke ”verdier” (eks. sosialt samhold, mangfoldighet) synes du karakteriserer gaten/området?
- Er det noe du skulle ønske var bedre? Finnes det noe du savner?
- Kan du beskrive hvorvidt du føler deg fremmed eller hjemme her i gaten? Kan du prøve å forklare meg hvorfor (eks. familie, mennesker, atmosfære)?
- Leser du om gaten (lokalavis, internett/blogg/nyheter)?
- Er du personlig involvert i gaten/området? På hvilken måte? Har det noen grunn?

2 Naboskap

- Hvordan vil du beskrive dine sosiale kontakter eller relasjoner her i området?
- Hvordan vil du beskrive kontakten med naboene i nærområdet (butikker, andre hus, kafeer)?
- Kan du beskrive ditt inntrykk av menneskene du møter her på gaten rent allment?
- Har du flere du er sammen med her i gaten/området?
- Ble du kjent med den her i gaten/området?
- Snakker du med dine naboer, venner eller familien om gaten/området? Hvilke tema snakker dere om?

-
- På hvilken måte kan man si at menneskene i denne gaten har trekk som er særegne for bydelen? Hvilke trekk snakker vi om? Hvorfor er det slik tror du?
  - Har du opplevd forandringer i naboskapet (eks. folk som flytter inn og ut)? Hva synes du om det?
  - Synes du at det skjedde forandringer i gatens ansikt over tiden? Hvordan ville du beskrive disse forandringer (nye butikker, andre mennesker som før...)?
  - Tror du at det kommer til å skje store forandringer her i nær framtid, med henblikk på hvilke mennesker som benytter gaten og preger gatebildet? Ser du noen grunn til det?

3 Kulturell produksjon

- Finnes det noen kulturelle tilbud i denne gaten? Gallerier, teater, lesninger, konserter, kino ... annet?
- Hva synes du om det kulturelle tilbudet i denne gaten?
- Hvordan benytter du deg av tilbudet?
- Har du vært med på å organisere kulturarrangement på gaten/området? Fortell.

4 Stedets landskap

- Hvordan ville du beskrive gatens landskap?
- Ville du beskrive gaten som et langt og bredt sted, eller kanskje omvendt, hvorfor?
- Hvordan opplever du byggmessige forandringer i denne gaten?
- På hvilken måte kan du si at gaten har typiske byggmessige trekk som er særegne for bydelen/området?
- Hvilke forretninger, butikker, kafeer, restauranter, barnehager benytter du deg av i denne gaten? Hvorfor akkurat disse?
- Skjer det mye forandring i forhold til næringsvirksomhet i gaten/området (eks. åpning, flytting, stegning, intern omstrukturering)?
- Hvordan kan man legge merke til det?
- Hvordan ser denne gaten ut i framtiden? Fortell.

D) Informasjonsskriv

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er masterstudent i kulturvitenskap ved Universitetet i Bergen og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Oppgaven vil undersøke hvordan mennesker opplever et sted som er i forandring og hvordan deres oppfattelse, opplevelse og beskrivelse av disse stedene - to gater i to byer (Markveien i Oslo og Choriner Strasse i Berlin) - kommer til uttrykk og hva selve områdene betyr for deres stedstilhørighet. For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervjuer omtrent 5 personer i hver gate, som ved sin stedstilknytning kan være med på å gi et sammensatt bilde av de respektive stedene. Det vil nærmere bestemt være mennesker som jobber, bor eller passerer gatene.

Spørsmålene vil omhandle de fleste sider ved stedsopplevelsen; som hva slags forhold man har til gaten, tanker om tradisjoner og verdier, naboer, venner og folk som generelt befinner seg i gaten, interesse for hendelser i gaten, gatens kulturelle tilbud, stedets utseende, byggmessige forandringer, særegne ting som befinner seg i gaten.

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, inntil oppgaven foreligger, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil opplysningene om deg anonymiseres. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjennes igjen i den ferdige oppgaven.

Oppgaven vil være ferdig innen vårsemesteret 2011. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Ditt navn og navn på tredjepersoner vil bli endret i det intervjuene skrives inn på pc. Separat navnlister lagres i min private skuff på lesesalen. Etter prosjektslutt ønsker vi å lagre intervjumaterialet i Etno-folkloristisk arkiv ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen. Det vil bli vurdert om øvrige opplysninger om deg og/eller tredjepersoner er av en slik karakter at de bør endres, eventuell slettes, før lagring. Intervjuutskrifter vil bli lagret uten navn i ét arkivrom, navn blir erstattet med et referansenummer som viser til en atskilt navneliste i et annet rom, og lydbånd kun merket med referansenummer vil bli lagret i et tredje rom. Alt materiale blir lagret i fem år etter

prosjektlutt, og vedkommende har taushetsplikt. Etter at opplysningene har blitt oppbevart frem til 2016 vil lydopptakene slettes og det øvrige datamaterialet anonymiseres.

Ved eventuelt ønske om videre forskning på materialet på doktorgradsnivå, vil du bli kontaktet igjen med forespørsel om å få ta i bruk materialet på nytt. Det vil da også bli sendt en ny melding til Personvernombudet.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på samtykkeslippen under og sender den til meg.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 93811907, eller sende en e-post til sara_kohne@web.de. Du kan også kontakte min veileder Haci Akman ved Seksjon for kulturvitenskap på telefonnummer 55 58 22 32 eller e-post Haci.Akman@ahkr.uib.no.

Med vennlig hilsen

Sara Kohne
Fosswinckelsgate 29
5007 Bergen

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien om ..... og ønsker å stille på intervju.

Signatur ..... Telefonnummer .....